

№ 7220

30/11 1920

საქართველოს
საბჭოთაო
კულტურის
მინისტრის
გამომცემი

ვისდრეკელს

შ ი ნ ა რ ს ი

პ ლ ე წ ი ა :

- ს. აბაშელი — შემოღამება
- ი. გრიშაშვილი — სონეტები აშაშხანიდან, 1. აელაბარი
- ხ. ვარდოშვილი — კვიმატი ლამე
- ობოლი მუშა — * * *
- ვარ. რუხაძე — საქართველოს დამოუკიდებლობის დღე
- გ. ქუჩიშვილი — მე და ქარი

ბ ე ლ ე ტ რ ი ს ტ ი კ ა :

- ბაბილინა — დედა
- ს. რემონიძე — ძმები
- არ. რუხაძე — დამკნარი ვარდი

დ რ ა მ ა :

- კ. გერგესელი — გზა-ჯვარედინზე

კ რ ი ტ ი კ ა :

- ივ. გომართელი — წერილები ხელოვნებაზე
- აკაკი პაპავა — ფიქრები თეატრის კრიზისზე

შიო არაგვისპირელის „გაბზარული გული“-ს გაგრძელება
დაიბეჭდება შემდეგ ნომერში

ავტორები მოთავსებულიან ანბანზე

საქართველოს
საბჭოთაო
ბიბლიოთეკა
ს-67

ს ი ს ა რ ტ ყ ე ლ ა

ყოველ-თვიური ჟურნალი

1059

ბოეზია ☆☆☆☆
ბელესტრისტიკა
დრამა ☆☆☆☆
კრიტიკა ☆☆☆
ბიბლიოგრაფია

№ 4
მ ა რ ტ ი
1920

პ რ ე ზ ი ა

ს. აბაშელი

შ ი მ ო ლ ა მ ი ბ ა

ციდან ნარნარით ძირს დაეშვა ფერთა სინაზე,
 და მწუხრის ჩრდილი აქვითინდა ფანჯრის მინაზე.

იის ფოთლები გაერია ოქროს ვარდებში
 და მიმალული დღის სინათლე მოკვდა ფარდებში.

ჩემი ოთახი ბრმა სარკმელმა ვერ დაიფარა,
 და შიგ სალამო შეუშინველად შემოიპარა.

შენი სიწყნარე ახმაურდა ნელი ტირილით
 და მეც ფიქრები შემემოსა მქცნარი გვირილით.

შენს წინ დავემხე სინანულით აცრემლებული.
 ჰგავდა სალამოს შენი სახე გაფითრებული.

გთხოვე შენდობა მორიდებით და მოკრძალებით,
 და შენს ხელებზე დავასვენე ჩემი თვალები.

მაგრამ იისფერ აბრეშუმის ხელთათმანებმა
 შენი თითების სურნელება არ დამანება.

და შენ დასტოვე შენით სავსე ჩემი ოთახი.
 ჩრდილმა დაჰბურა ჩემი სულის უსხივო თალი.

მტირალ ფარდებში მოკვდა ჩუმად ფერთა სინაზე
 და ჩემი ლანდი აქვითინდა ფანჯრის მინაზე.

ი. გრიზაშვილი

პ ე ლ ა ბ ა რ ი

ხანეთი პირველი

ძველად ამ ნაწილს ქალაქისას ერქვა: ისანი.
 ჯალალ-ედინი აქა სთხოვდა რუსუდანს ხელსა.
 აქ უგზავნიდა თვალ-მარგალიტს აურაცხელსა.
 აქ გურჯისტანზე რამოს ისროდა სპარსი მისანი.

მეტეხს, შუშანიკს დღესაც ამკობს შუქნი მზისანი. —
 მაგრამ ქვეშ მტკვარი თუ გაჰყინავს ტალღას ფიცხელსა,
 მყის მეტეხიდან სისხლს აწვდიან უმანკოს, ცხელსა,
 და სოღალუხში მიდის მტკვარი ოქროისანი.

ბევრჯერ აიკლეს ეს მიდამო და სპარსთა ჯარსა
 აღეწინებდნენ ზუჩ-მუზარადს, ჩაჩქან-აბჯარსა,
 მაგრამ ვცხოვრობდით მოყვარულნი დროთ ტრიალისა.

დღეს კი ქართველი გულში მუდამ წყევლას აჩადებს,
 და წყევლა იმას ვინც ჩრდილეთის ველურ ყაჩადებს
 გაუღო კარი თერგ-დალეულ დარიალისა.

ხარ. ვარდოშვილი

ქვიმასტი ღამე.

შუალამეში მომწყინდება სარკის ყურება,
დავაქრობ სანთელს და მოკვდება მისი ზღაპარი.
ჩემი ოთახი ღამის თმებით დაიბურება
და ყრუ სარკმელთან ატირდება დეკემბრის ქარი.

მინდა ვიძინო და ფიქრები დამბურავს ნელი,
და მე ამ წუთში აღარ ვუთვლი ჩემს ბედს სამღურავს;
მაგრამ შემოვა იქვთა გროვა ჩემს სულში—ბნელი
და გამოუცნობ—შავი შიშის ბინდით დამბურავს.

გავახელ თვალებს... ღამის გარდა არავინ არი.
და ვამბობ: ღმერთო, შეცოდება ჩემს სულს შეუნდე.
ავდება ღამე, კვლავ გაისმის ქვითინი ქარის,
და მიდის შორი უფსკრულისკენ ლანდების გუნდი.

მსურს გავარდვიო კვიმატ ღამის შავი ქედები
და მოვკლა ჟამი უძილობის—უღვთო წამებით.
მომიგებს ღამე: „ჩემს სარკეში ნუ იხედები,
მე დავიღვევი ჟამთ სირბილის ჩქარი წამებით.“

„მე მომკლავს წამი და აღმადგენს იგივე წამი,
და დავბრუნდები ისევ ისე გიშრისფერ თვლებშით.
ჩემი მეფობის ვინ შეზღუდოს აქ დრო და ჟამი,
და თუ შენ ელი ჩემს აღსასრულს—ცდით დაიღლები.“

„მე მოვალ, მაგრამ სამშვიდობოთ კვალად ნუ მელი,
შეგებას ვერ ჰპოებს შენი სული ჩემის ხსენებით.“

...ცისკრის სხივებით აენტება ჩემი სარკმელი,
მოკვდება ღამე ჩემთვის თეთრად განათენები.

ოპოლი მუზა

*
* *

ტანჯვის ქსელში გამოხვეულს მომელანდება
 სიყრმის დღეთა მოციმციმე უცხო ჩვენება,
 და ფიქრებში ყვავილები გაიფანტება:
 სულს იტაცებს სხივად-შლილი, ნაზი მშვენება...

მე შევქმენი შორეული ყოფნის დიდება,
 და ავანთე გულში სხივი ჩაუქრობელი...
 და მივირს დღეს—სულის წიადს რათ ეკიდება
 სევდის ალი—უცხო ფიქრი შეუცნობელი?!

ხომ ვამბობდი: უკვდავებს დავედარები,
 რწმენის ალამს ცის ტატნობზე ავაელვარებ,—
 და დღეს აგრე ვინ დამიხშო შევების კარები?
 გაორებულ სულის კენესით რისთვის ვმღელვარებ?..

ხშირად მოდის იგი ჩემთან... შავის თვალებით
 ამოუხსნელ კითხვებს მაძლევს და თვით მღუმარებს,
 გარემოცულს პირ-დაღებულ, ბნელ ნაპრალებით,
 ჩემს მეორე მე-ს იღუმალ სიტყვებს უბარებს!..

როცა წავა, ბნელი რიდე ჩამოეშვება,
 და დავრჩები წამების და ტანჯვის ამარა...
 ირგვლივ ზღუდე გარდუალი ამოივსება...
 უღაბნოა მიწის ბურთი და ცის კამარა!

სასაფლაოს ცივ ლოდებთან ავკვითინდები,
 ყრუ სივრცეში დაინთქება კენესა სულისა;
 უგზო-უკვლოდ ბნელ წყვდიადში გადავფრინდები,
 და გაჰქრება მოჩვენება ბედით კრულისა!

პარ. რუხაძე

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დღე

საქართველოს ცაზე ოქროს ასოებით,
 მრწამს, დაიწერება ეს დღე, მზის მსახველი,
 და იმღერებს მაზე რწმენით, სასოებით
 დიდი, თუ პატარა, ყოველი ქართველი!

„საქართველო აღზდგა!“ ეს სიტყვა დღეს იტყვა
 და აზვირთდა ხალხი, შვეებით დანამული,
 შორს გასტყორცნა სევდა, გულს რომ აწვა ვით ქვა,
 და ქალარა ბელადს უსმენს განაბული.

სიტყვა ცეცხლნაფრქვევი არე-მარეს ფარავს,
 ყველგან გრგვინავს ტაში, დაფი და ნალარა.
 დიდი ნეტარება სულს სიამით გვპარავს:
 ცეკვავს ახალგაზრდა, ცეკვავს თმა-ქალარა.

მათთან ვცეკვავ მეცა, ცრემლებ-მორეული,
 ვერ თავსდება გული თავის საბუდარში:
 უკვე გამიცხადდა ფიქრი შორეული
 და ვით არ ვიმღერო, ვით არ დავკრა ტაში!

და მეც ვმღერი ასე: საქართველოს ცაზე
 დაიწერება დღეს ოქროს ასოებით
 ერის სილამაზე და იმღერებს მაზე
 ყოველი ქართველი რწმენით, სასოებით.

გ. ჭუჩიშვილი

მე და ქარი

ოჰ, რა მიყვარს მოზუზუნე
 შემოდგომის ქარი,
 ამაყი და ფრთა მედგარი,
 სულის მეგობარი;—
 ოჰ, რა მიყვარს მოზუზუნე
 შემოდგომის ქარი!

მიყვარს, რადგან იგი არი
 ჩემი ბედის დარი,
 ჩემსავით რომ დახშული აქვს
 ყველგან ბინის კარი,—
 მიყვარს, რადგან იგი არი
 ჩემებრ გარეწარი!

ოჰ, რა მიყვარს შემოდგომის
 მოზუზუნე ქარი,
 ამაყი და ფრთა მედგარი,
 სულის მეგობარი;—
 ოჰ, რა მიყვარს შემოდგომის
 მოზუზუნე ქარი!

ბელესტრისტიკა

ბაბილინა

ღ ე ღ ა

(ნოველა)

ვცხოვრობ მთაწმიდის მიდამოში; ერთ ღარიბ სახლის მალლა წამომდგარ პატარა ოთახში.

ძირს, თვალწინ ქალაქის სანახაობაა; მალლა — მშვენიერი და მომხიბლავი ცა, ხან სევდით მავსებს და ხან ნეტარებით.

რა თქმა უნდა შეყვარებული ვარ, ლექსებსაც ვწერ...

ერთი მშვენიერი დილაც მაშინ გათენდა.

გავიღვიძე —

ოჰ, ნეტარება! სიზმარში სატრფომ მაკოცა!

... და სამოთხეში ანგელოზა თუ განიცდის ამ გვარს ნეტარებას.

მესიამოვნა, დღეს კვირაა, სამუშაოზედ აღარ წავალ, დავისვენებ, ე. ი. წიგნებს წავიკითხავ, შევიკერავ რასმე, გავირცხავ; საღამოს თუ თეატრშიაც წაველ, სხვა რაღა მინდა! კმაყოფილი ვარ. მაგრამ...

მეყოფა ლოგინში წოლა და ოცნება, ავდგები, ტანთ ჩავიცვამ, თორემ ეხლა სხვა ახირებული აზრები ამეშლება და სევდასაც ამიშლის.

კარებს დაუკაკუნეს.

— მოითმინეთ, ეხლავე!

საჩქაროდ ვიმოსები.

— მობრძანდით!

კარი გამოვხსენ და შემკრთალი შევეჩერდი.

ჩემი ოთახის კარს მოსდგომია ნაცნობი ქალი, ხელში უჭირავს კაბაშურებში გამოკრული ახალ-შობილი ბავშვი.

ეს ქალია წინაზედ რომ ჩემი დიასახლისისგან ორ მანეთად ყურთუქის ბაღში იყიდა; მაგრამ როგორ მოხდა, რამოდენიმე თვის წინ ეს ქალი სანატრელი შესახედაობისა იყო.

გეგონებოდათ ერთი ცვარია უმანკო, მღორე ესაო.

ეხლა მოვისაზრე: ის მაშინ შეყვარებული თუ იყო.

ხელში უჭირავს გამოხვეული ბავშვი და იღიმება...

— მობრძანდით.

მომავონდა:

ეს ქალი ხშირად შემოდის ერთ ხანად ჩვენს ეზოში, დაბლა სართულში, მხიარულ ქვრივ ქალთან ბაასობდა, იმ დროს სახე ალენილი და თეძო გასქელებული იყო, მათი ლაპარაკი შეეხებოდა მუდამ ერთ საგანს—სომეხ მეფურნეს.

ვიფიქრე ბავშვი ხომ არ უნდა დამიტოვოს?.. ეს აზრი იმ წუთსვე გამიქარწყლდა;—

ტახტზე ჩამოვსვი ნეტარებით იღიშება.

— აი, შევხედეთ! არ მოელოდით... ბიჭია! მამასა ჰგავს.

პირმშოს თვალს არ აშორებს, მხიარულია.

პატარა ბოღჩა გაშალა, სუფთა შესახვევი ამოიღო და სველი გამოსცვალა. ხელსაქმე აიღო და ჰკერავს, თან მოუტანია.

ებლა-ლა ვიაზრე წინათ ყურთუქის ბალიში რად იყიდა მან ჩემი დიასახლისისგან, — საიდუმლო დანიშნულის სანებიეროდ.

— თქვენებმა რომ გაიგონ ხომ, არ მოგიწონებენ?

— ჩვენებმა არ იციან, ამას ჩვენს ქვეყანაში არ წავიყვან; დამიჩაგრავენ უკანონოს...

— ამისი მამა!

— დამეძალა, წავიდა აქედან...

მე მომწონს, რომ გააჩინეთ და ჰზღით კადეც. მერე რა რიგად სუფთად უვლით, ხელსაქმეც მოგიტანიათ, როგორ მუყაითი ყოფილხართ.

* * *

გაივლის წლები და მე ქალაქის სხვა უბნის მცხოვრები ვარ. ერთხელ ძველ უბანში გავიარე ჩემის შეილით;—ნაცნობებს ვნახავ, ჩემს შეილსაც ნახავენ ისინი.

ჩემს ნადგომ ოთახში ის ქალი დამდგარიყო, პირველი მისი ვაჟი გაზდილა, მეორე ჰყავს, ეს სხვა მამისაა... დედა მხიარულია, კობტად აცვია, თმა დაუხვევია, პატარა ბიჭის მამას ეკეკლუტება თუ თავის ორ ვაჟს დაჰხარის; არც მათი რჩენა უძნელდება; იქნება უძნელდება კიდევ და არა ჩივის.

აი ქეშმარიტი დედა!

დაბლა ქუჩაბანდში დედაკაცები და უბნის მედღუქნე ასამართლებენ... ის მაღლა, თავისი საქმე აქვს.

ჩემ ნადგომ ოთახის მდგმური გმირი დედაკაცი უნდა იყოს.

მაგრამ... ნუ თუ ის მხიარულ ქვრივის ნადგომ ოთახში გადავა!

ძირს ჩავა?

არა! ის ჩემ ნადგომ ოთახში იცხოვრებს.

ს. რამონიძე

ქ მ ე ზ ი

(მოთხრობა)

1

სოფრომ გულისაშვილს მეზობლები ქკვიან კაცად სთვლიდენ.

— ცოტას შრომობს და ბევრს აკეთებს, ფული აქვს და საქონელი; მე კი დღე და ღამეს ვაერთებ, მარა მაინც მიჭირს თავის რჩენა, მქადი ყოველ წლობით საყიდელი მაქვს, ვალები ვერ მომიშორებია... რა უნდა იყოს ამის მიზეზი?! — გაკვირვებით ეკითხებოდენ ერთმანეთს სოფრომის მეზობლები.

ისინი მართალი იყვენ: სოფრომი არავის ახსოვდა სიმინდის საყიდლათ სოფლათ მოსიარულე. ვერც შუა დღისას, პაპანაქება სიცხეში მომუშავეს მას ვერ ნახავდით, მაგრამ სამაგიეროთ საქმე საათივით ქონდა აწყობილი და გაწესრიგებული. საზეგ-სახვალიო საქმის გეგმის შედგენა ადრევე იცოდა. ყოველგვარი მნიშვნელოვანი საკათხი საერთო თანხმობით კეთდებოდა სოფრომის ოჯახში.

დილით ადრე ადგომა და შრომა-მეცადინეობა ყველასათვის სავალდებულო იყო.

როცა ცოლი შეერთო სოფრომმა, ქცევა ნახევარი მიწა და პატარა ფიცრული ჰქონდა, დღეს კი ხუთი ქცევა მიწა, შკერის ღობით შემოვლებული, შეადგენდა მის საკუთრებას, რომლის შუა ალაგას კოპწია წაბლის ოდა ჩაედგა. ეზოც საუცხოვოთ გაეშენებია: რა ხეხილი და ყვავილები გინდა, რომ მის ეზოს არ ამშვენებდა. ყველაფერი თავის რიგზე და ალაგას იყო. უღელი ხარი და ორი მეწველი ძროხა სანაქებო ყავდა. წვრილფეხა საქონელს და ფრინველს ხომ სავალაფი არ ქონდა.

ახალგაზრდობისას ჰყავდა აგრეთვე ცხენი და ხანდისხან მოყვრებში გასეირნებაც უყვარდა, მაგრამ მას შემდეგ რაც ერთხელ მაყრობის დროს ვილაცამ მტრობით თუ ხუმრობით მის ლურჯას კუდი ძირში მიაჭრა, ცხენზე აღარ შემჯდარა და აღარც ჰყოლია...

ცოლიც, მისებრ დინჯი, კეთილი, მშრომელი და ადამიანის მოყვარული შეხვდა სოფრომს.

მართალია ხშირათ ცოლ-ქმარი არამც თუ ზნე-ჩვეულებით და ხასიათით, სახითაც კი ემზავსება ერთმანეთს, მარა ამ შემთხვევაში ვერავინ იტყოდა სოფრომი დაემზავსა ესმას თუ ესმა სოფრომს!.. მათი ტკბილი, შეთანხმებული ცხოვრება და მოქმედება მაგალითის მაჩვენებელი იყო. არ ახსოვდათ მათ, რომ როდისმე ტყუილი ეთქვათ ვისმესთვის, ან ვინმე პირს უკან ცუდათ ეხსენებიათ.

— თუ გინდა შვილი პატოსანი და მართალი კაცი გამოზარდო, პირველყოვლისა შენ უნდა იყო პატოსანი და მართალი. შენ თუ არ შეგიძლია სხვისი შეყვარება, ნურც სხვას სთხოვ სიყვარულს—ამბობდა სოფრომი და თითონაც ამ დევიზით ხელმძღვანელობდა ცხოვრებაში.

ამიტომ შვილებიც მშობლებს დაემზავსენ. ირაკლი და სანდრო თითოთ საჩვენებელი ყმაწვილები იყვნენ მთელ სოფელში.

კაცი, რომელმაც არაფითარი ხელობა არ იცის, თუ გინდა რვა-კლასიანიც იყოს, მაინც ცოდვაა ცხოვრებაში. სიმდიდრეც არაფერია ხელობის ცოდნასთან. ქონება დაიწვის, წაგართმევენ, ხელობას კი ვერავინ ვერ შეეხება. სადაც წახვალ წაგყვება, ცხოვრების არ გეშინია-ო, ამბობდა სოფრომი და ამიტომ იყო, რომ ირაკლის მეურნეობა შეასწავლა, სანდროს კი ღურგლობა.

ყმაწვილები პატარაობიდანვე იყვნენ შრომას და გარჯას შეჩვეულნი; ჯერ კიდევ შვიდი-რვა წლისანი არც იქნებოდნენ, თოხები უყიდა მათ მამამ და გვერდში ამოიყენა. ჯერ კიდევ სასწავლებელში სწავლობდნენ კარგა მოზრდილები, რომ ტომრებ მოკიდებულებს წისკვილზე გზავნიდა მათ სოფრომი ქადის დასაფქევათ.

— შრომა და ჯაფა-კი არ არის, შვილებო, სირცხვილი, არამედ ქურდობა, სიცრუის ლაპარაკი და კაცის ღალატი--არიგებდნენ მათ მშობლები. სამაგიეროთ, უნდა გენახათ ისინი კვირა-უქმე ღღებზე: ორნივე ისე კობტად და ღამაზათ ჩაცმულნი წინ მიუძღვებოდნენ მხიარულ მშობლებს, ასე გეგონებოდათ ვიღაც მდიდრების შვილები იყვნენ და ღმერთს მადლობას სწირავდნენ, რომ მათი საქმე, ასე კარგათ მიდიოდა.

ძმებსაც, პატარაობიდანვე ძლიერ უყვარდათ ერთმანეთი. მათ არ იცოდნენ რა იყო მტრობა, შური და ავკაცობა.

ეზო-მიდამო კიდევ უფრო გაამშვენიერეს შვილებმა. უფროსმა ძმამ ირაკლიმ ისე გააწესრიგა ხეხილები და ვენახი, ისეთი ნაირ-ნაირი ყვავილები და ღამაზი მცენარეები ჩაამწკრივა, რომ ეზო ედემის ბაღს დაამზავსა. სანდრომ კი სახლი გადააკეთა, ორი ოთახი მიუმატა, ღამაზა შემოაკრა და ისე ღამაზათ შეღება, რომ გამვლელს ძალაუნებურათ ზედ დარჩებოდა თვალი.

სოფრომის და ესმას საზრუნავი ეხლა კარგი სარძლოების გამონახვა და შვილების დაქორწინება იყო.

— დავაცოლშვილოთ, ჩემო სოფრომ, აწი ჩვენი შვილები და ორი დღის სიცოცხლე შეეიტყოთ—მიეაღერსა ქმარს ერთხელ ესმა.

— ვაი თუ სიცოცხლის შეტყობის მაგიერ სიცოცხლე წაგვამწაროს ისეთი ვინმე შეგვხვდეს—მიუგო ცოლს სოფრომმა აღერსიანი ღიმილით.

— შენ მაგის ჯაფრი ნუ გაქვს, ერთი ისეთი ლამაზი ქალი მყავს ჩემი ირაკლისათვის ამორჩეული, რომ არა მგონია მოვსტყუვდეთ; ქალსაც კარგათ ვიცნობ და მშობლებსაც.—სთქვა ესმამ.

გადაწყვეტილება სისრულეში მოიყვანეს, უფროსი ვაჟი ირაკლი დააქორწინეს მშობლებმა და დიდი წვეულება და ნადიმი გადაიხადეს; უნდოდათ ბარემ სანდროც დაექორწინებიათ, მაგრამ მან უარი სთქვა ჯერჯერობით ცოლის შერთვაზე.

ესმა არც მოსტყუვდა არჩევანში: რძალი სწორეთ ისეთი კარგი ქალი გამოდგა როგორც სოფრომის ოჯახს შეეფერებოდა. მეტადრე არა ჩვეულებრივი სიმხიარულე იგრძნეს ყველა ოჯახის წევრებმა მას შემდეგ, რაც ირაკლის და ნინას ვაჟი შეეძინათ. ასე გვეგონებოდათ სახლის კედლები, ფანჯრები, ეზოში ჩამწკრივებული ხეებიც კი იცინოდნენ მეტის მეტი სიხარულით...

— მისი ჭირიმე, მთლად მე მგავს,—ამბობდა განარბებული სოფრომი და შვილის შვილს გულში იკრავდა, კოცნიდა, ბავშვივით ეაღერებოდა.

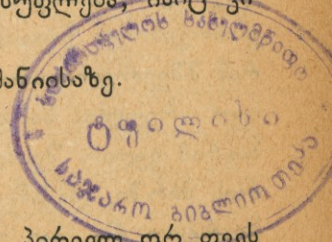
ესლა უმცროსი ვაჟი სანდროც იწყობდა ფრთებს ცოლის შესართავად; ახალგაზრდა გასათხოვარ ქალებს მუშტრის თვალით ათვალიერებდა და ის იყო ერთ მათგანზე დანიშნვას აპირებდა, რომ ამ დროს ორივე ძმა მოულოდნელათ ომში გაიწვიეს...

ეს ამბავი მხივით დაატყდა მთელ ოჯახს თავზე; დატრიალდა სოფრომი, ხუთას მანეთამდე შეაგროვა მისი იყო თუ სხვისი და შეეცადა თუ ორივე არა—ცოლშვილიანი მაინც გადაერჩინა, მაგრამ ვერაფერს გახდა, ფული დასტყუეს, გადავირჩინათო; დაპირდნენ და მოატყუეს... არამც თუ განთავისუფლება, ისიც კი ვერ მოახერხეს, რომ ძმები ერთ პოლკში მოხვედრილიყვენ.

სანდრო ოსმალთა ფრონტზე გაგზავნეს, ირაკლი კი გერმანიისაზე.

ორივე ძმა თოფით მხარზე საჩქაროთ გზას გაუყენეს. პირველ ორ თვეს ბრძოლის ველიდან ხუთი ექვსი დღის სავლელ მანძილზე იღვა სანდროს პოლკი, დღიან-ღამიანად ემზადებოდნენ და ბრძანებას უცთოდნენ.

ამანაც არ დააყოვნა, პოლკის უფროსმა ფიცხელი განკარგულება მიიღო

საჩქაროთ მიშველებოდა მებრძოლ ჯარს და ზურგი გაემავრებია. ბრძანება ფიცხლათ სისრულეში მოიყვანეს, დაბანაკებული ჯარი წამოიშალა და სიმღერა მუსიკით დანიშნულ ადგილისაკენ გაქანდა. მათ შორის იყო სანდროც. დაღლილობის გამო ხვითქი გადაზდიოდა და სულს ძლივს იბრუნებდა. მეტადრე ამძიმებდა და სიარულს უშლიდა ზურგზე გადაკიდებული საომარი მასალები და სხვები. რა გინდა რომ მას არ ეკიდა ზედ. დაგორგლილი ფარაჯა, შავი პურით სავსე თოფრა, წიგლზე შემოკრული ტყვიებით სავსე ფალასკა, თოფი, ბარი, ნიჩაბი, საწყლე, პატარა ქვაბი, ჩაის ასადულებელი თუნუქი და სხვა.

რამოდენიმე დღის შემდეგ, სანდრო შუაგულ ბრძოლაში მოექცა. ტყვია ისე მოდიოდა, როგორც სეტყვა. მის გვერდით ხან ერთი ამხანაგი ეცემოდა ძირს, ხან მეორე. ზარბაზნების გრიალი აყრუებდა ყველაფერს, დედამიწას ზანზარი გაჰქონდა. ყუმბარა, სადაც დაეცემოდა, დიდრონ ორმოებს თხრიდა და გალომებულ ვაშაკებს ვის ცოცხლათ მარხავდა, ვის ნაფლეთებათ აქცევდა და მიწასთან შეერთებულს ჰაერში აზნევდა.

ზზზ... ზზზ... გაჰქონდა ტყვიებს ზუზუნის სანდროს გარშემო, მაგრამ ის ჯერ კლდესავით იდგა და მედგრათ იბრძოდა, ღონე და გამბედაობა თანდათან ემატებოდა, ადამიანის სისხლი სწყუროდა... ხან დიდრონ ქვებს ამოუჯდებოდა, ხან ხეებს, ხანაც მკვდრების გორას ხმარობდა საფარათ და ისე მისდევდა დამარცხებულ მტრის ჯარს. ტყვიამ თავზე გადაურბინა, ქუდი გადაავლიჯა და თმა გაუხუხუხა, ფარაჯის კალთები საცეროვით ჰქონდა დახვრეტილი, მაგრამ რაღაც იღბლათ ჯერ არ დაჰკრილიყო. როცა ცოტათი მიწყნარდა ქექა-ქუხილი, მხოლოდ მაშინ იგრძნო ხელზე არა ჩვეულებრივი სითბო. მას ოფლი ეგონა, მაგრამ მოსტყუვდა, მტრის ტყვიას მარცხენა ხელის ნეკი წაეგლიჯა?... როდის და როგორ, ეს სანდროს არც კი გაუფია.

დაღამდა. ზარბაზნების გულ შემზარავი ღრიალი შეწყდა... ისმოდა მხოლოდ დაჰკრილთა გმინვა, კენესა და გულის მომკვლელი ქვითინი. ზოგი უკანასკნელათ ეთხოვებოდა წუთისოფელს, ზოგს მორჩენის იმედი კიდევ არ დაჰკარგოდა, მაგრამ მშველელი არავინ იყო; მკვდრები, ცოცხლები, მოყვარე, ბტრები, ერთად იყო არეული. სანდრომ შეიხვია ხელი თუ არა, სცადა სხვებსაც დახმარებოდა, მაგრამ ვეღარ შესძლო და ჯოჯოხეთს მოშორდა, მახლობელ ტყეში მიეგდო ნაძვის ძირში, დაქანცული, მშვიერ-მწყურვალი. მას მხოლოდ ეხლა მოაგონდა საყვარელი ძმა. ვაი თუ მკვდარია, ან დაჰკრილი გდია ბრძოლის ველზე, მე მეძახის, მშველელს დაეძებს, მაგრამ არავინ არის, რომ ჰკრილობა შეუხვიოს—ვაიფიქრა სანდრომ და თვალები ცრემლებით აევსო.

გათენდა დღია. საყვირის ხმა ეძახდა სანდროს. გადაარჩინეს დაჰკრილები; ვი-

საც მოარჩენის ნიშანწყალი კვლავ შერჩენოდა, მკვდრებს მოაშორეს. მუცვალე ბულთ კი საძმო საფლავი გაუთხარეს და ერთად დაკრძალეს. ვინც უფებლათ გადარჩა, მაშველ ჯარს შეუერთეს. სანდრო კი დროებით შეასვენეს... აოხრებული სოფლების დაღლა და სანოვაგის შოვნა მიანდვეს.

საზარელი სანახავი იყო აოხრებული და უპატრონო მიტოვებული მტრის სოფლები.

უპატრონოდ მიტოვებული სახლ-კარი ნაღვლიანათ გამოიყურებოდა. გულ-შემზარავი ბღაველით აყრუებდნენ მიდამოს პირუტყვები, რომლებსაც უბოდიშოთ მიერეკებოდნენ ჯარისათვის მოიჯარადრეები. ძაღვები ყეფდნენ, წკმუტუნობდნენ, უბედურებას ისინიც გრძნობდნენ და მიტოვებულ სახლ-კარს ერთგულათ დარაჯობდნენ, მაგრამ მათ არავინ ეპუებოდა; შედიოდნენ სახლებში, მიჰქონდათ რაც მოეწონებოდათ, დანარჩენს თოვების კონდახებით ამტვრევდნენ, აოხრებდნენ, სწვავდნენ და ანადგურებდნენ...

ადამიანების ქაჭანება არსად ჩანდა. ერთ სახლში აღმოჩნდა მხოლოდ ლოგინში მწოლარე ახალგაზრდა ქალი, რომელსაც ჯარის-კაცებმა გაუპატიურება მოუწოდომეს, მაგრამ სანდრო გადაეღობა მათ წინ.

— ყმაწვილებო! რატომ არ გრცხვენიათ?! უმწყო, უპატრონო ქალს ნუთუ ასე უნდა მოექცნენ ვაჟაკები?! რას იზაით სახლში უპატრონო მიტოვებული დაი, ცოლი ან დედა რომ ვინმე ძალათ გაგიუპატიუროთ?! — სანდროს სიტყვებმა ჯარის კაცები შეაჩერა, განზრახვაზე ხელი ააღებინა. ზოგს შერცხვა, ზოგს უკმაყოფილება დაეტყო სახეზე და სახლი დასტოვეს.

ქალი შიშის ზარმა აიტანა; ჯარის-კაცების დანახვაზე ის საშინლათ დაიღრიჯა, ლოგინიდან ადგომა და გაქცევა სცადა, მაგრამ ვეღარ შესძლო, რამდენიმე დღის უქმელს არაქათი გამოლოყოდა, შემდეგ სასთუმლის ქვეშიდან ხანჯალი გამოიღო და მოიმარჯვა დაუპატიუებელი სტუმრების მოსაგერიებლათ, მაგრამ იმისი მოხმარება აღარ დასჭირებია, რადგანაც მასთან მხოლოდ სანდრო დარჩა, რომლის თვალეებში ქალმა სულ სხვა ამოიკითხა ვინემ თითონ მოელოდა.

ჯარის-კაცი მიუახლოვდა ქალს და დამშვიდება დაუწყო. ქალი კი ხელეებზე მოეხვია მას და ცრემლების ფრქვევით კოცნა დაუწყო, მასში მან მხსნელი ძმა დაინახა, გადარჩენის იმედი მიეცა. სანდროს ქალმა ტირილით გააგებინა თუ როგორ მოუკლეს მას მშობლები, ძმები, ის კა შემთხვევით, დამალვით გადარჩა, მეოთხე დღეა არაფერი უქამია. ქალმა სანდროს კვლავ ორივე ხელეები დაუკოცნა, ცრემლების ფრქვევით სთხოვა არ მიეტოვებია ის და დაღუპვას გადაერჩინა. სანდრომ აღარ იცოდა რა ექნა, სად უნდა წაეყვანა ქალი; დატოვება კი იგივე სიკვდილი იყო. გამხცვებული ჯარის-კაცები გაუპატიურებდნენ ან შიმშილით

მოკვდებოდა. გადასწყვიტა როგორც უნდა დაჯდომოდა გადაერჩინა ადამიანი. შიშშილისაგან დასუსტებული დაანაყრა და ხელქვეით ჯარის-კაცს უბრძანა, როგორც უფროსმა, მის დაბრუნებამდე ქალთან სახლში არავინ შეეშვა და კარებში, თოფით ხელში დარაჯათ დასდგომოდა, თითონ კი უფროსთან გასწვია სათხოვნელათ, როგორც დაქრილი ერთი კვირით გაეთავისუფლებია, მაგრამ უფროსისაგან ცივი უარი მიიღო. სანდრო მაინც დაბრუნდა მეორე დღეს. ნაზი, ასე ერქვა ოსმალოს ქალს, უვნებლათ დაუხვდა. სანდროს დანახვაზე ნაპტირალევი თვალები მზესავით გაუბრწყინდა; მას გადაეწყვიტა, სანდრომ ის მიატოვა, ამიტომ საწამლავი მოემზადებია დასალევათ... სანდროს ხელზე აკოცა ნაზიმ. სანდრო კი ფართე შუბლზე ემთხვია. ეს მის უნებურათ მოხთა.

— ადე, ჩემო კარგო, წავიდეთ აქედან, სამშვიდობოს გაგიყვან და მე ისევ ჯარში უნდა დავბრუნდე—უთხრა სანდრომ და ნაზის მკლავში ხელი სტაცა, ლოგინიდან წამოაყენა; ქალი დამორჩილდა, მძიმეთ წამოჯდა. აწეწილი თმა გაისწორა. ნაღვლიანი თვალები გარშემო მიმოავლო, შემდეგ თვითეულ საგანს ცალ-ცალკე დაუწყო თვალიერება, თითქოს რაღაცას ეძებოს, და ბოლოს მწარე ქვითინი მორთო. — ჩემო მშობლებო... ჩემო ოჯახო...

— ქვითინებდა ის.

— კმარა კარგი, ადე ჩქარა წავიდეთ აქედან, იქნება ცოცხალი გადაგარჩინო, რა დროს ტირილია—უთხრა მას სანდრომ და წამოაყენა. ნაზი მძიმეთ წამოდგა, ერთხელ კიდევ გადახედა იმ კერას, სადაც ბავშვობიდან აღიზარდა, კარი ფრთხილათ მიხურა და უკანასკნელათ ისე გრძნობით აკოცა ამ კარებს, როგორც საყვარელი დედა თავის დიდი ხნის უნახავ შვილს, ან სატრფო შეყვარებულს. — მშვიდობით, ჩემო საყვარელო სახლკარო, — წაიხურჩულა მან და ბრძოლის თითები თვალებზე მიაფარა.

— ნუ სტირი, ჩემო ნაზი, ცხოვრებაში ყველაფერი მოსავალია, ჩვენსავით უბედური დღეს უთვალავია, ყველანი სიკვდილის პირას ვართ, ისეთი დრო დაგვიდგა, რომ ადამიანსა და მხეცს შორის არავითარი განსხვავება აღარ არის. ვეცადოთ როგორმე ცოცხლები გავიდეთ უშიშარ ალაგას და მხეცებათ ქცეულ ადამიანების ბრქუალებს უვნებლათ გადაურჩეთ, — მზრუნველობით უთხრა სანდრომ ქალს და გზას გაუყენა.

სანდრო გოცმებული იყო ნაზის სიმშვენეირით: ისეთი ლამაზი, ტანადი, შეათვალწარბა, მაღალ თავყელიანი, მარჯნის ტუჩებიანი, თოვლივით თეთრი გულმკერდით, ყველაფრით შემკული ქალი, მას ჯერ არ ენახა! ნახევრად ჩამოშლილი ვრძელი გიშერივით შავი თმა განიერ ბეჭებზე დაჰყოდა, რომელსაც ცელქი ნიავი დაჟინებით ათამაშებდა და სანდროს სახეზე თითქოს განგებ უცაცუნებდა.

ქალ-ვაჟნი ხელი-ხელ გაყრილნი ფრთხილათ, ფეხაკრეფით მიიპარებოდნენ მტრისაც ეშინოდათ და მოყვრისა. რომ არავინ შეხვედროდათ, გზა დაეტოვებიათ და ვიწრო ბილიკს მისდევდნენ. სანდროს უნდოდა ნაზი სოფელში გაეყვანა. იქ ვინმე სანდო პატროსანი ოჯახისათვის ჩაებარებია და მერე ისევ ჯარში დაბრუნებულიყო.

ნაშუადღევი იყო. მზე უხვად ფენდა თავის ოქროს სხივებს იმ ლამაზი ტყის ნახევრად გაცვივებულ ფოთლებში; სადაც ნაზი და სანდრო ფრთხილათ მიძვრობოდნენ. მიუხედავად სიფრთხილისა ხშირ ფოთლებს მგზავრების ფეხქვეშ შარი-შური გაჰქონდა.

სრულიად მოულოდნელათ ჰავრი მძლავრათ შეინძრა და ტყე აახმაურა; დასავლეთიდან შავი ღრუბლები გამოჩნდა, რომელიც სწრაფად გაეშურა მაღლა მთებში; იმას მეორე დაედევნა, მეორეს მესამე და დედამიწას წინწკლები დააბკურა.

— დავიღუპეთ, მგონი წვიმას აპირებს; ვაი თუ ამ ტყეში დავრჩეთ ამდღამ— შეშინებით სთქვა ნაზიმ და სანდროს უფრო მაგრათ ჩასქიდა მკლავში ხელი.

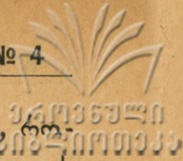
— შენ დარდი ნუ გაქვს, ჩემო ნაზი. გზიდან ახლო ვართ, დაღამდება თუ არა, გზაზე გავალთ. მერე გზით სიარული იმდენად საშიშო აღარ არის, სოფელში ამდღამ როცა იქნება უსათუოდ ჩავალთ და მერე ფიქრი ნუ გაქვს.—გაამხნევა ნაზი სანდრომ. ამ მუსაიფში წვიმამ უფრო უმატა.

— თუ არ გადავიყუდრეთ შეუძლებელია, დავსველდებით, ეს მართლა აღარ ხუმრობს,—განაგრძო სანდრომ და ფართე უტოვებიან ნაძვისაკენ გადაუხვია.

— გამრებია. ნახე როგორ მალე ვადილოს.—საკმაოდ გაწუწული ნაზი უსიტყვოდ ემორჩილებოდა სანდროს. ორივე ქალ ვაჟი მაღლობზე აზრდილ მაღალ ნაძვის ძირში ისეთ მოხერხებულ ალაგას ჩამოსხდნენ ქვაზე, რომ მათ ერთი წვეთი წვიმა არ ეცემოდათ. გარშემო კი წვიმის შეერთებულ წვეთებს ფართე ფოთლებზე ტყაბატყუბი გაჰქონდა.

მყუდროება ჩამოვარდა. ცოტა ხნის შემდეგ წვიმამც ვადილო. ქალ-ვაჟი ისე ახლოს ისხდნენ ერთმანეთთან, რომ ერთმანეთის სუნთქვა აშკარათ ესმოდათ. ვერც ერთი ვერ ბედავდა ხმის ამოღებას. ეტყობოდათ ამ უდაბურ ტყეში ორნივე ბედნიერათ გრძნობდნენ თავს.

— ნაზი! ხედავ რა სურათია?!—დაარღვია სიჩუმე სანდრომ და გაღმა ქედზე მიუთითა, სადაც მართლა საუცხოვეო სურათი გამოიხატა: მაღალი მთის ხავერდოვანი მწვერვალო განსაკუთრებით გაენათებია სქელი ღრუბლებიდან გამოშუქებულ საღამოს მზის სხივებს! თვით მთის მწვერვალს კი ისე შემოხვევოდა მთის თხელი თეთრი ნისლი, როგორც მაღალ თავყელიან ლამაზ პატარძალს გულ

მკერდზე თეთრი მანტია. იქვე მოსჩანდა რკალივით მოხრილი ცისარტყელა, რომელიც მლის ბოლო ამ მთის მწვერვალთან იყო ამართული და გაღმა მთის მწვერვალს შეერთებოდა...

— უჰ... მართლა რა ლამაზია...— წამოიძახა ნაზიმ და ბუნების იშვიათ სა-
ნახაობას ხარბათ მიაპყრო დიდრონი შავი თვალები.

— რა კარგი, რა მშვენიერია ბუნება... მაგრამ რათ გინდა, საბრალო ადა-
მიანი ვერ ახერხებს დასტკებს ამ სიმშვენიერით... ეხ...— ამოიოხრა სანდრომ და
ნაღვლიანი ხმით განაგრძო— წავიდეთ, ჩემო ნაზი, თორემ ვინ იცის, რა მოგვე-
ლის.— ნაზიმ თითქოს ეხლა გამოირკვაო, მძიმეთ ამოიგმინა და წასავლელათ წა-
მოდგა.

— გზასთან ახლოს ვართ. აწი არა გვიშავს რა, გზითაც რომ ვიაროთ,—
სთქვა სანდრომ და ნაზის იმედიანათ გადახედა. პასუხის მაგიერ ნაზიმ უფრო მაგ-
რათ ჩასქიდა მკლავში სანდროს ხელი. გული თანდათან სიხარულით ევსებოდა
სანდროს და იმედი ეძლეოდა, რადგანაც ტყიდან გასვლას ბევრი აღარ უკლდა
და შემდეგ, ღამე გაპარვა ადვილი იყო, რომ ამ დროს მოულოდნელათ გაეგრდა
თოფი და მგზავრები შეაჩერა... სანდრომ ქალს ხელი გამოსტაცა, ერთ წამში
თოფი გადმოიღო და უნდოდა მოემარჯვებია, მაგრამ გვიანდა იყო...

— არ გაქანდე, თორემ გაგათავებთ!.. შესძახეს მას ჯარის-კაცებმა, რომ-
ლებიც უზარმაზარ ხავსიან ქვას ამოფარებოდნენ და იქიდან უმიზნებდნენ. სანდრომ
დაინახა, რომ საქმე ცუდათ იყო და არჩია თოფი ძირს დაეშვა. ჯარის-კაცების
უკან ოფიცერი გამოჩნდა, სანდროს ვინაობა ჰკითხა და წამოსვლის ნებართვა
მოსთხოვა.

— მაპატივე, თქვენო აღმატებულებავ, გზაში უპატრონო ქალი ვნახეთ
მშიერ-მწყურვალი, არ მოგვეშვა, დახმარება გვთხოვა, ჩვენმა ჯარის-კაცებმა მას
დახმარების მაგიერ გაუბატურება მოუხდომეს!.. შემებრალა, მეც მოვინდომე
მისი სიცოცხლის შენარჩუნება; რა ვუყოთ, რომ თათრის ქალია, ისიც ადამიანია,
უმწეო, უპატრონო; ნება მომეცით სოფელში გავიყვანო და ისევ ჯარში დავ-
ბრუნდე.— შევედრა უფროსს სანდრო. ოფიცერს კი ისე მოეწონა ნაზი, რომ
პირს ნერწყვი მოადგა, სანდროს სიტყვები ნახევარი აღარ გაუგონია, მაგრამ ეს
მან არ შეიმჩნია და სანდროს უბრძანა ქალი დაეტოვებია და თითონ ეხლავე
უკან გაბრუნებულიყო.

— ვერა, თქვენო აღმატებულებავ, მე ამ ქალს ძმობა შევეფიცე, ან უნდა
მოგვკვდე, ან დალუპვას გადავარჩინო. გთხოვთ გზა მომცეთ— შესძახა მან ანგა-
რიშ-მიუცემლათ, მტირალ ნაზის მკლავში ხელი სტაცა და გაქცევა დააპირა,
მაგრამ უფროსის ბრძანებით ჯარის-კაცები ეცნ მას და გააჩერეს.

— ხელი, თქვენ უგუნურებო! — შესძახა სანდრომ, ორივე ჯარის-კაცი მიწაზე დაანარცხა და წამში თავის თოფით მახლობელ ხეს ამოეფარა. იგრილა თოფმა და დაქრილი ოფიცერი ძირს დაეცა. უნდოდა ჯარის-კაცებიც მოეშორებია, რომ ამ დროს მეორე მხრიდან გამოვარდა ტყვია და დაქრილ სანდროს თოფი ხელიდან გაუვარდა...

— ნაზი!.. დავმარცხდით!.. თუ შეგიძლია, თავს უშველე! — შესძახა დაქრილმა სანდრომ ნაზის, მაგრამ ნაზი გაქცევის მაგიერ, კარგი გამოცდილი ვაჟაკივით სანდროსაკენ გაქანდა, მის თოფს ხელი დაავლო და იმას დაუმიზნა, ვინც სანდრო დასჭრა, მაგრამ თოფის ფეხის გამოშლა აღარ დასცალდა, ჯარის-კაცის ტყვია ნაზის მკერდში მოხვდა და იქვე ჩაიკეცა... შავი ლიმობიერი თვალები უკანასკნელათ შეანათა სანდროს... ხელები გაუშვირა... — სან... დრო... — ძლივს ამოიძახა მან და სული განუტყვია...

— უპ! რა ლამაზი ყოფილა ეგ წყეული. — სთქვა ახლად მოსულმა ახალგაზრდა ოფიცერმა და ჯერ კიდევ თფილ გვამის მკლავზე ხმალი გასინჯა... ბროლის თითებიანი, თოვლივით თეთრი ხელი მსწრაფლ მოშორდა ნაზის მკლავს და იქვე ფოთლებით დაფენილ ფერდოზე ჩაგორდა. — ნუ თუ არ შეიძლებოდა, რომ არ მოგეკლათ!?. ერთს მაინც გავიხსნილებდით. — ღიმილით უსაყვედურა მან ჯარის-კაცებს...

დაქრილ ოფიცერს და სანდროს კრილობა შეუხვიეს და თან წაიყვანეს; ნაზის გვამი კი იქვე დასტოვეს...

3

დაუბრუნდეთ ირაკლის. გერმანიის ფრონტზე მან თავი ისახელა. პირველ შეტაკებაზე მისი ჯარი დამარცხდა: დიდი ბრძოლის შემდეგ მტერმა ალყა შემოარტყა მათ, მაგრამ უმრავლესობა თავ განწირვით ეკვეთა მტერს, ალყა გაარღვია და თავს უშველა, მხოლოდ მცირე ნაწილი ჩაუვარდა ტყვეთ გერმანელებს, მათ შორის მოექცა ირაკლიც. გერმანელებმა ტყვეები უშიშარ ალაგას გაგზავნეს, ხოლო თვითონ ახლად აღებულ ალაგზე არხენათ მოიკალათეს. მტერმა ჩვენს ჯარს მრავალ სანოვაგესთან ერთად ნახირიც დაატოვებინა. ირაკლიმ სიბნელით ისარგებლა, ნახირს შეუერთდა და აქედან უთვალთვალედა მტერს, თან ცდილობდა თავისიანებთან გაპარულიყო; ჯარის-კაცებმა და მათმა უფროსებმაც ივახუშმეს, მოშორებით დარაჯები დააყენეს და ჯგუფებათ მოგროვდნენ. მეტადრე ორ ალაგას გაკეთდა დიდი ჯგუფი ჯარის-კაცების და ცალკე უფროსების. იცინოდნენ, ლაზღანდარობდნენ.

ირაკლიმ დრო იხელთა, ფეხაკრფით მიეპარა უფროსების ჯგუფს და წინააღმდეგობა მოუწია. დაწინ მომზადებული მათივე ყუმბარა სტყორცნა... ირაკლი უვნებლათ გადაიწია; ის არ დაიბნა, ეხლა მეორეს სტაცა ხელი და შიშისაგან დამფრთხალ ჯარის-კაცთა გუნდში გადაადგო... საშინელომ ხმაურობამ მოიცივა არე-მარე. ირაკლიმ გაქცევა დააპირა, მარა ველარ შესძლო, უკანასკნელი ყუმბარის ნატეხი მასაც მოხვედროდა და დარეტიანებული იქვე წაიქცა.

მოულოდნელომ უბედურებამ მტრის ჯარი დააფრთხო და არია; იმათ გადასწყვიტეს, რომ რუსის ჯარი ჩუმათ დაესხა მათ... დაქრილ-დახოცილები და ნადავლი მიატოვეს და გაქცევით თავს უშველეს. ეს არ გამოეპარა რუსის ჯარს და მტერს გამოუდგა, ნადავლიც წაართვეს და ტყვეებიც გაათავისუფლეს. არ იცოდნენ თუ ვინ იყო ყუმბარის მსროლელი; გაიგეს მხოლოდ მაშინ, როცა მეორე დღეს ნახევრად სისხლიდან დაკლილი ირაკლი იპოვეს. ის ფეხში იყო დაქრილი. ჯარის უფროსს მადლობაც კი არ უთქვამს ირაკლისათვის!.. მას შემოეხვივნენ მხოლოდ ჯარის კაცები და კოცნა დაუწყეს, ჭრილობა შეუხვიეს და საავადმყოფოში წაიყვანეს.

ფეხის მორჩენის შემდეგ, მან სთხოვა უფროსს რამდენიმე თვით სახლში გაეშვა და შემდეგ იმ ფრონტზე დაენიშნა, სადაც მისი ძმა სანდრო მსახურობდა, მაგრამ ჯარის უფროსმა ირაკლი მხოლოდ რამოდენიმე დღით გაუშვა სახლში, დანიშნებით კი ბათუმის ფრონტზე დანიშნა ჯარში.

ირაკლი აღფრთოვანებული მიდიოდა სახლში. მალე ერთი წელი შესრულდებოდა, რომ მას არ ენახა საყვარელი ცოლ-შვილი და მოხუცი დედ-მამა. არ იცოდა აგრეთვე ძმის ამბავი. სახლში იმ დროს მივიდა, როცა ყველას ეძინა. სახლიდან კარგახანია წერილი არ მიეღო და ამიტომ გულის ფანცქალით მიაკაკუნა კარებს. თვითეული წამი საუკუნეთ ეჩვენებოდა.

— ვინ ხარ ამ შუალამისას!— მოესმა სოფრომის შეშინებული ხმა ირაკლის.

— მე ვარ, მამა, მე... შენი ირაკლი... გამიღე კარი.

— დედავ, ღმერთო!... ჩემი ირაკლი... ამფერუმ, ბიჭო... ქალებო, ადექით, ირაკლი მოვიდა...— ხმის კანკალით ამბობდა სოფრომი და შეიღს გულში იკრავდა, თან ათვლიერებდა— ფეხი ან ხელი ხომ არ აკლია, ხომ არ დვეილუპეო, მაგრამ ირაკლის არაფერი აკლდა, რამაც კიდევ უფრო გაახარა მოხუცი და თეთრ წვერებზე სიხარულის ცრემლები ერთი მეორეს დაედევნა...

სოფრომისას აუწერელი სიხარული დატრიალდა... ხმაურობაზე გამოეღვიძა პეტეიკოსაც, მაგრამ პირველათ მან მამა ვერ იცნო, შემდეგ კი გულში ჩაეკრა და აღარ მოშორდა. სიხარულით რა ექნა აღარ იცოდა, დაუსრულებლათ კოცნიდა ლოყებზე, შუბლზე, ხელებზე... არავის უნდოდა დაწოლილიყო დასაძინე-

ბლათ. გათენებამდე კი ჯერ დიდი დრო იყო. პეტეკო ხომ ველარ მარაშოვის მამას.

— შენ წახვალ, მამიკო, გამებარები.—ამბობდა ის და დაუსრულებლათ ეფერებოდა მამას, გულში ეკვროდა.

ირაკლიმ სანდრო იკითხა და რა გაიგო, რომ მისგან მესამე თვეა წერილი არ მოსლოდათ, ძლიერ დაღონდა, თუმცა მან ეს მშობლებს არ შეამჩნევია, —წერილი ეხლა ხშირათ იკარგება-ო სთქვა მან და შვილს დაუწყო ფერება.

ირაკლი სამი დღე დარჩა სახლში. მეტი დარჩენა არ შეეძლო, რადგანაც იცოდა ამისთვის სასტიკათ დასჯებოდა და ამიტომ ის იყო უნდა წასულიყო, რომ პეტეკოს ავადმყოფობა შენიშნა. ყმაწვილს სიცხე მისცა. მეორე დღესვე ექიმი მოიყვანეს.

— სიხარულის გამო გული გაგანიერებია და მორჩენა საექვოა-ო სთქვა ექიმმა. ამის გაგონებამ ყველას თავხარი დასცა. ირაკლიმ გადასწყვიტა ორი-სამი დღე გადაეცილებია ვადისათვის რაც უნდა დამართოდა, ოღონდ საყვარელი შვილი ეხსნა სიკვდილისაგან, მაგრამ ბავშვი არ კეთულობდა.

— უნდა წავიდე, ჩემო ნინა, შენ არ იცი რა არის სამხედრო სამსახურის დისციპლინა. ხუთი დღე გადავაცილე, ვინ იცის რა სასჯელი მომელის, რომ დავიღუპო უარესია, საშვალეა არ აკლია ბავშვს, ექიმი ხშირათ მოიყვანეთ, გაყიდეთ ყველაფერი რაც გვაბადია და დაახარჯეთ. ნუ მომიკლავთ ჩემს პეტეკოს.—სთქვა ირაკლიმ და პირი მიიბრუნა, რადგანაც ცრემლები ველარ დაიმაგრა. შემდეგ ისევ მიბრუნდა, ავადმყოფ შვილს გრძნობით აკოცა, სხვებსაც დაემშვიდობა და გულ ამომჯდარი მოშორდა სახლ-კარს.

— ნინა! პეტეკო შენ იცი... ვეცდები მე მალე ამოვიდე,—მოაძახა მან აივანზე მდგომ აქვითინებულ ცოლს და მიიმალა, ირაკლის გულში ცეცხლი ტრიალებდა. ნეტავი სულ არ მოვსულიყავი სახლში. ეხლა რომ ჩემს ბიჭეკოს რამე მოუვიდეს, მეც თავი უნდა მოვიკლა, რათ მინდა სიცოცხლე მის შემდეგ... ოხ, შვილი... შვილი... რა საყვარელი ყოფილა შვილი... რა ტკბილი, რა ბედნიერებაა ცოლშვილთან ცხოვრება, მაგრამ... ვინ გაძლევს ამის ნებას, წადი იომე, მტერი დაამარცხე, ბრძანება აასრულე, ვისთვის არის საჭირო, ღარიბი ხალხისთვის, თუ მდიდარი ბურჟუებისთვის, ამას შენ არავინ, გკითხავს, ეს შენი საქმე არ არის. მერე იმათაც ხომ ყავთ ცოლ-შვილი!.. ის მის სახლში იყოს, მე ჩემს სახლში ვიქნები, რა გვაქვს გასაყოფი, რატომ უნდა ვვლიტოთ ერთმანეთი?! რა დავგიშავა ჩვენ გერმანიის ან ავსტრიის მშრომელმა ხალხმა, ან ჩვენ რა დავუშავეთ მათ?! მაგრამ ეს ყველაფერი ერთი მუჭა მდიდრების ბრალია, მათ თავიანთი ნაწარმოები უნდათ სხვა და სხვა ქვეყნებში ადვილათ გაასაღონ, მიწა-

წყალი გაათართოვონ... ომი მათთვის მისწრებაა, ჩვენთვის კი დალუბვაა, რამ რას იზამ, რომ ხალხი შეუგნებელია... მე რომ ეხლა პეტიკო მომიკვდეს, ეს ხომ ომის ბრალი იქნება! რას ვამბობ!.. რამდენი ლომივით ვაქცავი დაილუბა და ილუბება!.. რამდენი გადავაცილე, ვინ იცის რას მიზამენ, ფეხებზე ჰკიდათ შენი ცოლშვილი, გიბრძანებენ, ასარულე; არა და დაგზვრეტენ, ჩამოგკიდებენ, მორჩა და გათავდა... დამნაშავე ხარ თუ უდანაშაულო ამის განხილვაში არავინ შედის, ვის სცალია შენთვის... ოხ, ღმერთო, როდის იქნება ადამიანი ისე მოაწყობს ამ წუთიერ სიცოცხლეს, რომ ის ადამიანს გავდეს, რომ მუდამ სიკვდილის შიშით არ იყოს შეპყრობილი... ვინ იცის, როგორ სასჯელს მომისჯიან ამ დაგვიანებისათვის... ვაი თუ მოწინავე პოზიციაზე გამიძახეს... მაგრამ მე ხომ ისეთი დიდი სამსახური გავუწიე მათ... თავი სასიკვდილოთ გავიმეტე და ნუ თუ ხუთი ექვსი დღის დაგვიანებისათვის მეტყვიან რასმე... — ამ ფიქრებით ჩავიდა ირაკლი ბათუმში და იმავე დღეს ჯარის უფროსს გამოეცხადა.

ირაკლის იმედები არ გაუმართლდა. სასტიკმა ჯარის უფროსმა მას დაგვიანებისათვის ხუთი როზგის დაკვრა გადაუწყვიტა, მაგრამ ერთი გავლენიანი პირის დახმარებით სასჯელს გადაჩა.

ეხლა შვილის ავამყოფობა სტანჯავდა. მეოთხე, მეხუთე დღე გადიოდა და წერილი არ იყო. ირაკლის ტანჯვას საზღვარი არ ქონდა. ხანდისხან პატარა ბავშვივით დაიწყებდა ტირილს; მეტადრე მას შემდეგ, რაც სიზმარში მის ეზოში ახლად დამყნელი ვაშლის ხე გატეხილი ნახა, გადასწყვიტა, რომ პეტიკო ცოცხალი აღარ იყო და დააპირა სახლში გაპარვა, მაგრამ ამხანაგები არ უშვებდენ, — თავი არ დაილუბო, ყოველთვის არ გაპატიებენო.

მოულოდნელათ მორიგმა ჯარის კაცმა ირაკლის დახურული კონვერტი გადასცა, მან წინას ხელი იცნო და გულის ძგერით, საჩქაროთ გახსნა წერილი: — „ძვირფასო ირაკლი! ვილუბებით, ჩვენი ბუთინიე პეტიკო გვიკვდება, როგორც კი გონს მოდის, მაშინვე შენ გეძახის, მამიკო სად არის მომიყვანეთო, იცოდე მის სიკვდილს მე ვერ ავიტან, ექიმები იმედს აღარ იძლევიან, წყალმა წაიღო ყველა, არაფერი არ შესძლებიათ, ყველამ სხვა და სხვა ნაირი წამალი გამოუწერა და ბავშვი უფრო დასუსტდა. ამოდი რაც უნდა დაგემართოს, სთხოვე უფროსს შვილი მიკვდება, ვილუბებითქვა, ნუ მომიკლავ პეტიკოს შენ უნახავთ, უსათუოდ ამოდი, თორემ, იცოდე, არც მე დაგზდები ცოცხალი. გწერს შენი უბედური წინა.“

წერილის წაკითხვაზე ირაკლის სისხლი აუვარდა თავში, დაიბნა, დაბარბაცთა, იქვე ჩაიკეცა და ქვითინი მორთო... — ვსთხოვ უფროსს, აუხსნე ჩემს მდგომარეობას, ისიც ხომ ადამიანია, მასაც ყავს ალბათ ცოლშვილი, ნუ თუ არ შე-

ვა ჩემს მდგომარეობაში,—გაიფიქრა ირაკლიმ და წამოდგა, მაგრამ სანამ მასთან წავიდოდა, თავისი აზრი ჯერ ამხანაგებს გაუზიარა.

— ბიჭო, თავი არ დაიღუპო, ძლივს გაროზავას გადარჩი და ეხლა სახლში გაგიშვებს!.. შენ არ გცოდნია მისი ამბავი... ან რა უნდა გააკეთო წასვლით!.. რა ვუყოთ, რაც მოვა მოვა, ყველაფერი მოსაველია; შვილიც რომ მოგიკვდეს და შენც თავი დაიღუპო, უარესია.— განმეორებით ურჩევდენ ამხანაგები ირაკლის.

როგორ, ჩემი პეტეიკო ისე მოკვდეს, რომ მე ის უკანასკნელათ ვერ ვნახო!.. ნინა ხომ ვერ აიტანს მის სიკვდილს!.. მერე მე რაღათ მინდა სიცოცხლე!.. ჩემი სიცოცხლის მიზანი, ჩემი სიხარული, ჩემი იმედი ხომ ისინი არიან... რა მომივა ამბზე უარესი,—გაიფიქრა ირაკლიმ და იმავე ღამეს გაიპარა სახლში..

პეტეიკო უკანასკნელ დღეში დაუხვდა მას, მაგრამ მამა მაინც იცნო; ჩვეულებრივათ მამას ვეღარ დაუძახა, მაგრამ ლურჯი თვალებით ანიშნა ამიყვანეო. ბავშვს ცრემლებით ავესო თვალები. აცრემლებულმა მამამ ფრთხილათ აიყვანა ბავშვი და გულზე მიიკრა, მაგრამ ისევ მალე დააწვინა, რადგანაც ყმაწვილი დასუსტდა, სული შეეხუთა, ერთხელ უკანასკნელათ მოაველო საყვარელ მშობლებს დიდრონი მეტყველი თვალები და დახუჭა...

— პეტეიკო!.. შვილო... პეტეიკო!.. გულის მომკვლელი ხმით ჩასძახოდნენ გამწარებული მშობლები, მაგრამ გვიღა იყო... პეტეიკო მოკვდა.

ყველანი ცრემლით იმდულრებოდნენ; მათი ტანჯვა ქვასაც კი აატირებდა... მეტადრე გულს უკლავდა ყველას მოხუცი სოფრომის ბავშვივით ქვითინი... — ღმერთო, სად არის შენი სამართალი!.. მე დამტოვე და ჩემი პეტეიკო წამართვი.— მოსთქვამდა ირაკლის მამა სოფრომი. უღმობელმა სიკვდილმა თავისი უსამართლობა დაამტკიცა, ბედნიერ ოჯახს მოსტაცა პირველი სიხარული, უმანკო პეტეიკო.— ამბობდნენ მეზობლები და გულ დაწყევტილი მშობლებს ანუგეშებდნენ.— ღმერთმა მოგვცა, ღმერთმა წაიყვანაო...

ირაკლი შვილის დაკრძალვის მეორე დღესვე გამოცხადდა სამსახურში,— იქნება ჯერ არ გაუგია უფროსს იმეი გაპარვა და დაუსჯელათ გადავრჩეო, მაგრამ მოსტყუვდა, მას მეორე დღესვე გააგებინეს ირაკლის გაპარვა და პასუხის გებაში მიეცათ უკვე. მოსვლისთანავე ირაკლის ბორკილები დაადგეს და ბნელ საკანში ჩასვეს.

სამხედრო პირებმა ის ერთ კვირაში გაასამართლეს და სხვების სამაგალითოდ, როგორც მეორეჯერ დანაშაულობის ჩამდენს და სამხედრო წესრიგის დამრღვევს— ჩამოხრჩობა გადაუწყვიტეს...

ლამის ათი საათი იქნებოდა, როდესაც თბილისის მატარებელი ბათუმის სადგურის წინ მისრიალდა. ლამაზი, ფართე სადგური დიდრონი ფარნების სინათლით იყო გაჩირაღდებული. ხალხი ბუზივით ირეოდა სადგურზე. მგზავრები ფაცაფუცით გადმოდიოდნენ ვაგონებიდან.—насилыщикъ сюда!—ისმოდა მატარებლის ფანჯრებიდან. ყველას წინ უნდოდა გაესწრო ერთმანეთისათვის, არ ჩქარობდა მხოლოდ ერთი ახალგაზრდა მგზავრი, რომელიც პირველი კლასის ვაგონიდან გადმოდიოდა. ის ევროპიულათ იყო ჩაცმული, თავზე „ჟოკე“ ეხურა და ხელში პატარა ჩემოდანი ეჭირა. თუ დააკვირდებოდით, მის პალტოს ჯიბეში ბოთლს შენიშნავდით.. სახე წამოწითლებოდა და ფეხებს ბარბაცით მიაბიჯებდა, ეტყობოდა გადაკრული იყო. სადგურის უკან მან ეტლს დაუძახა.

— Извощикъ!.. подавай!.. მეეტლე ადგილიდან არ იძროდა.

— Извощикъ!.. слышишь, мерзавецъ... подавай скорѣй!..—გულის მოსვლით შესძახა მან.

— Занять—უდარდელათ და თან უზრდელი კილოთი მიუგო მეეტლემ.

— Жандармъ!—უცნობი მგზავრი ეხლა იქვე მდგომ ჟანდარმს მიუბრუნდა—подавай фаэтонъ.

— ვისთან გვაქვს ლაპარაკის ბედნიერება?—შეეკითხა ჟანდარმი. უცნობმა პასუხის მაგიერ უბიდან სადარბაზო ბარათი ამოიღო და მიაწოდა, რის შემდეგ უცნობს ჟანდარმმა ეტლი მოართვა, თითონაც შიგ ჩაუჯდა და თან გაჰყვა.

ეტლი სამხედრო შტაბის კანცელარიის წინ გაჩერდა. ახალგაზრდა კაცი მოურიდებლათ შევიდა შიგ და შტაბის უეროსი იკითხა.

— არ შეიძლება თქვენი ვინაობა ვიცოდეთ!—ზრდილობიანათ შეეკითხა კანცელარიის მოსამსახურე.

— რატომაც არა... შეიძლება... ნუ თუ არ მელოდით?—მიუგო ახლად მოსულმა და სადარბაზო ბარათი წააკითხა.

— ხოო!.. თქვენ... დიახ, გელოდით... ბინაც აქვია თქვენთვის დამზადებული, მობრძანდით,—მიუგო მას ახალგაზრდა მწერალმა ჯარის-კაცმა და თითქოს შეეშინდა ახალ მოსულისო, თვალეები მოარიდა. მისდა უნებურათ უკან დაიწია, სტუმარი მეორე ოთახში მიიწვია და რაღაც უსიამოვნოთ დაიღრიჯა, რაც ახალ მოსულს არ გამოეპარა.

— რა მოგდის, ყმაწვილო, ხომ არ გეშინია ჩემი?.. ნუ თუ ასე საზიზღარი ვარ?!. შენ ხომ არაფერს გერჩი...—სთქვა მან და დახრინწიანებული ხმით გადინარხარა... შემდეგ ჯიბიდან ბოთლი ამოიღო, პირზე მოიგდო და გადაჰკრა...—

აა... მაშ შენც გეზარები, არა?! მეც ვიცი, რომ საზიზლარი ვარ... მაგრამ მაგნიტოფონი
 გიერში ხვალ უკანასკნელი იქნება...—განაგრძო სტუმარმა ბარბაცით.—მეხუთეა,
 მეხუთე... მერე თავისუფალი ვარ...— მან კიდევ მოსვა არაყი —ხომ არ დალევ,
 ა?... ძალიანია... ეს ჩემი საუკეთესო მეგობარია... სულ ასე დამაქვს თან ჯი-
 ბით... არ იფიქრო მყვარებოდეს როდისმე... წვეთი არ ჩამიშვია პირში არასო-
 დეს, მაგრამ... ეხლა ძალათ შემაყვარეს... როცა საქმეზე მგზავნიან, სამ ბოთლს
 ერთად მიძღვევენ, თუ ვისურვებ მეტსაც... ორი უკვე შევსვი... ერთს ხვალისა-
 თვის ვინახავ... რაღა მე გამომიწერეთ, ნუ თუ აქ ვერ იშოვებ კაცი!.. ჰგავს
 იშვიათია ჩემისთანა ბიჭები, ა...—სთქვა მან და გადინარხარა...—ბიჭი ვარ, ბი-
 ჭი... მარა ხვალ კიდევ და მერე მშვიდობით... თავისუფალი ვარ ხუთი საათის
 შემდეგ... რა კარგია თავისუფლება... რას იტყვი, ძმობილო, ა?... ხომ კარგია
 თავისუფლება?!. რას იკრიკები, შენ ალბათ მე სოციალისტი გგონივარ? მართა-
 ლია, იყო დრო მე ახალთაობის კაცი ვიყავი, თავისუფლებას ვეტრფოდი, კრე-
 ბებზე დავდიოდი, ამხანაგებთან ვმუშაობდი... ახლა კი... ახლა ჯალათი ვარ...
 გესმის, ძმობილო? მე ერთხელ ახალთაობის კაცი, ასისთავათ ნამყოფი, პარტიუ-
 ლი მუშა, დღეს ჯალათი ვარ... ჯალათი...—სთქვა და ბავშვივით აქვითინდა...
 ბოთლი იატაკზე დაანარცხა.—მე, ჩემი საყვარელი, კარგი დედის შვილი ჯალა-
 თი... მამავ! ჩემო საყვარელო დედამამავ! თქვენი სიამაყე შვილი ჯალათია... რა
 კარგი ხელობაა... ჯა...ლა...თი... ნეტავი პირველათ ვინ გამოიგონა ქვეყნათ
 ჯალათობა?!. მაგრამ ეს ფილოსოფია ჩვენი საქმე არ არის... შენ, ჩემო ძმაო,
 უკეთესია მომისვენო მე... გესმის? დილას ადრე ასადგომი ვარ, ღამიანა... ხუთ
 საათს შემდეგ თავისუფალი ვარ... სახლში მეჩქარება... შენ იქნება ფიქრობ, მე
 უპატრონო ვარ... НЕТЪ, НРАТЪ! მე დედაც ცოცხალი მყავს და მამაც... ჩემი
 ძმა ომშია... წელიწადზე მეტია აღარ მიხახავს... საწყლები, როგორ გაეხარდე-
 ბათ ჩემი მოულოდნელი სახლში მისვლა... ჩემმა ძმამ თუ გაიგო, რომ მე ჯალა-
 თი ვარ, ვიცი ხელს არ ჩამომართმევს. ჯალათებს ხელს არ ართმევენო მეტყვის
 და მიუხედავათ იმისა, რომ მე მას ძლიერ ვუყვარვარ, ერთს კიდევ შემაფურთ-
 ხებს... გესმის შენ, ჩემი საყვარელი ძამიკო, რომელიც საშინლათ მენატრება
 ერთს მაგრათ შემაფურთხებს... მაგრამ იმას კი აღარ იკითხავს მე დამნაშავე ვარ
 თუ არა... სულელები... უნდოდათ ჩემთვის მოესპოთ სიცოცხლე, მაგრამ უკა-
 ცრავათ... შევუბრუნე კეხი... მე ჯერ ახალგაზრდა ვარ და სიცოცხლე მინდა...
 არა, რა დავაშავე რომ დახვრეტა დამიპირეს!.. უპატრონო, საწყალი ქალი მინ-
 დოდა გადამერჩინა... რა ვუყოთ, რომ ქრისტიანი არ იყო... მე ხომ ქრისტიანი
 ვარ... ჩემ თვალწინ მომიკლეს... როგორ მევედრებოდა გადამარჩინეო... ძალიან
 უნდოდა სიცოცხლე... მაგრამ ვერ შევძელი... დავმარცხდი... თავი გადავაყო-

ლე... რა ლამაზი იყო... კარგი რომ ჯალათობა ვიკისრე, თორემ ეხლა მეც მიწაში ვიქნებოდი ჩაგოზილი... როგორ მევაჭრებოდენ... ჯერ ოცი კაცი ჩამოხრჩობა მთხოვეს, მე კი ერთიდან დავიწყე ვაჭრობა და ძლივს ხუთზე ავედი... ერთი კიდევ და მორჩა... ა!.. რას გაჩუმებულხარ, ჩემო მეზობელო, მოდი ერთი მაკოცე და წადი დაიძინე... რა გაცივებს, ეხლა მთელი ქვეყანა ჯალათია, ჩემო ძმაო... не правда-ли?.. მართალს არ ვამბობ?..

— დაწეკით, ბატონო, მოსივენეთ. — ვეცდრებოდა ჯარის-კაცი.

— ჰო... კარგი... მოვისვენებ... მაგრამ დილას ლამიან გამაღვიძე, სახლში მეჩქარება... ეგ ჩემოდანი არავინ მომპაროს... ამაშია ჩემი ხელსაწყო... წითელი ხალათი... გასანთლული თოკი... ხომ კარგი ხელსაწყო მქონია?.. რა კარგია ეგ არაყი... ერთს კიდევ დავღვევ, ტკბილათ დამეძინება... მიდიხარ?.. წადი... მაგრამ ლამიან გამაღვიძე... რაც ღამე იქნება მით უკეთესი... თვალეში შეხედვის მეშინია... თვალეებს ვერ ვუძღვებ... მაგრამ სულ არ შევხედავ... უკანასკნელია, რაც იქნება, იქნება... დაპირება ხუთია.. სიტყვა სიტყვაა, ეხლა კი... დავიძინებ... მაშ... აგრე... ხვალ... ხო... ხვალ... დილით... თვალეები... მეშინია... თვალ... — ბუტბუტებდა ის.

5

დილის ოთხი საათი იქნებოდა. ჯერ კიდევ ბნელოდა. ეძინა ქალაქს. არ ისვენებდა ნხოლოდ ზღვა, რაღაცას ჯაგრობდა, პირიდან ღორბლს ჰყრიდა, თითქოს აშფოთებდა მის კიდევზე აგებული საპყრობილის ეზოში ახლად ამართული სახრჩობელას ბოძები და მის გარშემო რამოდენიმე აჩრდილის ფუსფუსი...

— ვიჩქაროთ, თორემ სადაც არის მოვლენ, თენდება. — სთქვა ერთმა მათგანმა.

— აჰა, გავათავე, თუ გინდა კამეჩი ჩამოჰკიდე, დაიმაგრებს, — სთქვა მეორემ და ცხენივით ჩაიხიხინა... ცოტახანს სიჩუმე ჩამოვარდა. ბოლოს მყუდროება საპყრობილის რკინის კარების ხმაურობამ დაარღვია; ეზოში შემოვიდნენ: პროკურორი, შტაბის უფროსი, ექიმი, მღვდელი, ციხის უფროსი, რამდენიმე თოფიანი ჯარის-კაცი და ევროპულად ჩაცმული კაცი პატარა ჩემოდნით ხელში.

— აბა, მზათ არის? — იკითხა მაღალ-მაღალმა საკმაოთ გამხთარმა ციხის უფროსმა, რომელსაც ეტყობოდა გადაკრული იყო, რადგანაც მოგროძო წვეტიანი ცხვირი ძალზე წასწითლებოდა და თან ბარბაცობდა, თუმცა ცდილობდა თავი შეემაგრებია.

— მზათ გახლავს, თქვენო აღმატებულებავ, — ხელის აღებით მოახსენა უფროსს ჯარის-კაცმა.

— მაშ წადით, გამოიყვანეთ.— უბრძანა უფროსმა დარაჯებს. ისინი და-
ღლა სართულზე აემართენ ფეხაკრეფით, თითქოს ემინიათ არავინ შეგვიტყოსო.

— შენ რაღას უდგებარ?! მოემზადე, — მიუბრუნდა ციხის უფროსი ევროპიუ-
ლათ ჩაცმულ ყმაწვილ კაცს, რომელმაც პასუხის მაგიერ ჯიბიდან არაყი ამოი-
ღო და გადაჰკრა... შემდეგ პატარა ჩემოდანი გახსნა, წითელი ხალათი გადიცვა,
გასანთლული თოკი კი ორ ბოძზე გადებულ ხეს გამოაბა ბარბაცით, შემდეგ კარ-
გათ მოსინჯა — ხომ არ გაიხსნებოდა და, როცა ამაში დააწმუნდა, კვლავ არაყი გა-
დაჰკრა... ყველანი უსიტყვოთ იდგნენ, თითქოს ქანდაკებააო, თვალყურს ადევნე-
ბდნენ მხოლოდ ჯალათის მოქმედებას.

— მოჰყავთ — სთქვა ციხის უფროსმა და იქაურობა დაათვალიერა, ხომ ყვე-
ლაფერი მზათა მაქვსო. ჯალათმა ერთი ბიჯი უკან გადადგა, ხელში ტუსადის
თავზე ჩამოსაფარებელი დოღბანდი მოიმზადა და თვალებით მიწას დააშტერდა,
სულის თქმას უშატა... მოაგონდა მისი პირველი მსხვერპლის შემოხედვა... ღმო-
ბიერი, ცრემლებით სავსე გამომეტყველი თვალები, რომლებიც ევედრებოდა მას:
რა დამიშავებია შენთვის?... რათ მისპობ, ძმაო, სიცოცხლეს?... მეც შენსავით ადა-
მიანი ვარ... მეც შენსავით სიცოცხლე მწყურია... ცოლი მყავს და შვილი, მო-
ხუცი მშობლები... ნუ დამახრჩობ, ნუ... — ევედრებოდა ცრემლიანი თვალები
მას... აი, ეს თვალები ეხლაც მოელანდა ჯალათს და უკან დაიწია... თვალე-
ბით მიწას დააშტერდა, არ უნდოდა უკანასკნელი მსხვერპლისათვის თვალეში
შეეხედნა...

ტუსალი მოიყვანეს. ხელები თოკით ქონდა უკან გაკრული. გამხთარ, ტან-
ჯულ სახეზე მწუხარება ემჩნეოდა. აღშფოთება კი არა.

— აბა, მამაო! აღსარება! რაღას უყურებ! — მიმართა მღვდელს ციხის უფ-
როსმა.

— ჯერ განაჩენი — ჩაეცილა ახალგაზრდა და სახე წამოქარხნალეზული პრო-
კურორი და ხელში მომზადებული განაჩენი დიდი რიხით წაიკითხა.

— მე სამხედრო პირი, ჯარის კაცი ვარ, ამიტომ მოვითხოვ ჩამოხრჩობა და-
ხვრეტით შემიცვალოთ. — მიუგო ტუსალმა.

— განაჩენის შეცვლა შეუძლებელია. დოინჯის შემოყრით მიუგო პროკუ-
რორმა და იქვე მღვდელს შეხედა, რომ საქმეს შესდგომოდა, მღვდელი ამას მი-
ხედა და ტუსალს მიმართა:

— შვილო! აღსარება სთქვი და წმინდა ზიარება მიიღე, რაც ცოდვები მი-
გიძღვის, ყველა დაუფარავათ აღიარე, უფალი შეგიწოდოს, გაპატივებს. — მიუახ-
ლოვდა მას საკმაოთ მაღალი, ტიკივით ჩამრგვალეზული, ლოყებ-დაჟდაჟა, ძვირ-
ფას ქურქში გახვეული მღვდელი.

— ცოდვები არაფერი მიმიძღვის, მამაო. ზიარების მიღებაზე კი არ გავაწივებ ბილგებ, მხოლოდ მეც ვთხოვ ერთ რამეს და ამისრულე.

— შეილო! ისეთი არაფერი მთხოვო, რაც კანონს ეწინააღმდეგება!..

— არა, მამაო, მე მხოლოდ წერილის გაგზავნას ვთხოვ სახლში ჩემს მობუც მშობლებთან და ცოლთან. წერილი ჯიბეში მიღევს. თუ შეიძლება შემისენით ხელები, წერილს ამოვიღებ.

— ჯალათო! გაუხსენი ხელები!— უბრძანა ციხის უფროსმა ჯალათს, რომელიც ამ დროს ტუსალის უკან იდგა თავ-ჩაქინდრული, გაშტერებული, ყველა ეს სიზმრათ ეჩვენებოდა, თითქოს ტუსალის ხმაც კი ეცნობოდა...— მომეჩვენა... შიშს მოჩვენება სცოდნია,— გაიფიქრა მან და ბრძანება შეასრულა, ტუსალს თოკისაგან ხელები გაუთავისუფლა.

— ვთხოვ, მამაო, წერილის გაგზავნა არ დაგავიწყდეს.— უთხრა მღვდელს ტუსალმა ზიარების მიღების შემდეგ და სახრჩობელას ქვეშ დადგმულ სკამზე შედგა.

— აბა! რაღას უდგებარ!?.— გაკვირვებით და თან ჩასისხლიანებული თვალების ბრიალით მიმართა ჯალათს ციხის უფროსმა. ჯალათი დაიბნა, ხელები აუკანკალდა... ძლიერ უნდოდა შეეხედა ტუსალისათვის, მაგრამ ვერ ბედავდა... ცრემლიანი თვალების ეშინოდა...

— ჩქარა!..— განმეორებით უბრძანეს მას. ჯალათმაც ნახევრათ თვალებ-დახუჭულმა, ხელების კანკალით ჩამოაცვა თავზე დოლბანდის ტომარი, შემდეგ გასანთლული, მარყუჟათ გამოსკვნილი თოკი და სკამი გამოაცალა...

ხუთი წამის განმავლობაში თოკზე დაკიდული კაცი საცოდავად ფართხალობდა, ივრინებოდა. შემდეგ ექიმმა, რომელსაც გულზე უმაღლესი სასწავლებლის გათავების დიდი ნიშანი ჰქონდა გაკეთებული, თოკზე ჩამოკიდებულ გვამს მაჯა გაუსინჯა, დიდი ყურადღებით დააკვირდა და მტკიცეთ წარმოსთქვა:

— მზათ არის.— რის შემდეგ ყველანი საჩქაროთ მოშორდნენ სახრჩობელას ყარაულებს გარდა.

ციხის ეზოდან გამოსვლის დროს მღვდელს დაუვარდა წერილი, რომელიც ჯიბეში უნდოდა ჩაეღვა.

— მამაო! მაჩვენეთ ეგ წერილი.— უბოდიშოთ მიმართა მას ჯალათმა და მისამართს დააშტერდა, საჩქაროთ გახსნა, რომლის წაკითხვის შემდეგ დაჭრილი ლომივით აღრიალდა და ციხის კარებისაკენ გაქანდა, მაგრამ რკინის კარები დაკეტილი დაუხვდა...

— მიშველეთ... ჩამქოლეთ... მომკალით... ძმა დამისრჩვია... ჩემი საყვარელი ირაკლი... დავიღუპე... მშობლებო... ძმაო... გიღალატეთ, მომკალით...—

გულსაკლავი ხმით ბლაოდა სანდრო და ორსავე ხელს რაც ძალ-ღონე მჭირდებოდა... თავ-პირში იცემდა, მაგრამ მისთვის არავის ეცაღია...

მკითხველი ალბათ აღრე მიხვდა, რომ ჯალათი ირაკლის ძმა სანდრო იყო. ოფიცრის დაჭრისათვის მას დახვრეტა გადაუწყვიტეს და თან წინადადება მისცეს, თუ საჭიროების დროს სამხედრო ტუსადების ჩამოხრჩობას იკისრებდა, სიცოცხლეს აჩუქებდნენ. პირველათ სანდრო ცივ უარზე იდგა, მაგრამ როცა ბოძზე გააკრეს და თოფები დაუმიზნეს, მისი სასაფლავო მის თვალწინ გათხარეს... შეეშინდა სიკვდილისა, მოაგონდა მოხუცი მშობლები, საყვარელი ძმა, ტკბილი ოჯახი, ამხანაგები და... სიკვდილს შერცხვენილი სიცოცხლე არჩია, ხუთი კაცის დახრჩობაზე დაითანხმეს... უკანასკნელათ ბათომში მიიწვიეს და კიდევ გაათავისუფლეს...

6

თებერვლის უკანასკნელი რიცხვები იყო. ზამთარს თითქოს ეხლა მოგონებოდა თავის სიმკაცრე, ახლად დაეფარა დედამიწა და კიდევ ენერგიულათ ბარდნიდა.

ბამბის თეთრ ქულაში გახვეულ სოფელს ტკბილათ ეძინა; თუმცა მამლების გახშირებული ყვირილი ამტკიცებდა, რომ გათენებამდე დიდი დროც აღარ იყო. ბაიბური არ ისმოდა. აქა-იქ გაიგონებდით მხოლოდ ძაღლების ყრუდ ყფას. ჰაერში გაყინული თოვლის ურიცხვი თეთრი პანტელეები კი საამურად მოთამაშობდა ზემოდან და ფიფქ თოვლს ემატებოდა. დაებურა სახლები, მოაჯირები და ხეები. ადამიანის კვალი აღარ ჩანდა. სად იყო სასოფლო გზა, სად ხიდი ძნელი გასარჩევი იყო; თუმცა თოვლი საკმაოთ ასინათლებდა. ვინ იფიქრებდა თუ ამ დროს ცის ქვეშ მგზავრი გაივლიდა.

ის კი უშიშრად მიარღვევდა მუხლებამდე ფიფქ თოვლს... ასე გეგონებოდა ბამბის ქულა აცვიანო, ისე დაეფარა მთელი ტანი თოვლს. მოსჩანდა მხოლოდ მგზავრის პირის სახე, რომლიდანაც ოფლი წურწურით ჩამოსდიოდა, თითქო პანაქება სიცხეში თოხით მუშაობდა ყანაში... ეტყობოდა შორიდან მოდიოდა.

— უჰ!.. დავიღალე, მაგრამ კიდევ მივედი... ესეც საბრალო მაამჩემის ქიშკარი, რომელიც მე გავაკეთე ამ სამი წლის წინათ, — სთქვა მგზავრმა და ქიშკარის კარს აკოცა... — ჩემო საყვარელო სახლ-კარო... კაი დროზე მოვედი, თორემ დავიღუპებოდი, გათენებას ბევრი აღარ აკლია, ფეხების ბაკუნით სთქვა მან და ქიშკარს ფრთხილათ მოსწია, უნდოდა ხმა არ გაეღო, მაგრამ კარი ოდნავ მიიწვი აჭრიალდა, რაც არ გამოეპარა მასპინძლის ერთგულ ყარაულს და ყფით ქიშკარისაკენ გაქანდა.

— მურია... მურია... ჰა, მურია... ჰაა... — მიეფერა ახლად მოსული მურია იმის იცნო და იმის მაგიერ, რომ დაეკბინა, წკმუტუნით მორთო, თითქოს ბოლიშს იხდიდა; ფეხებში ჩაუფარდა, შემდეგ ტანზე ტორტმანი და ხელების ლოკვა დაუწყო, უზომოდ სიხარულით აღარ იცოდა რა ექნა; უცებ ახლად მოსული დატოვა და სახლისაკენ გაქანდა. ოდის პარმალში ავიდა, კარებს შეეტორტმანა, თითქოს უნდოდა სახლის პატრონისათვის ეხარებია — გაიღვიძეთ ვინ მოვიდაო, მაგრამ სახლიდან ხმა არ ისმოდა. ქვეიანი პირუტყვი ისევ ახლად მოსულს მოეგება და კვლავ ტორტმანი, გაუთავებელი წკმუტუნი, ლოკვა და ფერება დაუწყო.

— ოხ, ჩემო მურია, როგორ გამეხარდა, რომ შენ მაინც განახე... სხვების ნახვის ღირსი მაინც არა ვარ და ვერც ვნახე... — წაიჩურჩულა ახლად მოსულმა, მურიას თავზე ხელი გადაუსვა და ფეხაკრეფით ოდის პარმალში ავიდა. კარების წინ გაჩერდა. კარგახანს იდგა ასე თითქოს დიდი დამნაშავე ხატის წინ დგას და ცოდვებს იხანებოს. ბოლოს ცრემლები წასქდა და ბავშვივით აქვითინდა...

— მამავ!.. საყვარელო დედმამავ!.. მოვიდა თქვენი უბედური შვილი სანდრო... მოვიდა შერცხვენილი... თავლაფლასხმული — საყვარელი ძმის მკვლელი... თქვენი და მისი ცოლშვილის ყელის გამომჭრელი... ჩემო საყვარელო მშობლებო! მოვედი, მაგრამ რაკი ღირსი აღარა ვარ თქვენი ნახვის, ისევ მივიღვარ... საუკუნოთ, სამარადისოთ... თუმცა ძლიერ მენატრებით, დიდი ხანია არ მინახავხართ. ჩემო დედიკო! შენი ტკბილი ალერსი, უკანასკნელათ გულში ჩაკვრა, ვინ იცის, რას მიჩვენია. მთლად შენმა სიყვარულმა და სიბრალოლმა გადამაწყვეტია ეგ სისამაგლე!.. ბოლოს კი საკუთარი ღვიძლი ძმის მკვლელი გავხდი და ასე დასაჩუქრებული გავთავისუფლდი... შეხმათ შეერგოს შენს უბედურ შვილს შენი ტკბილი ძუძუ. ძვირფასო დედიკო ნინა! მაპატიე, შენს საყვარელ ქმარს მე გადავატვი გასანთლული თოკი ყელზე... მაგრამ, ღმერთმა იცოდეს, მე არა ვარ დამნაშავე. ძალათ დამღუპეს... მომპაეს... გემშვიდობები ყველას... თქვენც ჩემო ტკბილო მშობლებო... მშობლებო... მშვიდობით, — წაიჩურჩულა სანდრომ ცრემლების ყლაპვით და კარებს ისეთი გრძნობით აკოცა, როგორც დედა უკანასკნელათ აკოცებს თავის საყვარელ შვილს... უცებ მოშორდა და ის იყო ძირს უნდა ჩამოსულიყო, რომ ამ დროს ძმის წერილი მოაგონდა. — მართლა ირაკლის წერილს მაინც დაუტოვებ ამ საბრალოებს. ეს არის თქვენი მეორე შვილის მაგიერი, რომელიც თავის ღვიძლ ძმას ჩამოახრჩობიეს, — ცრემლების ფრქვევით სთქვა სანდრომ და წერილი კარებში გააკეთა.

— დამავიანდა. გათენდა კიდეც, სად სჯობია... ისევ მარანში, იქ უფრო მოხერხებული ალაგია — გაიფიქრა სანდრომ და ეზოზე მოშორებით ისლით გად-

მოხუროულ მარანში შევიდა.—საბრალო მამაჩემი, ჩვენს შემდეგ არ
 ლოცავს, ისევ ის ძველი ჩიჩილაკი, უკანასკნელათ რომ გავილოცეთ... რამდენ-
 ჯერ წმინდა სანთლებით გვილოცავს ამ მარანში... როგორი წრფელი გულით
 შევსთხოვდით წმინდა ბასილს ჩვენს ბედნიერებას, კარგ მომავალს... როგორი
 ბედნიერი იყო მაშინ ჩვენი ოჯახი.. ყველანი ჩვენ შეგვნატროდა, დღეს კი ასე
 სამარცხენოთ დაიღუპა ჩვენი ბედნიერა ოჯახი... ჩვენი ცხოვრება... მოხუც
 მშობლებს უკანასკნელი დღენი ჩაეუმწარე... ნეტავი ვიცოდნე რატომ გადაუწყ-
 ვიტეს ირაკლის ჩამოხრჩობა!.. ნუ თუ მოჰკლა ვინმე? როგორ უშიშრათ მიე-
 ვგება სიკვდილს!.. ერთხელაც არ დაუკვნესია... მაგრამ ვინ იცის, მის გულში
 რა ცეცხლი ენთო მაშინ... მე კი... მე ლაჩრულათ მოვიქეცი, ხუთი ადამიანის
 ცოდვა დავიდე და ბოლოს ჩემი ხელით ვიხრჩობ თავს. მაგიერში ეხლა აღარ მე-
 შინია, დეე მეც იმ თოკმა მომისპოს სიცოცხლე, რომელმაც ჩემი საყვარელი
 ძმა გამოსალმა წუთი სოფელს... ომის მსხვერპლი შეიქნა ჩვენი ოჯახი... წყე-
 ულიმც იყოს მისი მომგონი.—ამ ფიქრებში მან მოხერხებულ ალაგას ჩამოაბა თო-
 კი, ჯირკზე შედგა, ყელზე მოიბა და...—ჩამოეკიდა...

7

—სოფრომ! კაცო! სოფრომ! გაიღვიძე, რა მოგივიდა, რომ ასე უფოთავ,
 ხომ არაფერი დაგესიზმრა?! გაიღვიძე, გათენდა,—გამოეხმაურა სოფრომს თავი-
 სი მოხუცი ცოლი ესმა, როცა დაინახა, რომ ძილში რაღაცას ბორგავდა, იტან-
 ჯებოდა.

—უჰ... არს ღმერთი... მადლობა ღმერთს სიზმარი ყოფილა.—სთქვა სოფ-
 რომმა თვალების ფშვნეტით და პირჯვრის წერით.

—რამდენი ხანია რაღაცას სწუხარ, ლაპარაკობ, გლახა ხომ არაფერი და-
 გესიზმრა, მე ქე გადამრია სიზმრებმა, მარა ჩემს სიზმარს ახლა ჭკუა ხომ აღარ
 ეკითხება—სთქვა ესმამ.

—ჩვენს თავზე კაი აღარ არის... ჩაგვიმწარდა სიბერის დღე... დაგვეღუპა
 შეიღები,—გადაწყვეტით სთქვა სოფრომმა და ბავშვივით ატირდა.

—ეე.. დეიწყო ახლა ამან.. სიზმარს რომ ჭკუა ქოდნეს, ჩვენ ამ დრომ-
 დი ყველა უნდა დაეხოცილიყავით.

—რალა გვაკლია, ვიხოცებით და ეს არის. მე და შენ რომ არ კვდებით
 იმიტომ თუ!..

—ხო, კაი ახლა, ნუ გააბღლებულხარ, ადექი პვრჯვარი დაიწერე, ღმერთი ახ-
 სენე, კვირა დღეა, ეკლესიაზე გადი, ბიჭებიდან იქნება წერილი გამოჩდეს; და-

მესიზმრა ვითომ ჩვენს ეზოში თოფი გავარდა, დაცდილი მაქ ამან წერილი დასახარულო ამბის გაგება იცის. შენ რომ ასე ტირი, რაღა ქნას ახალგაზდა ქალმა, ათი დღეა შეილი დამარხა და ქმრის ამბავი არ იცის... იმან რომ ატირებელი დაგინახოს, ხომ გადირევა!—ანუგეშებდა მოხუც ქმარს ესმა, მაგრამ თითონ უარესი ცეცხლი უტრიალებდა გულში. ირაკლის წერილის დაგვიანებას ვერც ის ხსნიდა კარგათ. რამდენ კაცსაც დაინახავდა ეზოში ჩამოსულს, იმდენჯერ გული კანკალს დაუწყებდა, ცუდი ამბავი არაფერი მოგვიტანოსო.

— რა ვიცი, იქნება კარგათაც ახდეს, ვინ იცის,—დაიწყა სოფრომმა. ორივე ბიჭი ვნახე, მათი ჭირიმე, მოვიდენ გამოცვლილი, გალამაზებული, გულზე გვარმენდლები აღარ ეტეოდა, იმდენი ქონდათ და ორსავე ყელის მენდლები ეკიდათ წითელი ლენტებით. მაგრამ რათ გინდა, იმათი სახლში შემოსვლა და იმ უბედური ბავშვის მოსვლაც ერთი იყო. ჩაეხვია მამას კისერში და არ მოშორდა. აღარც მამა და არც ბიძამისი ჩვენ არ მოგვაკარა, დედამისთან კი არ მიდიოდა, მათი მოსვლა ყველას გვიხაროდა, მარა პეტიკო რომ არ უშვებდა ჩვენთან, ამას ვწუხდით და ამ დროს ის იყო შენც გამომადვიძე.—სთქვა სოფრომმა.

— არაფერია მაგი. კაი და კეთილია, მშვიდობა იცის. შენ ნახავ თუ დღეს ორივესაგან წერილს არ მივიღებთ, ენაცვალოს მათ დედა.—სთქვა ესმამ და ბუხარში ცეცხლი შეანთო.—შენ ადექი, ტანზე ჩაიცივი—ამხნევებდა ქმარს ესმა, მაგრამ თითონ ჯავრით გამშრალი იყო, რა ექნა აღარ იცოდა...

სოფრომს არ უნდოდა ადგომა, მაგრამ ცოლის დაეხატრა. ზღაზვნით წამოდგა და ტანზე ჩაეცმა დაიწყა.

— წუხელის რამდენი უთოვია!.. რაც აქამდი იღარა, აწი წავგამწარებს,—სთქვა ესმამ და კარები გამოაღო. კარების გაღება და წერილის იატაკზე დავარდნა ერთი იყო.

— წერილი!.. წამოიძახა მან სიხარულით და სახლში შემოებრუნდა. აკი ვამბობდი, დღეს წერილი მოვა მეთქი, სთქვა ესმამ და ნინასთან გაეშურა მეორე ოთახში. სოფრომიც იმას შეჰყვა მუხლების კანკალით.

— აწი ვინ მეიტანა, ვთქვათ... რეიზა არ გავვალვიძა ვილაცა იყო!.. ღმერთო, კაი ამბავი გამაგონე—ამბობდა ის ხმის კანკალით და ცრემლების ფრქვევით.

ნინა საჩქაროთ წამოდგა ლოგინიდან, ნამტირალევი თვალები მოიწმინდა; მის სახეზე შიშიც იხატებოდა და სიხარულიც. წერილის კარებში გაკეთებას ის ვერ ხსნიდა კარგათ, ალბათ არ არის კარკი ამბავი და მომტანი მიტომ აღარ შემოვიდა შინაო, ფიქრობდა. არეულობა და შეშინებულობა ნინამ წერილი ხელის კანკალით ჩამოართვა დედამთილს და უნდოდა გაეხსნა, მაგრამ ის უკვე გახსნილი იყო. ამან კიდევ უფრო გააოცა ნინა, მან მაშინვე იცნო ირაკლის ხელი.

„ჩემო საყვარელო ნინა და ძვირფასო მშობლებო! ჩემი საქმე საუბედუროდ ვერ წავიდა კარგათ, მაგრამ რა გაეწყობა, კაცის თავზე ყველაფერი მოსავალია, ჩვენ არც პირველი ვართ და არც უკანასკნელი. გთხოვთ გულს ნუ გაიტეხთ და სულით ნუ დაეცემით, სადაც არის სანდროც ჩამოვა ალბათ. ჩემს მაგიერობას ოჯახს და მტერ-მოყვარეს ის გაუწევს. მე გამასამართლეს, არავინ ფიქრობდა ჩემს ასე სასტიკათ დასჯას, არ შევიდენ ჩემს მდგომარეობაში, არ მიაქციეს ყურადღება ბრძოლის ველზე ჩემს თავ-განწირვას, არც ჩემი პეტიკოს სიკვდილს და სხვების მაგალითისთვის მე ჩამოხრჩობა გადამიწყვიტეს...“

ამის შემდეგ ნინას წერილი აღარ წაუკითხავს... ერთი საშინლათ შეჰკივლა და ლოგინიდან გაათრებულნი, დაქრილი ვეფხვივით წამოიქრა... მის გულ-შემზარავ კივილს შეუერთდა ესმას და სოფრომის ბლავილი... ესმას ძუძუებიდან და გულ-მკერდიდან იფრთქილა სისხლმა. ხმაურობაზე შეგროვდენ მეზობლები და, როცა გაიგეს რაშია იყო საქმე, იმათაც შეუერთეს თავიანთი მოთქმა-ტირილი მშობლების და ნინას განუსაზღვრელ მწუხარებას...

ტანჯვა და მწუხარება გაუორკეცა ყველას მარანში ნახულმა სურათმა...

ყელზე თოკ-წაჭერილი და თვალეზ-წამოკარკლული სანდრო მეზობლებმა ცრემლების ფრქვევით და ვაი-უის ძახილით შემოასვენეს სახლში... ყელზე აღმოაჩნდა მას ირაკლის სურათი...

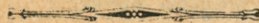
— რა კარგი ოჯახი დაიღუბა!..

— რა ალაღმართალი ხალხი მოისპო!..

— ნეტავი სანდრომ რატომ ჩამოიხრჩო თავი?! ან წერილი ვინ მოიტანა?!..

— ეკითხებოდენ ტირილით თვალეზ-დასიებული და გაოცებული მეზობლები ერთმანეთს, მაგრამ პასუხის გამცემი არავინ იყო...

ახლად ამოსული მზე კი საამუხრად ათამაშებდა სოფრომის ოდის ფანჯრებზე თავის მადლიან სხივებს...

არ. რუხაძე

ღამეჰუნარი ვარდი

ძველი რომანის დაფლეთილ ფურცლებში განისვენებს ის...

ღამეჰუნარი ვარდი...

მოგონებათა მთელი გროვა...

გაზაფხულის მზის სხივებით გამხიარულებულ ბაღში მოსწყდა კოკობი ვარდი...

ღა ნაზმა თითებმა ჩადეს ამ წიგნში...

* *
*

ქამთა სრბოლამ დაფლითა ვარდი...

ის არ ატკობს დღეს ყნოსვას...

მისი ფოთლები მტვრითაა სავსე...

მაგრამ ის ატკობს გულს, მიშლის მოგონებათა მთელ რიგს.

* *
*

ნაზმა თითებმა ის მოსწყვიტეს ყვავილოვან ბაღში...

ღა ჩასდეს ამ წიგნში...

რომანი დაიხურა... ღა შიგ მოემწყვდა ვარდი...

მეშინოდა არ გაფრენილიყო, არ მოეტაცათ...

ღა მაგიდის უჯრაში მაგრათ ჩავკეტე წიგნი...

* *
*

დღესაც გაზაფხულია...

მაგრამ სად არის ეს ყვავილოვანი ბაღი?..

ის გადამხმარა, არ ყვავის...

ყვავილთა ღერები ობლოთ გაჰყურებენ ცის სივრცეს...

ღა თავის ობლობას სტირიან...

აი ის ვარდის ბუჩქიც...

გამხმარი, გაშეშებული, ობოლი...

თითქო ვიდაცას ის ღამის წყვდიაღში გაუძარცვავს...

* *

დღესაც გაზაფხულია...

ხელში მიჭირავს ეს ძველი წიგნი...

კრემლ-მორეული ჩაეყურებ ამ დაფლეთილ-დამქანარ ვარდს...

და სადაა ის ნაზი თითები, რომლებიც ოდესღაც შეეხენ მას!..

ამ ობოლ ბაღში დღესაც ვზივარ წიგნით ხელში, მაგრამ არ მადგება თავზე
 მისი აჩრდილი...

ის არ მოდის დღეს ჩემთან მორცხვათ და არ მესვრის მაისის ვარდს...

ვაჭკრა ტკბილი სიზმარი...

ცივმა ქარმა დაბერა ყვავილოვან ბაღს...

და მორცხვი, ნაზი ეთერი შეიფარა ცის სივრცეს...

* *

დამქანარი ვარდი...

ეს-ღა დარჩა ტკბილ მოგონებათ!..

და აბრეშუმის ძაფს მაგრა ვუჭერ ამ წიგნს...

ისევ ვკეტავ მას ჩემი მაგიდის უჯრაში...

მეშინია, ცივმა ქარმა არ მომტაცოს დაფლეთილი ფოთლები დამქანარ ვარ-
 დისა...

მეშინია, ქარმა არ მომტაცოს ეს ტკბილი მოგონება...

ზუზუნებს ქარი...

და მის ზუზუნში მესმის გლოვის ხმა!.. და თან მუქარაც...

ის ვაჭკრა...

მას ვერ იხილავ ვერასოდეს...

და ჩქარა მოგტაცებ იმ ვარდის ფოთლებსაც...

მეშინია...

მძაფს ქარის ზუზუნი...

და შორს ფიქრებში გართული ვიგონებ ნაზ თითებს...

ნუ თუ ისინიც ამ ვარდივით დასქანენ?..

ფსიქოლოგია

კ. გერგესელი

გზა-ჯვარედინზე

დრამა ოთხ მოქმედებათ

მოაქმედნი პირნი

ლუკა—ყოფილი ასოთამწყობი—60 წ. ქლექიანი

სანდოი }
ლენა } ლუკას შვილები

ვლადიმერი—სტამბის და სხვა სამრეწველო დარგების მეპატრონე

ილია—ვლადიმერის მეგობარი, ექიმი

იოსები—სტამბის გამგე

ლევო—ასოთ ამწყობი, სანდროს მეგობარი

მსახური—ვლადიმერის

მსახური—სასტუმროსი

მოკმელება პირველი

(ლუკას ბინა, შენობის ქვედა სართულში, საში კარები აქვს, თათხის მოწყობილობას სიდა-
 რიბის ბეჭედი აზის, მაგრამ უგულვურს სისუფთავე ემზნევა, ფარდა რამ აისდება, სცენა-
 ზე არიან ლუკა და ლეო. ზირველი კუთხეში მუშაობს—ხისგან ასრებს სჭრის, მეორე გა-
 ზეთს კითხულობს)

- ლუკა** მე მაინც ვერ დავრწმუნდი, რომ მშრომელი ხალხი ოდესმე ბედნიე-
 რი იქნება.
- ლეო** (გაზეთს გადადებს) არა, ლუკა, სრული ბედნიერება კაპიტალისტურ ხანა-
 ში მიუწლომელია. მხოლოდ მუშათა გათვითცნობიერებით, მკიდრო
 ეკონომიური ორგანიზაციების შექმნით შესაძლებელია არსებული მდგო-
 მარეობის საგრძნობლათ შეცვლა.
- ლუკა** ეს, შეილო, იმ ბედნიერ დღეს მე ვერ მოვესწრები, მძიმე და აუტა-
 ნელმა შრომამ ჩემი საარსებო ჯან-ღონე უკვე საბოლოოდ დაშალა; გა-
 ნუკურნებელი სენიც ყოველ დღეობით სიკვდილს მიახლოვებს.
- ლეო** რას იზამ, ასეთი სენი მუშების განუყრელი მეგობარია და მოისპობა
 მაშინ, როდესაც არსებული მდგომარეობა ძირ-ბუდიანათ ვარდაიქმნება.
- ლუკა** შორეულ მერმისზე ოცნება აწმყოში ტანჯვას ვერ ამსუბუქებს.
- ლეო** საკვირველია, ლუკა, თქვენ ძლიერ დაუძღურდით, მე მგონია არც ისე
 საგრძნობლათ უნდა იყვეთ მოხუცებული.
- ლუკა** აკი გითხარი—მძიმე შრომამ დამჩაგრა მეთქი.
- ლეო** ასეთს მდგომარეობაში ეცადეთ ზედმეტი შრომა აიკდინოთ.
- ლუკა** კარგი რჩევაა, მაგრამ ცხოვრების მოთხოვნილება უფრო ძლიერი ყო-
 ფილა, ვიდრე ადამიანის სურვილები.
- ლეო** მართლა უღმობელია მისი კანონები.
- ლუკა** როცა სტამბაში მუშაობა ვერ შევძელი, სანდროს რჩევით დასვენება
 მინდოდა, მაგრამ მარტო სანდროს ჯამაგირმა ვერ დავაკმაყოფილა,
 და გადავწყვიტე მესარგებლნა ვლადიმერის თანაგრძნობით და სახლში
 ასოები მეკეთებინა, ძალიან გულკეთილი კაცია ვლადიმერი, ასე რომ
 მხედავს ყურადღებით მეპყრობა, მამა მისი-კი ცუდი კაცი იყო, მუშებს
 სულს უხუთავდა.

- ლემო ვლადიმერი-კი მუშებს სულს უცისკროვნებს, არა?
- ლუპა მამას სჯობნის. ეს სამი ოთახი გვიჭირავს და ღირებულებაში 25 მანეთი დაგვიკლო; მიუხედავად იმისა, რომ სანდრო ძალიან ხშირად თვრება ხოლმე, მაინც სამსახურში წინ გასწია.
- ლემო სჩანს, ვლადიმერს თავისი გულკეთილობით გავლენა მოუხდენია თქვენზე, მაგრამ ერთი გარემოება არას დროს მხედველობიდან არ უნდა გაუშვათ. (ღუკა მიანჭრდება ლეოს) დარწმუნდი, მოხუცო, რომ ვლადიმერის ბუნებაც ისეთივე ცივია, როგორც მამა-მისის იყო. თუ თქვენ სამუშაო მოგცათ, ამ შემთხვევაში მის ინტერესებს უფრო მეტი ადგილი უჭირავს ვიდრე შენს თანაგრძნობას.
- ლუპა შეიძლება ესეც იყოს.
- ლემო დარწმუნდით, თქვენ ალბათ არ დაკვირვებხართ იმას, რომ თქვენ მიერ გაკეთებული ასოები მას იაფათ უჯდება. სანდროს სამსახურში წინ წაწევა-კი ეს თვით სანდროს ენერგიას მიეწერება და არა ვლადიმერის გულკეთილობას.
- ლუპა არ ვიცი, მე ასე დაწვრილებით არ გამეგება ეს კითხვა, სინამდვილეს უწევ ანგარიშს.
- ლემო სინამდვილე ზოგჯერ ადამიანს თვალებს უხვევს, თუ ის შეუგნებელია. (ისმის მუსიკის მელოდიური ხმა. ლუკა უსმენს. ჰაუზა)
- ლუპა ვლადიმერი მუსიკაზე უკრავს.
- ლემო გატაცებით ისმენ.
- ლუპა სეგდიანათ უკრავს ხოლმე. სულს მითრთოლებს... მალე ლენაც ისწავლის.
- ლემო ლენა?!. მერე ვინ ასწავლის?
- ლუპა ვლადიმერს ძალიან მოსწონს ლენას ხმა, ნოტების სწავლა დააწყებინა.
- ლემო კარგი იმედია.. (გაიფიქრებინა ლუკის ნიშნად.
- ლუპა ეხ, ჩემს ილიკოსაც კარგი ხმა ჰქონდა, მაგრამ სიმღერამ შეიწირა!
- ლემო სიმღერამ როგორ შეიწირა?
- ლუპა მუდამ უყვარდა სიმღერით გატაცება. ერთხელ ქარხანაში მუშაობის დროს თავდავიწყებას მიეცა და მანქანის ბორბალმა დაიხვია. როცა სახლში მოვიყვანეთ სიკვდილის პირზე იყო, სამ დღეს იტანჯა და... (აჭრემღება).
- ლემო ატირდი კიდევ?
- ლუპა მას მერე სული დამეთალხა, ის არა ჩვეულებრივი იყო, ყველას გატაცებით გვიყვარდა. სანდრო იმის სიკვდილის გამო მიეჩვია ღვინის სმას.

- ლემო** ვლადიმერო კი ჩვეულებრივ უკრავდა, არა?
- ლუკა** სწორეთ ასეთი ხმა იყო.
- ლემო** და მას მერე გატაცებით ისმენ?
- ლუკა** შეიღოს მომაგონებს. ეხ... (მუსიკა წყდება)
- ლემო** ეცადე დავიწყო მწუხარება.
- ლუკა** შეუძლებელია. (აღგება) ეხლა დრო არის წავიდე, ნამუშევარს ჩავაბარებ. იქნებ დღეს ფულიც მომცენ. სანდროც საცა არის მოვა. მთვრალი იქნება.
- ლემო** რა იცი, რომ მთვრალი იქნება?
- ლუკა** ასე სჩვევია. როცა ჯამაგირს აიღებს უნდა დალიოს. (აუკა გადის. ცოტა ხნის შემდეგ აქვთ შიდას აქნას თასის კარებთან).
- ლემო** (შეაღებს კარებს) გამოდო, ლენა! მოხუცი წავიდა. რამ დაგალონა ასე? (გამოდის აქნა, მუსიკის გავლენით თვალები სივრცისთვის მიუხერხა) ალბათ ვლადიმერის მუსიკის ხმები... ჯალღონურ გავლენას ახდენს მივლს ოჯახზე.
- ლენა** (განცდი) რა წარმტაცია მუსიკა, ლემო! ადამიანს მისდაუნებურათ გულში წვდებიან მისი იღუმალი და სევდიანი ბგერა. ვკერავდი... დავიღალე .. ვისვენებდი და მუსიკაც ახმაურდა, თითქოს მომზადებული იყო იმ წუთებისთვის.
- ლემო** მუსიკა გრძნობაზე მოქმედებს... გავიტაცებდა...
- ლენა** იცი, ლემო! მე განსაკუთრებული სახით მიტაცებენ ასეთი სევდიანი მელოდიები. მახსოვს, როცა ჩემი ძმა სიკვდილს ებრძოდა, უკანასკნელ წუთებში ნელი და ჩაწყვეტილი ხმით თვალ-ცრემლიანი იმღეროდა. თვალები ებნელებოდენ, ეძნელებოდა ჩვენი მოშორება. ხელით გვანიშნა, რომ ჩვენც ავყოლოდით მის უკანასკნელს სულის ქვითინს, მახსოვს ვიმღერეთ... სანდროც აგვეყვა... მას შემდეგ სანდროს არ უმღერია. ვტიროდით და მოღიმიარე სახით მოგვეშორდა გაუშლელი, ახალგაზრდა სიცოცხლე.
- ლემო** (თვალებზე ცრემლები ერევა) სჩანს მძიმე სევდა კიდევ გულზე გაწევს, ლენა!
- ლენა** მერე როგორ... ამ საშინელებამ ჩემს სულში წყვდიადი გაამეფა. ჯერ ერთი, მე დავრწმუნდი, რომ მისი ნორჩი სიცოცხლე ჩვენმა სიღარიბემ იმსხვერპლა... გამოუცდელი, ობოლი სულით. პირველად ქარხანას ესტუმრა. ის სუსტი იყო, მგრძნობიარე; მისთვის საჭირო იყო სულ სხვაგზა.

- ლემო** კაპიტალის ვეშაპი ასეთ მსხვერპლს ბევრს იწირავს.
- ლენა** არ ინდობს... განა არ ვიცი... მე მას მერე სრულიად დავობლდი... დედის აღერსი არ მახსოვს; მხოლოდ ის ერთად ერთი ძმა იყო ჩემი სულის მეგობარი, მას ყველაფერს ვეტყოდი... გონივრულ პასუხს მომცემდა. მამა-ჩემი და სანდრო ცივი არიან (დაფიქრდება. ჰაუზა) რა საშინელებაა როცა დაფიქრდება?
- ლემო** რა არის, ლენა, საშინელება?
- ლენა** რისთვის უნდა იყოს ცხოვრება ასე უსაშართლო: ვლადიმერი სიამით ცხოვრობს, ბედნიერია, ჩვენ-კი მისივე გვერდით ასე ვიჩაგრებით.
- ლემო** არაფერია, ლენა! ეს გარდამავალი კანონია ცხოვრების, მასაც ბოლო აქვს, ამასთან შენ, ლენა, ძლიერ აზვიადებ თითქოს თქვენს მეტი არ იყოს დუხჭირ პირობებში.
- ლენა** და ესეც ხომ მეტი უბედურებაა!
- ლემო** ყოველ გვარი უბედურება წინააღმდეგობის და ბრძოლის წარმომშობია. ჩვენ, ლენა, არსებულ ცხოვრების გარდასაქმნელად ვიბრძვით და ამ მოძრაობაში უფრო მეტი სიცოცხლე და აღფრთოვანებაა. ის მუსიკის ხმები, რომელიც არე-მარეს გლოვის შელოდობათ ეფინებიან—ეს მათი სიკვდილის წინასწარი გლოვაა. ჩვენი სიმღერა ბრძოლის ყიჟინაა, მომავლის ძახილია.
- ლენა** მიზანი-კი შორსაა... შენც ამ მებრძოლთა რიგში იმყოფები, მუდამ გდევნიან, როდემდის უნდა გაგრძელდეს ასეთი პირობები. (ჰაუზა) იცი, ლეო! როცა ჩვენი ოჯახის მდგომარეობას წარმოვიდგენ, მომავალი რაღაც ბნელად დამესახება თვალ წინ.
- ლემო** რამ გამოიწვია შენში ასეთი შიში?
- ლენა** ხომ იცი, მამა-ჩემი—ეს ერთად ერთი იმედი ჩემი ობოლი სულისა, ყოველ დღე სიკვდილს უახლოვდება. სანდროც ექიმებმა გააფრთხილა—ღვინო არ დალიოს. მეც ზედმეტი შრომა ამიკრძალეს, არ ვიცი, რა უნდა ვქნათ.
- ლემო** რას ნიშნავს შენი ასეთი სასო მიხდილი ლაპარაკი, შენს სიტყვებში გულის მომკვლელი კენესა ისმის, თითქოს განმარტოვებულ კლდის ფრიალოზე იდგე და ქარიშხლის ამოსვლისა გეშინოდეს.
- ლენა** ნუ დამძრახავ, ლეო! მე საშინლად მაშინებს ცხოვრების მძაფრი ქარიშხალი. მე იგი განვიცადე... დავისუსხე.
- ლემო** შეიძლება ცხოვრების ქარიშხალი მძაფრი იყვეს, მაგრამ მის წინააღმდეგ ბრძოლაში მარტო ხომ არა ხარ?

ლენა ვხედავ... შორეულ სივრცეში ასეთივე ფრიალო კლდეზე—მეთორეს, რომელსაც ხელები ჩემსკენ აქვს გამოწვდილი, მაგრამ...

ლემო მაგრამ...

ლენა სუსტია.

ლემო დარწმუნდი, ლენა! თუ შენი მოსიყვარულე გული მისკენ იქნება, ის გულადი გახდება, ყველაფერს დასძლევს, მხოლოდ ვინ არის, მითხარი?

ლენა განა ვერ მიხვდი?

ლემო თითქოს გული გრძნობს, (ხელს მოჭკიდებს, გატაცებით შაჩქრდება ლენას).

ლენა შენ არა ხარ ფრთებ გაშლილი—რო გადმოფრინდე, გდევნიან... და მეც მძიმე ტვირთად...

ლემო ლენა! ნუ მასმენ ასეთს სიტყვებს, პირველად მესმის. შენ ხომ არ გაშინებდა ჩვენი მომავალი, ეხლა რას ნიშნავს, ნუ თუ შენს სულში ვინმე სხვა შემოიჭრა.

ლენა სად გავახაროთ, ლემო, ჩვენი სიყვარულის სათუთი მცენარე, რომ ყინვამ არ დააზროს იგი.

ლემო კარგი, ლენა! დაჩუმდი, როცა სიყვარულის პირველ დასაწყისს ასეთი ცივი აზრი დაედება სარჩულად, მაშინ მას მნიშვნელობა ეკარგება, აბა გაიხსენე პოეტის სიტყვები.

შუბლს—ნაოქი, გულს—ეკალი,
ნორჩი სახე—მოღრუბლული,
და ბრძოლისა ქარიშხალში
სიყვარული დამარხული.

დიახ, ლენა! ჩვენი ცხოვრება არ არის ვარდ-ყვავილებით მოფენილი, ბევრჯერ დაუნდობელი ცხოვრების სტიქია ჩვენს ბედის ნავს გააფთრებულ ზღვის ტალღებში შეატურებს და, ვინ იცის, იალქნებიც დაგვეფლითოს, მაგრამ დალუპვა ამ ბრძოლაში თვით სიყვარულია.

ლენა (მძიმე ფიქრით და გატაცებით) „და ბრძოლისა ქარიშხალში სიყვარული დამარხული.“

ლემო საოცარი გრძნობაა, ზოგჯერ, როცა ამხანაგები მოვშორდებით ქალაქის ჟრიაბულს და მღუმარე ტყეს ვესტუმრებით, და ერთი მეორეს მოუთხრობთ მომავლის სიდიადეს, ამ დროს ჩემს თვალწინ გამარჯვებულთა სურათები იშლებიან. და შენ, ჩემო ლენა! თავისუფლების წითელი სიმბოლითი წინ მიუძღვი გამარჯვებულთ.

ლენა რა კარგია, ლემო! ოცნება საუკეთესო მერმისზე... იმ დღეს კრების თავების შემდეგ უშიშრათ მარსელიოზა გიმღერიათ.

- ლემო.** (აღტაცებით) ვერ მოვითმინეთ. ზოგჯერ არის წუთები, სულით ვაღივლიდივართ ალთქმის ქვეყანაში, და ყოველივე არსებული გვაფიწყდება, ვიმღერით გატაცებით, სანდროს მკეპარე ხმა ხომ რაღაც უცნაური სახით გვიანლოვებს ახალ გრძნობებს.
- ლენა** სანდრო რა მალე გაიტაცა ახალმა იდეებმა.
- ლემო.** ურყევი მებრძოლი გვეყოლება.
- ლენა** უკანასკნელად ძალიან სვამს.
- ლემო.** ღვინო უყვარს. ვერც მოიშლის, მაგრამ ბევრჯერ მის სიმთვრალეში ბევრი სილამაზეა.
- ლენა** მამაც დადის კრებებზე, არა?
- ლემო.** დადიოდა. უკანასკნელად ველარ შესძლო, ეტყობა თანდათანობით ძალას კარგავს.
- ლენა** საწყალი მამა... არ ვიცი, ლემო... ვერ წარმომიდგენია მამის სიკვდილი.
- ლემო.** ნუ გეშინიან, ლენა! მოვლას არ დავაკლებთ. ხომ გითხარ, მეც ასეთი მოხუცი მამა მყავს ჩემი საცხოვრებელი, ზაფხულობით სააგარაკო ადგილია, მამას იქ წავიყვანთ, გამობრუნდება.
- ლენა** და მერე მამა ამას როგორ ახსნის.
- ლემო.** როგორ ფიქრობ, ლენა! ერთხელ არის ხომ უნდა უთხრაო ჩვენი ურთიერთობა, სანდრო ჩვენი შეერთებით პირდაპირ დაინტერესებულია. მამაც ხომ იცი მას უჯერებს ხოლმე.
- ლენა** (ღენას სახეზედ ორჭოფი და გადაწვეტილი ელფერი გადაკრავს) ლემო...
- ლემო.** (გაკვირვებით მიაჩერდება) რა არის, ლენა?
- ლენა** (აღგება და მიდის ფანჯარასთან).
- ლემო.** ლენა! ვერ ამიხსნია, რაღაც რყვა გემჩნევა. (მიდის ახლო და ხელს მოჭკიდებს). მითხარი ყოველივე, მე არ მინდა ჩვენს მომავალ ცხოვრებას რაიმე გაურკვეველობა თან დაჰყვეს.
- ლენა** არაფერი, ლემო. (გულზე მიეჭრდნობს)..
- ლემო.** თითქოს მეგონა რაღაც წინასწარი აზრი გაწუხებდა. (კონის, ღენა მოშორდება, ღენს ვერ აუხსნია მისი რეკა) ლენა!.. (ამ დროს კარდან ისმის სანდროს სიმღერა. სანდროს შემოსვლა შექმნილ უხერხულებას გამოურკვევლად სტოვებს).
- სანდრო.** (შემოდის, მუშის ხალათი აცვია, ცოტა მთვრალია, ხელში ღვინით პოთფი უჭირავს და ჰური) „მუშავ წინ ვასწი.“
- ლენა** სანდრო! როგორ თავისუფლად გრძნობ თავს?
- ლემო.** ხმა მალლა მღერი.

სანდრო მართალია, ლენა! მე როცა ბახუსის ტაძარში ნუნუათი ვეზიარები მაშინ მეტ თავისუფლებას ვგრძნობ, მავეწყდება მტარვალობა! და ლეო... თუ ამ დროს ჩემი სიმღერა ხმა მალალია მე ამით ქუჩაში „დვორნიკებსა და გოროდოვებს“ ვაცნობ, რომ ერთხელ იქნება ამ სიმღერას იმავე ქუჩაზე ფიზიკური ხალხი დაიგუგუნებს.

ლემო რომ დაგიპირონ და ციხეში ამოგაყოფინონ თავი?

სანდრო სულელი! ეს რომ მაშინებდეს, ასეთს ლაჩარს მართლაც დამიჭერენ. იცი ლეო! როცა სიმღერით მოვდიოდი, არც ერთი პოლიციელი ქუჩაში არ იყო.

ლენა ვერ დაინახავდი.

სანდრო როგორ?..

ლემო ალბათ სიმღერის თუ ეშინიათ.

სანდრო ნამდვილია. და არა ჩემი. (გადასჯდას ჯეჟს და ჯენას) თქვენ კი აქ არა-ლეგალურათ საუბრობდით არა?! იცით, ლეო და ლენა, ან ლენა და ლეო! მე სიყვარულს ყოველგვარ გრძნობაზე მაღლა ვაყენებ. კაცობრიობა ამ დიადი მიზნის მისაღწევათ მიისწრაფის... ხომ ასეა?

ლემო მართალია, სანდრო.

სანდრო და ასე მგონია, თქვენი სიყვარული თითქოს იმ დიადი მცნების პატარა ჩანასახი იყვეს. (ჯენა და ჯეჟ ერთი მეორეს გადასჯავენ).

ლემო სწორია...

სანდრო აბა, ლენა, წადი მოიტა კიქები, დავლიოთ სიყვარულის და ძმობა-ერთობის სადღეგრძელო.

ლენა ეხლა ღვინო არ გინდა, სანდრო! ლეო ხომ იცი არა სვამს, სჯობს პოლიტიკით გაერთოდ.

სანდრო რავო?? ლეო, ნუ თუ ამდენი ხანია ვერ გააგებიე ლენას, რომ პოლიტიკით არ ერთობიან, არამედ იბრძვიან.

ლენა ესეც ვიცი.

სანდრო მაშ თუ იცი ყველას თავის დრო აქვს, მოიტა კიქები. მამაჩემი სად არის?

ლენა სტამბაში წავიდა. (ჯენა გადის და შემოაქვს კიქები, სანდრო ღვინოს ასხამს და სვამს).

სანდრო სტამბაში... იცი, ლეო, როცა მე ვთვრები, მაშინ უფრო მწვავეთ ვგრძნობ არსებული მდგომარეობის უკანონობას, მე ბავშობიდან ქარხნის შავ კედელთ შორის აღვიზარდე. მუდამ ვგრძნობდი, ჩვენი მდგომარეობა უნდა შეიცვალოს, შენ ჩემი ჩირაღდანი ხარ, ლეო. მამა კი-

- დევ მუშაობს, ის უნდა ისვენებდეს. როცა ვლადიმერი მუსიკაზედ უკრავს, მე მაშინ გრდემლზე ჩაქუჩს ურტყამ. (თავს ჩადუნავს, მოკონება თვალებს უცრემლებს).
- ლემო** რა იყო, სანდრო.
- სანდრო** (დადგეს ღვინოს) ვლადიმერი მაშინაც მუსიკაზედ უკრავდა, როცა ჩემი ძმა სიკვდილს ებრძოდა. (სევდიანი სიჩუმეა).
- ლემო** ჩვენი ცხოვრება ასეთი ცრემლებით ირწყვება. უნდა ავიტანოთ.
- სანდრო** ლენა! სად არის მამა-ჩემი, მე მინდა ყველანი ავტირდეთ. კარგია, ლემო, ზოგჯერ ტირილიც, იყო დრო ჩემთვის ცრემლები არ არსებობდნენ, მაგრამ ის ოთახი, (ადგება, შეადებს კარებს) თითქოს ეხლაც იქ არის, ეხ... მას მერე გაქრა ჩვენს ღარიბ ქერ-ქვეშ აღმაფრენა და სიხალისე.
- ლემო** მოდი, სანდრო, დავლიოთ. (სვამენ ღვინოს).
- სანდრო** როცა ქარხნიდან გამოვდივარ, მივალ ხოლმე იმ მანქანასთან, რომელმაც ჩემი ძმა იმსხვერპლა, ექვს თვემ განვლო, მაგრამ ერთს ალაგს სისხლი ემჩნევა. დავინახამ თუ არა, სარდაფისკენ გავსწევ ხოლმე.
- ლენა** კარგი, სანდრო, შემიბრალებ.
- სანდრო** კარგი გავჩუმდი. (სვამს ღვინოს).
- ლემო** სანდრო! ხომ იცი დღეს რომ...
სანდრო ვიცი, ლემო, ყველაფერი მახსოვს. მართალია დღეს არა ჩვეულებრივად დავლიე, მაგრამ სხვაფრივ არ შეიძლებოდა. კრებას აუცილებლად დავესწრები. (ამოიღებს ფულს და აძლევს ლენას) ლენა! ეს ფული ოთახების ქირა არის, მიეცი იოსებს. 25 მან., რომელიც ვლადიმერმა დაგვიკლო, არ გვინდა.
- ლენა** რისთვის დავკარგოთ თვეში 25 მან., მით უმეტეს მამაჩემის წამლების ფული არ მოგვეპოვება.
- სანდრო** ეგ მე ვიცი რასაც ვშვრები. ხალათს გადავიცვამ. (გადის შერეოთათხში).
- ლემო** ამაზედ ლაპარაკი ზედ-მეტია, მოიქეც ისე როგორც სანდრომ გითხრა. (სათს ამოიღებს და დასკდავს, მერე მიდის სანდროს ოთახისკენ). სანდრო, მე წავალ სტამბაში გავივლი, ფურცლებს ვნახავ.
- სანდრო** (ოთახიდან) მეც ამ წუთს გავჩნდები.
- ლემო** ლენა! ჩვენი მდგომარეობა გაურკვეველი რჩება. (მიაჩერდება. ლენა თავს დახრის, ცოტა პაუზის შემდეგ ლემო გადის. ლენა თავის ოთახში შედის. შე-მადიან ლუკა და იოსები).
- იოსებ** როგორი იყო, ბერო ლუკა? მაგარი იყო არა? ხი, ხი, ხი.
- ლუკა** აღარ შემიძლიან, ჩემო იოსებ. იყო დრო, როცა არაფრად მიმაჩნდა

- არაყის და ღვინის სმა, სიმთვრალეც არ დამეტყობოდა, ეხლა ვარ, დაუძღურდი, ცოტა მყოფნის.
- იოსებ** რას ამბობ ლუკა! ჩვენ ხომ ერთ წელში ვართ დაბადებულნი, აბა შემომხედე, როგორ კირკაჭივით ვარ.
- ლუკა** შენ, ჩემო იოსებ, კარგი ცხოვრება შეგხვდა, მძიმე შრომა აიცილე. ხომ გახსოვს, როცა ჩვენ დიდი გაფიცვა გამოვაცხადეთ, შენ მუშაობა დაიწყე. (იასება უხეზხუფათ გძნძბს თავს) ეს ვლადიმერის მამამ დაგიფარა და კარგი ალაგი მოქცა.
- იოსებ** მერე ეს რა მოსატანია, ლუკა!
- ლუკა** უკაცრავად, იოსებ! მგონი გეწყინა, ისე მომაგონდა.
- იოსებ** არა, საწყენი რა არის, მაგრამ, მაინც არა სასიამოვნოა, რომ ჩემზე ასეთი შეხედულება გაქვს... შენი ქალიშვილი სად არის?
- ლუკა** ოთახში იქნება.
- იოსებ** იცი რა გითხრა, ლუკა! შენი შვილები თავიანთი ქცევით ჩემში კარგ შთაბეჭდილებას ვერ იწვევენ. სანდრო მაინც მეტის-მეტად იქცევა, თავის ნება და მოურიდებელია. ლენაც ჩემი დაკვირვებით არ დგას სწორ გზაზედ.
- ლუკა** არ ვიცი, იოსებ! ლენა და სანდრო უკვე მომწიფებულნი არიან, მე მგონია თეთრსა და შავს დამოუკიდებლათ გაარჩევენ.
- იოსებ** აი ეს კი არ არის მოსაწონი შენგან, როგორც მამისგან. რას ჰქვიან დამოუკიდებლობა. მე რომ ჩემი შვილები თავის ნებაზე გამეშვა, ვინ იცის რა დაემართებოდათ, მაგრამ ჩემი გონივრული მოქმედებით ყველა სწორ გზაზე დავაყენე, შენ კი შვილები თავისი ნებაზე მიგიშვია. ეს კი ჩემი სწორი შეხედულებით არ ვარგა. (უბიდან წერაფს ამოადებს) მართლა ვლადიმერმა რაღაც წერილი გამომატანა ლენასთან. საინტერესო კია, ლუკა, რა აქვთ საერთო.
- ლუკა** არც მე ვიცი. ამ უკანასკნელად ვლადიმერი ყურადღებით გვეპყრობა, ოთახის ქირაზე 25 მან. დაგვიკლო, ლენას ბევრ რამეს ჰპირდება. ისიც კი უთქვამს სიმღერის სასწავლებელში შედი და ნივთიერად დაგეხმარებიო.
- იოსებ** კიდევ ახალი ყურადღება... ვლადიმერმა მითხრა, რადგანაც ლუკას ოჯახი ღარიბათ არის, ოთახების ქირას არ გადავანდევინებო.
- ლუკა** სრულიად მუქთად.
- იოსებ** ხო, მითხრა და გადმოგეცი.
- ლუკა** როგორ გადაუხადო ამდენი პატივისცემა.

- იოსებ ალბათ ეცოდები, ლუკა, მაგრამ სანდრო ისეთი ამაყია, რომ რის ასეთი ყურადღება მის მიერ მაინც არ იქნება შეგნებული.
- ლუკა შეიძლება ძალიან ეწყინოს ოთახების მუქთად დათმობა.
- იოსებ და თუ ის გასულელდა, შენც უნდა დაუჯერო?
- ლუკა მეც თითქოს გული არ მიჩრჩევს, მართლა ისე დავრდომილები ხომ არა ვართ. (შემადის ჯენა).
- ლენა (შეესაღმება იოსებს) გამარჯვება ბ. იოსებ.
- იოსებ სალამი, ჩემო ლენა.
- ლენა სწორეთ თქვენი ნახვა მინდოდა, ბ. იოსებ.
- იოსებ რით შემიძლიან გასიამოვნოთ.
- ლენა აი ეხლა სანდრომ ოთახების ქირის ფული მომცა ვლადიმერზე გადასაცემად. იმედია გადასცემთ.
- იოსებ ოთახების შესახებ მე ეხლა ლუკასთან მქონდა ლაპარაკი.
- ლუკა ოთახებს ვლადიმერი უფასოდ გვითმობს.
- ლენა უფასოდ?
- იოსებ რალაც წერილიც გამომატანა თქვენთან.
- ლენა წერილი?! (იოსება წიწიჯს გადასცემს. ჯენა გადის ოთახში).
- იოსებ დღეს სანდრო დავინახე, ყველა მას მისჩერებოდა, მთვრალი იყო. ვლადიმერს ძალიან სწყინს, როცა სანდროს მთვრალს დაინახავს.
- ლუკა ვერ მიატოვა, მაგრამ ეხლა ხშირად არ თვრება.
- იოსებ დრო-გამოშვებით, მაგრამ მეტი-მეტი იცის.
- ლუკა მეც ვწუხვარ, მაგრამ რა გაეწყობა.
- იოსებ მართლა, ლუკა! ერთი რამე მინდა შეგეკითხოთ.
- ლუკა რა?
- იოსებ ვინ არის ის ახალგაზრდა, რომელიც შენს სახლში დაიარება ხოლმე.
- ლუკა არ ვიცი ვისზე მელაპარაკები.
- იოსებ საკვირველია, ლუკა! თითქოს ცდილობ დამიმალო. მე ისე სხვათა შორის გეკითხები.
- ლუკა არ ვიცი, სანდროსთან ბევრი ამხანაგები დადის.
- იოსებ ის რალაც უცხოა ჩვენს ქალაქში, უცხოთა ვხედავ.
- ლუკა შენ უფრო ნაცნობხარ.
- იოსებ ბრმა-კი არა ვარ. ერთს-კი გეტყვი, ლუკა, რომ სიფრთხილეს თავი არ ასტკივა.
- ლუკა ვერ გავიგე, რა უნდა მითხრა?
- იოსებ ხომ იცი ეხლანდელი ახალგაზრდების მოქმედება ზოგჯერ სახიფათო სა-

- ხეს იღებს. მე ბევრჯერ მინახავს შენი ქალიშვილი და იგი ისეთ ადგილებზე, სადაც კეთილი პირები არ დადიან ხოლომე. ექვს მიბადავს, მე ყველა კუნჭულის ვიცნობ, ისიც ვიცი, ვის რომელი შეეფერება.
- ლუკა** მერე სად იყვნენ ისეთს ადგილზე?
- იოსებ** ქუჩებში, ბალებში და კიდეც, ვინ იცის, სად.
- ლუკა** ლენა არაფერს ცუდს არ ჩაიდენს. ამაში მე ღრმად დარწმუნებული ვარ.
- იოსებ** არა, მე იმას კი არ გეუბნები, რომ ცუდს ჩაიდენს მეთქი, მხოლოდ ისე. ხომ იცი საზოგადოებას თავისი აზრი აქვს. ერთმა რომ რაიმე თქვას, ხვალ გაზეთშიც-კი იქნება. (ისმის ოთახიდან სანდროს სიტყვები). „როგორ თუ უფასოდ“.
- ლუკა** სჩანს სანდრო გაჯავრდა.
- იოსებ** რისთვის?
- ლუკა** ალბათ ოთახების მუქთად დათმობისთვის.
- იოსებ** საკვირველია, პირიქით უნდა უხაროდეს. (შემადიან ჯენა და სანდრო).
- სანდრო** (გესწავინდა) გახსოვდეთ, ბატონო იოსებ, რომ ჩვენ არავის ვთხოვთ არც შემწეობას და არც შებრალებას.
- ლუკა** სანდრო, შეილო, მე მგონია ეს შებრალების გრძნობით არ არის გამოწვეული.
- ლენა** მეც ასე მგონია.
- სანდრო** მომიტყევე, მამა-ჩემო, მაგრამ შენ ვერ ამჩნევ თუ ოთახების მუქთად დათმობაში რა იფარება.
- იოსებ** მაგალითად?
- სანდრო** სხვა მდგმურებს რისთვის არ აქცევს ასე განსაკუთრებულ ყურადღებას ბ. ვლადიმერი?!
 ლენა მე მგონია...
- სანდრო** (აწვეულებს) ვიცი რაც გგონია, საკმარისია მდგომარეობით მონობა და ამასთან სულითაც მონებათ ვერ გადავიტყვევით.
- იოსებ** საკვირველია, აქ რა მონობაა.
- ლენა** თავისებური გაგებაა.
- სანდრო** მე დამავიწყდა, შეიძლება სხვა მდგმურებს ლამაზი დები იქნება არ ყავდეთ.
- ლენა** სანდრო!..
- სანდრო** დიახ, სანდრო...
- ლუკა** სტუმრის პატივისცემა მაინც...

- იოსებ** პატოსანი დის პიროვნების გაზიარება, სწორეთ გითხრათ, მოსაწონი.
- სანდრო** ნუ სწუხდებით ბ. იოსებ, ლენას პიროვნებას ჩემს წინაშე არავის გამოსარჩლება არ დასჭირდება. (აქლუკს ფუკს იასებს) ეს ფული გადაეცით ვლადიმერს და უთხარით: სანდრო ჯერ კიდევ არ დაუფლეთია მანქანასა-თქო, რომ მისი ოჯახი დახმარებას მოითხოვდეს-თქო. (ლუკა ატრემ-ფებუდი გადას).
- იოსებ** რა გაეწყობა, ამ ფულს მე გადავცემ ვლადიმერს, მაგრამ შეგეძლოთ ისე მოქცეულიყავით, რომ შეურაცყოფა არ მოგეყენებინათ. მამა-შენმა ვერ აიტანა შენი საქციელი და გავიდა. (გასვლას აპირებს).
- ლენა** ბ. იოსებ! გთხოვთ ეს წერილი გადასცეთ ბ. ვლადიმერს. (წერილს აქლუკს).
- იოსებ** გადავცემ... ეცადეთ, რომ გონივრულად მოიქცეთ. ცხოვრებას მიყოლა უნდა. (გადას).
- სანდრო** რა არის ის წერილი, ლენა?
- ლენა** საკვირველია... ნუ თუ უფლება არა მაქვს ვისმეს წერილი გავუგზავნო?
- სანდრო** ვისმეს შეიძლება გაუგზავნო, და არა ვლადიმერს.
- ლენა** და მერე მას რა დანაშაული მიუძღვის ჩვენს წინაშე.
- სანდრო** ის დანაშაული, რაც შენთვის კიდევ დიდხანს იქნება აუხსნელი.
- ლენა** სანდრო! შენი უკიდურესი გამოსვლები საშინელ მდგომარეობას ჰქმნის ჩემში. აუტანელი ხარ მაშინ, როცა ღვინოს დაღვევ.
- სანდრო** ლენა! ღრმად დარწმუნდი, მე ღვინო ისე ვერ დამათრობს, რომ მდგომარეობაში ვერ გავერკვე. ვლადიმერისადმი შენი თანდათან ლტოლვა-კი მე ბევრს რასმეს მეუბნება.
- ლენა** დარწმუნებრლი იყავი, რომ აქაც არავისი დამერიდება და არაფერსაც არ დავმაღავ.
- სანდრო** მაშ შეიძლება იმ წერილის შინაარსის გაგება?
- ლენა** წერილის შინაარსი მუსიკის სწავლის შესახებაა.
- სანდრო** მუსიკის სწავლა... ლენა! წინ დაიხედე, რკალის იქით ნაპრალია. (შემადის ლუკ).
- ლენა** ცხოვრება მარტო ერთი საფეხურით არ ისაზღვრება.
- ლენა** მართალია... მრავალი ზედა საფეხურებიც არიან.
- სანდრო** ლენო, მგონი დამაგვიანდა.
- ლენა** მეც ასე მგონია.
- სანდრო** ამ წუთს, პიჯაკს გადავიცვამ. (გადას ოთახში. შემადის ლუკ).
- ლუკა** ალბათ კიდევ არ არის გამოფხიზლებული. (სეკა ახველებს).

- ლემო** საკვირველი ის არის, სანდრო მუდამ სწორეთ აზროვნებს.
- ლენა** და შენი ასეთ შეხედულებიდან ის გამომდინარეობს, რომ ის მუდამ მართალი გგონია.
- ლემო** მისი სწორი ნაბიჯები მიკარნახებენ, რომ ასე ვიფიქრო. მე მაინც არ ვიცი, რამ გამოიწვია თქვენს შორის უთანხმოება.
- ლენა** ვლადიმერს თანაგრძობისთვის სამადლობელი წერილი გაუგზავნე და სანდრო აირია.
- ლემო** რამ გამოიწვია ასეთი მადლობა მისდამი.
- ლენა** ეს ოთახები მუქთად დაგვიტომა.
- ლემო** მუქთად... რა დამცირებაა, ასადელოვებელიც არის. (შემოდის სანდრო).
- სანდრო** წავიდეთ, ლემო. (ამ დროს ლუკას მძიმე სველს აუყარდებს და კუთხეში მიდგება. ლენა მივა მასთან).
- ლენა** აბა შეხედეთ მამა როგორ იტანჯება, წამალი რომ გვეყიდნა... (ლემო წყალს მიუტანს და დააქვინებს ლუკას).
- სანდრო** რაც აქ გადმოველით, მამა უფრო ცუდათ ხდება.
- ლუკა** (გუნესით) ნესტიანია, მზე არსაიდან არ აღდება.
- სანდრო** ლენა! ყველაფერი მოამზადე, მე აუცილებლათ ოთახს ვიშოვი. (სანდრო და ლემო გადიან).
- ლუკა** ეხლა, შვილო, დავწვები. (აღგება).
- ლენა** მამა! გუშინ ვლადიმერმა მითხრა: ზედა სართულში მოგცემთ ბინასო. იქ კარგათ გახდები, მზეც აღდება ოთახებს.
- ლუკა** ზედა სართულში?! (გაკვირვებით უუარებს).
- ლენა** დიახ, მამა! გამობრუნდები.
- ლუკა** გამოვბრუნდები... გვიანლაა.

ფ ა რ დ ა

მოქმედება მეორე

(იკვირ სტენა, რომელიც ზირველ მოქმედებაში იყო. ლენა მაკიდას უზის და ნოტებს ათვალიერებს).

- ლუკა** (შემოდის) ლენა, შვილო! ხელი გავიქერ და შემიხვიე.
- ლენა** ღმერთო, რა დამმართვია?
- ლუკა** სიჩქარით მომივიდა, შეკვეთილი ასოები უნდა გამეთავებინა და...

- ლენა დაანებე თავი, მამა-ჩემო, აბა როგორ შეიძლება ასე დაუსვენებელი შრომა. ისედაც სუსტათა ხარ.
- ლუკა ეხ, შეილო, ცხოვრება სისუსტეს არ დაგიდევს. ვინც ცხოვრებას ვერ გაუმკლავდება, ის ქიასავით გაისრისება.
- ლენა ჩვენი მდგომარეობა, მამა, გამოკეთდება. სულ ასე ხომ არ ვიქნებით.
- ლუკა იმედი.—სინამდვილე-კი მაინც უცვლელია.
- ლენა (მორიდებით) მამა-ჩემო, იცი, რა უნდა გითხრა?
- ლუკა რა უნდა მითხრა, შეილო?
- ლენა ვლადიმერი ძალიან ხშირად ლაპარაკობს შენზე. ვატყობ, რომ ყოველ-მხრივ დაგვეხმარება.
- ლუკა ვლადიმერი... არა, შეილო, სხვისი დახმარების შემყურე ადამიანი ვერ იცხოვრებს. ძნელია როცა გიბრალდებენ.
- ლენა რა არის, მამა-ჩემო, ასეთი შეხედულება, ნუ თუ შენც სანდროს აზრისა ხარ?
- ლუკა მერე და რისთვის უნდა დაგვეხმაროს ვლადიმერი. შენ რომ თანახმა იყვე მის გაყოლაზე კიდევ იფიქრებდა კაცი, რომ დახმარება მისაღე-ბი იყო. ეხლა...
- ლენა შენ სწუხხარ, მამა, არა, მე რომ ამ შემთხვევაში გარკვეული შეხედუ-ლება არა მაქვს.
- ლუკა გარკვეული შეხედულება არც მე მაქვს. ვლადიმერი და შენ... რაღაც სასიამოვნოც არის და დაუჯერებელიც.
- ლენა რა მხრივ არის დაუჯერებელი?
- ლუკა ნუ თუ დავიჯერო, რომ იგი სხვას ვერ შეხვდა შენზე უკეთესს.
- ლენა მამა! ვლადიმერის ჩემდამი ლტოლვა რომ გულწრფელი და ჭეშმარიტი იყოს, რას იტყობდი?
- ლუკა (გაჩუმდება, თავს გადააქნევს).
- ლენა ხედავ... ვერაფერს შეუბნები. არავინ არა მყავს, რომ დამეხმაროს, თით-ქოს თავს სრულიად ობლათა ვგრძნობ. შენ ჩემი მამა ხარ და ერთხე-ლაც ჩემთვის სავალდებულო რჩევა და დარიგება არ მოგიცია. ვატყობ, რომ სანდროსი ძალიან გერიდება, იმის დაუკითხავად ვერაფერს სწყვეტ. როცა კითხვა შენ შეგეხება, შეილო, მაშინ მე სანდროს ვუჯერებ.
- ლუკა როცა კითხვა შენ შეგეხება, შეილო, მაშინ მე სანდროს ვუჯერებ.
- ლენა მერე რას ნიშნავს ეს?
- ლუკა მე, შეილო, უკვე ცალი ფეხი სამარეში მაქვს, მომავალი თქვენია და თქვენ უფრო კარგათ გაითვალისწინებთ იმას. ვინ იცის, შეილო, იქნე-ბა ჩემი რჩევა ახალს ვერ შეეგუოს. მე მუდამ ვაკვირდები, როცა სანდრო

კრებაზე ლაპარაკს დაიწყებს, თითქოს ყველა იმის აზრს იწონებდა, რომ ახალ ცხოვრებას უფრო იცნობს და რაც სჯობს იმას გააკეთებს.

ლენა

სანდრო-კი ჩემზე არასოდეს არ ფიქრობს. ვის დავეყრდნო, ვინ გამიწევს ქირისუფლობას?

ლუკა

როგორ სევდით ლაპარაკობ, შვილო, გატყობ რაღაც გაწუხებს.

ლენა

მაწუხებს ჩემი უმიზნო ცხოვრება, უშინაარსო მოძრაობა. მე ვგრძნობ, მამა-ჩემო, რომ რაღაცის გაკეთება შემძღლიან, მაგრამ არ ვიცი-კი რა არის ეს, ბურჟუსში ვარ, გაურკვეველი მდგომარეობა სულს მიხუთავს. მერე რა იწვევს შენში გაურკვეველობას.

ლუკა

ლენა აქ ყოფნა.

ლუკა

ის რა უთაშია?

ლენა

მას სიტყვა მივეცი.

ლუკა

(გაჩუმდება).

ლენა

სანდრომ ეს იცის.

ლუკა

სანდრომ იცის? მერე რა აზრისაა?

ლენა

შენ რას იტყვი, მამა?

ლუკა

ლენა... ის ხომ...

ლენა

დევნილია, არა?

ლუკა

როგორ უნდა გიპატრონოს?

ლენა

მეც ეს მაფიქრებს, მამა-ჩემო, მაგრამ ვერ გადამიწყვეტია ჩაითვლება თუ არა ეს საკმარის მიზეზათ.

ლუკა

მითხარ, შვილო, შენ ლენა გიყვარს, თუ ისე...

ლენა

საყვარელი... თითქოს ასე მგონია — ეს გრძნობა ჩვენს ბედში მყოფ-თათვის არ არსებობდეს.

ლუკა

არ ვიცი, შვილო, მაგრამ დღეს ამ გრძნობას ხშირად იხსენიებენ. მე მაინც მინდა გარკვევით გავიგო, ვლადიმერისკენ გული უფრო მეტად გიწვევს, არა?

ლენა

მე თითქოს ასე მგონია, მამა, ჩვენი ცხოვრება გადახალისდება. ბევრ-ჯერ მიოცნებებია და თითქოს მშვენიერ სურათს უმზერდი, შენ ვი-თომც კარგად გახდი, არ გახველებს, სანდრომ უფრო წინ წაიწია, ეს ნესტიანი სადგომი დავსტოვეთ და ასე...

ლუკა

ოცნებასა და სინამდვილეს შორის დიდი მანძილია, შვილო, ნუ აჩქარ-დები, სანდროსაც დავეკითხოთ, ისიც დავითანხმოთ. ლენა სანდროს ძალიან უყვარს. მოველაპარაკოთ კიდევ. ძნელია როცა ადამიანს ორი აზრი უტრიალებს. (გადის).

- ლენა** (სიხუჟა) ორი აზრი... რა მდგომარეობაა. (შიდის მაგიდასთან დადებს ნოტებს, დაჩქარდება, შერე ჩამოკვდება და ღრმა ფიქრებში წავა. ამ ღრმს შემოდის ვლადიმერი, როცა დაინახავს ლენას ფიქრებში წასუფს, მიუახლოვდება მას და ღიმილს დასცქერვდება).
- ვლად.** „ძნელი არის მარტოობა სულისა“.
- ლენა** (გამოერკვევა) უკაცრავად... ვლადიმერ, მობრძანდით.
- ვლად.** აქა ვარ, მხოლოდ არა მობრძანებით.
- ლენა** ყველაფერზე კრიტიკა.
- ვლად.** უცნაური თვისება გაქვს, ლენა, ყოველგვარ კრიტიკის შემდეგ მაინც სრულ ქმნილი ორიგინალი რჩები.
- ლენა** არ ვიცი, როგორ გიპასუხოთ.
- ვლად.** კარგი. . პასუხი შემდეგისთვის გადავლოთ, ეხლა მუსიკის დარგი ვნახოთ.
- ლენა** მე უკვე ვიცი, დღეს შევისწავლე.
- ვლად.** მშამდა, რომ შეისწავლიდი. მე ისიც მწამს, რომ დადგება დრო, როცა მშვენიერი ლენა თავისი ნაზი და წკრიალა ხმით, ელექტრონით გაჩირაღდნებულ სცენიდან, აუდიტორიას ნეტარების მორევში შეაყურებს, აბა წარმოიდგინე ეს ბედნიერება.
- ლენა** განა შესაძლებელია წარმოვიდგინო ის, რაზედაც ჯერ არ მიფიქრია.
- ვლად.** მე ვეცდები, ლენა, შენს ბუნებაში ჩაქსოვილი პოტენციური ნიჭი ავაყვავო.
- ლენა** ჩემში ასეთი ნიჭი?.. ვერ დავრწმუნებულვარ.
- ვლად.** იცი რა გითხრა, ლენა, არის ხოლმე გამონაკლისი შემთხვევები, როცა ნიჭი მუშათა წრეებშიაც იბადება, მაგრამ სიღარიბე მას ფრთების გაშლას უშლის, და აქრობს ღვთიურ ნაპერწკალს შემოქმედებისას. მე, ლენა, ბევრჯერ შენი სიმღერა გატაცებით მომისმენია, ვისმენდი და სევდიან გამოძახილში ისმოდენ რაღაც მუდარის კილო, თითქოს ლენას ობოლ სულს მეგობარი უნდა, რომელიც მის განცდას მიხვდება და გაუღებს პოეზიის კარებს. დიახ, ეს ძახილი იყო ძახილი ტყვედქმნილ შემოქმედ ნებისა. შენ უნდა გადაფრინდე ამ ბუდიდან, ლენა, უნდა იხილო ახალი ქვეყანა, ახალი განახლებული სიცოცხლე.
- ლენა** ვლადიმერ... მე აქედან... აქ ხომ ჩემი მშობლიური...
- ვლად.** ვიცი რაც გინდა სთქვა, მაგრამ იწამე, რომ შენ ხარ ის მარმარილო, რომლისგანაც ხელოვანმა მოქანდაკემ უნდა გამონაკეთოს მშვენიერი და უკვდავი სახე, და არა ხელოვანმა იბუნის გამირის მგზავსმა, რომე-

ლიც მშვენიერ ქალში მარტო თავის მიზნის საგანს ხედავდა, არამედ ისეთმა, რომელიც უნეს ცოცხალ გულს ესხეულება და მთლიანობისკენ მოგიწოდებს.

ლენა მშვენიერად ლაპარაკობ, ვლადიმერ.

ვლად. მხატვრული სიტყვები—ეგ შინაგანი განცდის მუსიკალური ბგერაა, და თუ საგანი ლაპარაკისა მშვენიერია, მაშინ ადამიანი გამოთქმის ნაპოლეონად იქცევა.

ლენა იცი, ვლადიმერ, რა მომაგონდა... უნ რომ წიგნი მათხოვე, იქ...

ვლად. უაილდის „დორიან გრეი“, არა?

ლენა საწყალი სიბილა... დორიანის სიყვარულმა ხელოვნების ნიჭი მოუკლა.

ვლად. ...დორიანი ცოცხალი შემოქმედება იყო, სცენა კი უბრალო ბუტაფორა, სიცოცხლე-კი სიცოცხლისკენ მიისწრაფის. ჩვენ სინამდვილიდან დავიწყებთ, ლენა, შემოქმედებისადმი სიყვარულს, ვივგებთ ცხოვრების სიტკბობას, და აქედან გამაგრებულნი თანდათანობით გავექანებით წმინდა სამსხვერპლოზე. (აჟენს დაფიქრდება) ლენა, რამ დაგაფიქრა ასე?

ლენა ვლადიმერ, თქვენ ბევრი რამ იცით. ამისხენით სიყვარული, როგორც მცნება, არსებობს თუ არა?

ვლად. ვისაც შესწევს მისი მთლიანი სახით გაგება, მისთვის არსებობს.

ლენა როგორ! განა სიყვარული ლოლიკის კანონებს ექვემდებარება? აქ ხომ ადამიანში წარმოშობილი მისდა უნებური გრძნობა იჭერს ადგილს.

ვლად. ყოველთვის შესაფერი ნიადაგი სჭირდება, რომ ის აღიზარდოს და მშვენიერებათ გარდიქმნეს.

ლენა მე ასე მგონია, სიყვარულის გრძნობამ ნიადაგის შერჩევა არ იცის.

ვლად. ერთ შემთხვევას გიამბობ: მე ნადირობა მიყვარს, ერთხელ სტუდენტობის დროს მე და ჩემმა მეგობარმა ტყეში გავისეირნეთ, შემთხვევით წავაწყდით შაშვის ბუდეს, ამოვიყვანეთ ორი ბარტყი და ორივემ თითო წამოვიყვანეთ. აღსანიშნავია, რომ ჩვენ ისინი ერთგვარი გრძნობით მოგვეწონა და გადავწყვიტეთ მისი აღზრდა. დახე უბედურებას... ჩემს მეგობარს ბარტყი მოუკვდა.

ლენა თქვენი?

ვლად. აღზარდე. ჩემმა მეგობარმა-კი მოვლა დააკლო, ნიეთიერ უსახსრობის გამო კერძო გაკვეთილებზე დადიოდა და ბარტყი შიმშილით მოუკვდა. ჩემი საყვარელი ჩიტუნა-კი ღღესაც მატკობს თავის გალობით.

ლენა მერე ამით რა უნდა მითხრა, ვლადიმერ.

ვლად. ის, რომ მე შევქმენი კარგი პირობები და აღზარდე ფრინველი. სიყვა-

რულიც ასეთ სათუთ აღზრდას მოითხოვს. დაუშვათ, რომ შენი სილია
მაზე შენს წრეში ვისმეს შეუყვარდა.

ლენა მერე რა მოხდება ამით?

ვლად. საგანს სიყვარულისას ხომ სათუთი მოვლა უნდა, რომ პირველი გრძნობა არ გაქრეს.

ლენა შენი აზრით ჩვენი წრისთვის სიყვარული არ არსებობს?

ვლად. და მერე კიდევ რომ წარმოიშვას, განა აქ ის იცოცხლებს? აბა დაუკვირდი, ლენა, შენს ოჯახურ პირობებს, აქ ოღნავი ჩანასახი არ არის საუკეთესო მომავლისა. (აქნა მიაჩნდება) აქ დაქვნები, ლენა, დაისუსხები ისე, როგორც კინკარში ამოსული ვარდი.

ლენა თქვენთან-კი, როგორც ის ბარტყი ოქროს გალიაში, ისე აღვიზრდები, არა?

ვლად. დიახ, ოქროს გალიაში, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ მარტო არ იქნებით.

ლენა მარტო არ ვიქნები?

ვლად. გვერდით გეყოლება ადამიანი, რომელიც თქვენზე იოცნებებს და მოგივლის.

ლენა ერთ სურათს ვერ ვიშორებ გონებიდან, თითქოს წინასწარი გრძნობაა.
ვლად. რა არის ისეთი?

ლენა თითქოს ასე მგონია, ის ფრინველი და მე ერთს მდგომარეობაში ვიქნებით, მშობლიურ კერას მოწყვეტილი... სულ სხვა წრეში სულით, გულით უცნობ საზოგადოებაში.

ვლად. ეს აზრი უსაფუძვლოა, ლენა, მე სულის მეგობარი ვიქნები, მამა თქვენიც ჩვენთან იქნება, დაუძღურებულ მოხუცს ცალკე ოთახში მოვათავსებთ. გამობრუნდება და ასე ვიცხოვრებთ ბედნიერათ.

ლენა მამა მუდამ ჩვენთან იქნება?

ვლად. განუშორებლივ.

ლენა სანდრო-კი...

ვლად. ვიცი თავისებურობას არ მოიშლის, მაგრამ მისი აზრი ჩვენთვის ხომ კანონიერი არ არის.

ლენა სანდროს გადაწყვეტილი აქვს ამ ბინებიდან დღეს ან ხვალ გადავიდეს.
ვლად. მარტო ლეო გაყვება. მამა-შენი აქ დარჩება, მერე ზევით მესამე სართულში დავბინავდებით.

ლენა ლეოს საიდან იცნობ.

ვლად. ხერელების გმირებსაც ვიცნობ, დაწრწიან.

- ლენა** ლეო...
- ვლად.** არ ღირს მასზე ლაპარაკი, მე მინდა, ლენა, თქვენი პასუხი, უკანასკნელი სიტყვა კიდევ არ გითქვამს.
- ლენა** (დაფიქრდება) არ ვიცი რა გითხრა.
- ვლად.** არაფერია, ასეთს დროს კაცმა ახალგაზრდა ქალის პასუხი მის გრძნობაში უნდა ამოიკითხოს. (უნდა აკოცოს, ლენა არ ნებდება).
- ლენა** ნუ, ვლადიმერ, თქვენ ძლიერი ხართ, ნუ ეცდებით ჩემს დამორჩილებას.
- ვლად.** ლენა, მე თქვენმა მიუკარებლობამ ყველაფერი დამავიწყა.
- ლენა** მხოლოდ ეს არის ჩემში, რომელიც თქვენთვის არ იქნება საკმარისი.
- ვლად.** არა, ლენა, ჩემი უნდა იქნე. (შიაწვეს).
- ლენა** აქ მამა-ჩემია, სირცხვილია.
- ვლად.** ჩემი კოცნა არ არის საშიში, დე დაინახოს (შიაწვეს ლენასკენ, შიაკრავს გულზე, ლენა ცხვრავს, ვერ გასწვთვია ხელიდან, ვლადიმერი აკოცებს, ლენა მისხლეტით მოშორდება).
- ლენა** ლეო .. ნუ... თუ...
- ვლად.** რა იყო, ლენა, რამ დაგაფრთხო.
- ლენა** წადი ღვთის გულისთვის, წადი, შემებრალებ... ნუ ისარგებლებ ჩემი ობლობით.
- ვლად.** ლენა, არ იქნები ობოლი. (შიადის ლენასთან და კიდევ კოცნის, ლენა მოდელი სხნით მიეწვევება გულზე, ამ დროს გაიღება კარები და გამჩნდება ლეო; როცა ის ამ სურათს დაინახავს, ერთს ავტომატურათ შეტორტმანდება და მერე დაწმუნდება რა სინამდვილეში, მოწვევით გადის).
- ლენა** (დამფრთხალი სხნით) თითქოს ვილაცამ დაგვინახა!
- ვლად.** მარტო ჩვენა ვართ.
- ლენა** წადი... წადი...
- ვლად.** (მოშორდება) კარგი წავალ, გახსოვდეს, ლენა, თქვენ და მამა არ გადახვალთ, მე ვეტყვი მსახურს ზედა სართულში თქვენთვის ოთახები და ამზადოს. (გადის).
- ლენა** (თითქოს ბუჩანშია) ზედა სართულში, მე და მამა-ჩემი, სანდრო? ლე... (შემოდის ლეო) მამა-ჩემო!
- ლუკა** რა იყო, შვილო.
- ლენა** ჩვენ გადავალთ... ზევით კარგათ გახდები, ვლადიმერმა მითხრა. (ლეო დაფიქრდება) რა არის, მამა, რამ დაგაფიქრა.
- ლუკა** ვლადიმერი აქ იყო, არა?
- ლენა** დიახ, მამა.

- ლუკა გადაწყვეტილი სიტყვა უთხარი?
- ლენა (თვალებში შესცქერის) გადაწყვეტილი სიტყვა (სხეზე ხელს მოსვამს) შენ, შენ ხომ მომხრე იყავი, მამა-ჩემო.
- ლუკა რადგანაც გადაწყვიტე, რა გაეწყობა, მხოლოდ ჩემი აქ დარჩენა სანდროს ეწყინება.
- ლენა არა, მამა, შენ ჩემთან უნდა იქნე, მე უშენოთ არ შემიძლია გაძლება.
- ლუკა კარგი, შვილო, ვნახოთ. (შემადის სანდროს).
- სანდროს ლეო აქეთ წამოვიდა, არ მოსულა?
- ლენა აქეთ წამოვიდა, არ მოსულა?
- სანდროს ლენა, რაღაც თითქოს ფერმკრთალი და გაფითრებული მეჩვენები.
- ლენა არ ვიცი, ისე ცოტა თავი ამტკივდა. (რადაც უნდა უთხრას სანდროს, ვერ ახერხებს) სანდრო.
- სანდროს რა არის, ლენა!
- ლენა არაფერი. (გადის ოთახში).
- სანდროს (აუკას) რაშია საქმე, მამა-ჩემო, არაჩვეულებრივი განწყობილებაა.
- ლუკა ლენას არ ყავს ჭირისუფალი, სანდრო.
- სანდროს ვერ გავიგე, მამა-ჩემო. (შემადის ლეო დადგრემილი, აუკა ლენასთან გადის) სად დაიკარგე კაცო.
- ლუკა შენ სად იყავი?
- სანდროს გაზეთი მოვიტანე.
- ლემო რა არის ახალი?
- სანდროს მილიუკოვის პროგრესიული ბლოკი არ ხუმრობს, ალბათ ქაობის გველები რაღაცას გრძნობენ, მინისტრის კაბინეტები იცლებიან, გარბიან.
- ლემო ალბათ გემს დაღუბვა მოეღოს.
- სანდროს და ვირთაგვები გარბიან, ეხ ლეო, აფრიალდეს თავისუფლების დროშა.
- ლემო დროც არის, ხალხის ეკონომიურათ დავალება უკიდურესობამდინ აღწყვეს.
- სანდროს ლეო, რაღაც თითქოს უხასიათოდ მეჩვენები, თუ მე მგონია ასე?
- ლემო მართალია, ცუდათ ვგრძნობ თავს.
- სანდროს მიზეზი?
- ლემო არ ვიცი, მეც ვერ ამიხსნია.
- სანდროს ლენას თავი სტკივა, შენც ცუდათ გრძნობ თავს, ალბათ თანაუგრძნობთ ერთი მეორეს?
- ლემო ლენა თანამიგრძნობს? სანდრო, შენ იცნობ თუ არა ლენას?
- სანდროს უცნაური შეკითხვაა.

ლემო და რთულიც.

სანდრო რას მელაპარაკები, ჩემს ხელში აღზრდილ ბავშვს ვერ ვიცნობ?

ლემო ლენა იყო ბავშვი, მაგრამ ეხლა ჩამოყალიბებული ასაკოვანი ქალია, რომელმაც დამოუკიდებელი აზროვნება და მოქმედება იწყო.

სანდრო ეს ესეც უნდა იცვეს.

ლემო და ესეც არის.

სანდრო მერე რა მოხდა ამით?

ლემო ის, რომ ჩვენ უფლება არა გვაქვს ლენას ვაიძულოთ რაიმე საქმეები.

სანდრო ვერ გავიგე.

ლემო იცი, სანდრო, აი ეხლა შენ რომ დაგზორდი, ერთს წუთს წარმოვიდგინე, რომ ლენამ ჩვენ გვიღალატა მოცემულ სიტყვაში. ამან ისე მძლავრათ იმოქმედა ჩემზე, რომ ერთი ბოთლი ღვინო ჩემდა უნებურათ დავლიე.

სანდრო ეს რა მესმის, შენ რომელსაც ღვინო შესახედავით გძულდა, ასე სწრაფად ერთი ბოთლი დალიე და ისიც რალაც უსაფუძვლო წარმოდგენის ზეგავლენით.

ლემო შენ თქვი, სანდრო, რომ უსაფუძვლო წარმოდგენით, არა?

სანდრო მაშ რა?

ლემო ზოგჯერ, სანდრო, ჩვენ თანამედროვე საზოგადოებრივ ურთიერთობაში საცოდავით ვიზნევით ხოლმე; უნდა დავრწმუნდეთ, რომ სიტყვები „მეგობრობა“, „სიყვარული“, „გრძნობები“ და სხვა ასეთი განწყენებული მცნებები მხოლოდ პოეტების ლექსიკონის სიმშვენიერეს წარმოადგენენ. სინამდვილეში-კი ისენი არ არსებობენ და ვინც ასეთს უჯერის, ის ბევრს დამარცხებას და დაცინვას მიიღებს.

სანდრო ეს მცნებები, როგორც იტყვიან ხოლმე, პრობლემატიურია. მე მასზე სწორი პასუხის გაცემა არ ვიცი.

ლემო მართალი ხარ, სანდრო, აღბათ ეს ჯერ ცხოვრებამ უნდა ახსნას და მერე ჩვენ შევეისწავლით. ეხლა, სანდრო, შენ წადი და ვასოს დუქანში პატარა კამპანია მოამზადე, დღეს ბევრს ახალს რამეს გიამბობ. მეც მოვალ ეხლა, ლენას ვინახულებ.

სანდრო ჯერ არ გინახავს და...

ლემო წარმოიდგინე, რომ არა.

სანდრო შენ მართლა დაუთრიახარ ერთ ბოთლ ღვინოს, მაგრამ შოიცა კიდევ დაგალეგინო.

ლემო დავლევ.

- სანდრო.** მაშ მივიღივარ. (გადის. ჯერ მიდის ჯენსს ოთახის კარებთან და უძახის) ბოდიშს ვიხდი, შეიძლება თუ არა ერთ წუთს გნახოთ.
- ლენა** (გამოდის) მოხველით?
- ლეო.** მოვედი და ისევ წავალ.
- ლენა** სად?
- ლეო.** გადავიღივართ აქედან, საწინააღმდეგო ხომ არაფერი გაქვთ, ლენა?
- ლენა** (სდუმს),
- ლეო.** სიჩუმე თანხმობის ნიშანია.
- ლენა** რისთვის გგონია ასე? (ზაუსა).
- ლეო.** მე მინდა, ლენა, შეგეკითხო, რამდენმა დღემ განვლო მას მერე, რაც ჩვენ ერთი მეორეს სანდროს თანადასწრებით სიტყვა მივეციო?
- ლენა** ვერ გავიგე, ლეო, რა გინდა ამით მითხრა.
- ლეო.** მართალია, ვერ გაიგებდი, გასაგებ და თან სასიამოვნო ენაზე გეტყვი: როდის გამოგიცვალა ვლადიმერმა უკანასკნელი გაკვეთილი?
- ლენა** რათ დაგჭირდათ ეგ?
- ლეო.** ისე, უბრალოდ გეკითხებით?
- ლენა** ვლადიმერი დღეს აქ იყო.
- ლეო.** არ შეიძლება, რომ გავიგო ახალი გაკვეთილი მოგცათ თუ არა?
- ლენა** არა.
- ლეო.** თქვენ გავიწყდებათ, ლენა, არა თუ გაკვეთილი, მას დღეს გამოცდაც სწორეთ ჩააბარე.
- ლენა** მართალია, მე გაკვეთილი ვიცოდი, მამაც აქ იყო. (აბნევა).
- ლეო.** მამაც აქ იყო, აზრთა არევა. მაშ არ მომჩვენებია.
- ლენა** რა უნდა მოგჩვენებოდათ?
- ლეო.** არაჩვეულებრივი მოჩვენება იყო, ვითომც დავინახე თქვენ და ვლადიმერი აქ... ერთი მეორეს ჰკოცნიდით. (ჯენა გაფითრდება და აბნევა).
- ლენა** ლეო!.. (თვალებზე ხელს მიიფარებს და ქვითანებს).
- ლეო.** კარგი, ლენა, ნუ სტირით, ბოდიშს ვიხდი, რომ არაჩვეულებრივი კილოთი თქვენ მიერ ჩადენილი საქციელი აღბათ მწვავეთ გაგრძობინეთ. ნუ მიწყენთ, ლენა, თქვენდამი ჩემი სიყვარული ისე მძლავრი იყო, რომ მისმა დაკარგვამ ასეთი კილოთი ამაღაპარაკა. მე არ შეგონა თუ ჩვენი გრძობა მთლიანი არ იყო. აღბათ შემთხვევით ვისარგებლე. (მადის ფანჯარასთან და სევედიანათ იტქარება).
- ლენა** ლეო, თქვენ მე მსჯით, მე ვლადიმერი არ მიყვარს.

- ლემო** სირცხვილია, ლენა, თუ ერთში დაკარგე სიმტკიცე, მეორეში შეინარჩუნე. ღალატშიაც მტკიცე უნდა იყვე.
- ლენა** ლეო, მითხარ, სადა ვარ.
- ლემო** კარგი, ლენა, თქვენ უკვე ამოირჩიეთ გზა. მე რა უფლება მაქვს დაგიშალო. მხოლოდ გახსოვდეს ჩემი უკანასკნელი სიტყვები: ვლადიმერმა შეგიყვაროს ისე, როგორც მე მიყვარდი. მე გისურვებ, ის კაცნა, რომელიც ვლადიმერს აქ უძღვენი...
- ლენა** კაცნა... მე... არა... ეს...
- ლემო** დიახ კაცნა, ყოფილიყოს სულიერი ნათესაობა ორი სულისა, და არა ისეთი, როგორც ჩვენს შორის იყო იგი.
- ლენა** ლეო, ნუ თუ არ მომისმენ!
- ლემო** ყველაფერი გათავდა. სინამდვილე სიტყვებზე უმტკიცესია.
- ლენა** სინამდვილე.
- ლემო** ხვევნა-კაცნით დადასტურებული, და ლეოს პიროვნება თქვენს წინაშე ურცხვად შეგინებული.
- ლენა** ლეო, არ არის მართალი... მომისმინე. (ქვითანებს, შემოდის სანდრო, გაკვირვებული მიატყვდება ორივეს).
- სანდრო** რა გატირებს, ლენა?.. ლეო?
- ლემო** ლენა გამომშვიდობებისას უკანასკნელ ცრემლებსა ღვრის.
- სანდრო** მითხარით რაშია საქმე?
- ლემო** ჩვენ ხომ გადავდივართ აქედან. (შემოდის ლუკა).
- სანდრო** მერე?
- ლემო** ლენამ აქ ირჩია დარჩენა. ბედნიერი ხარ, მოხუცო, ზედა სართულში იცხოვრებ.
- ლუკა** მე არაფერი არ ვიცი, შეილო, როგორც სჯობდეს ისე მოიქეცი, ლენას ვლადიმერზე გატანე...
- სანდრო** (გაწვეუტანებს) როგორ, მამა-ჩემო, ლენა?
- ლემო** ნუ გაგიკვირდება, სანდრო, ლენას ასე სურს, მას თავის თავზე უფლება აქვს.
- სანდრო** ლენა, მიპასუხე, ნუ თუ ყოველივე ეს.
- ლენა** (სტირის) არ ვიცი...
- ლემო** სანდრო, მე წავალ, იქ დაგხვდები (გადას).
- სანდრო** მამა-ჩემო, შენ ყველაფერი იცოდი?
- ლუკა** საბოლოო გადაწყვეტილება ეხლა გავიგე. (შემოდის ვლადიმერი).
- ვლად.** შესაფერი შემადგენლობაა, შემძლიან...

- სანდრო** ყველაფერი ვიცი, ბ. ვლადიმერ, ნაყოფ ნივთზედ არავინ შეგეცილებათ, მისაკუთრეთ.
- ლენა** სანდრო, ნუ თუ...
- ვლად.** შეუფერებელია.
- სანდრო** მამა-ჩემო, მე ამ წუთს მივალ, ეხლავე უნდა გადავიდეთ აქედან. (გადის).
- ლუკა** სანდრო, შვილო, მოიცა.
- ლენა** (მიეკვრება ლუკას გულზე) მამა, ნუ დამტოვებ, შენ ჩემთან უნდა იქნე. (სტირის).
- ვლად.** ნუ სტირი, ლენა, ყველაფერი მოეწყობა, მოხუცი არ მოგშორდება.
- ლუკა** არ ვიცი, სანდრო უნდა დავითანხმო.
- ლენა** ნუ მიმატოვებ, მე უშენოთ სიცოცხლე არ შემძლიან. (ჩაეკვრება გულში. ლუკას თვალებში ცრემლები მოადგება, ვლადიმერი მდიმარე სხით დააჯექვრდება ორივეს).

ფ ა რ დ ა

(შემდეგი იქნება)

ბ რ ი ტ ი კ ე ბ

ივ. ზომარეთელი

წერილები ხელოვნებაზე

როდესაც რუსის ჯარი თბილისში შემოსულა მუსიკით გიორგი უკანასკნელის გარდაცვალების შემდეგ, ვილაც პატრს წარმოუთქვამს:

— მუსიკა უკრავს, საქართველო კვდებაო.

საქართველო მართლაც მოკვდა; ყოველი ერი, რომელიც ჰკარგავს დამოუკიდებლობას, ჰკარგავს ამით თავისი არსებობის უმთავრეს ნაკადულს.

საქართველოს ერთი დღის მოსვენებაც კი არა ჰქონდა. ის მტრებით იყო გარემოცული და, მშვიდი ცხოვრება რა იყო, არ იცოდა.

რუსის გაბატონებას საქართველოსათვის მოჰყვა მოსვენება, წყნარი მოქალაქეობრივი ცხოვრება.

ეს ისეთი ცვლილება იყო ჩვენს ცხოვრებაში, რომ ნიკოლოზ ბარათაშვილიც კი გრძნობდა მადლიერებას რუსეთის მთავრობისადმი.

ცხოველური შიში დიდია როგორც ადამიანში, ისე მთელ ხალხში, ვინც სიკვდილს გადაგვარჩენს, ჩვენი სათაყვანებელიც ის არის.

როდესაც მადლიერების პირველი ბურუსი გაიფანტა და ჩვენი საზოგადოების მოწინავე ნაწილს თვალები გადაეწმინდა, აშკარა შეიქნა ერთი გარემოება: თუ აღმოსავლეთის მტარვალები ერთბაშათ გვიპირებდნენ ამოჟლეტას, რუსეთის მთავრობასაც ამგვარივე მიზანი ჰქონდა დასახული; ის მხოლოდ სხვა საშუალებას ხმარობდა: მას უნდოდა ჩვენი მოსპობა თანდათან გადგვარებით.

მოწინავე ინტელიგენციაში გაიდვიდა ეროვნულმა გრძნობამ; ის აინთო მამულისადმი სიყვარულით და მიზნათ დაისახა მისი გადარჩენა.

ამ დღიდან მოყოლებული ჩვენ ვხედავთ ერთ მეტად მნიშვნელოვან მოვლენას: რუსული რეჟიმი ცდილობს ქართველი ერის მოსპობას სხვა და სხვა გადამგვარებელი საშუალებით; ჩვენი მოწინავე ინტელიგენცია უწყევს სასტიკ წინააღმდეგობას და ცდილობს, ერი იხსნას მოსპობისაგან.

ორი მტერია დარაზმული ერთი მეორის წინააღმდეგ და მათ შორის არავითარი შედარება არ შეიძლება.

პირველია ყოველად შემძლებელი, მეორე კი ყოველად უმწეო.

უმწეობა და შეგნება თავისი სისუსტისა ჰბადებს სევდასა და სასოწარკვეთილებას.

მოწინავე ინტელიგენცია იკვებებოდა რუსული აზროვნებით, რასაც იმ დროს ახასიათებდა ლიბერალური მიმართულება.

ლიბერალიზმი ნორჩი, უღვაშებ ამწვანებული ბურჟუაზიის პოლიტიკური მრწამსია.

რუსეთის სინამდვილეში ისახებოდა ასეთი ბურჟუაზია და მას გზას უკაფავდა აზროვნებაში ლიბერალიზმი. ჩვენი ინტელიგენცია დაეწაფა ამგვარ აზროვნებას, მაგრამ ის დარჩა გარიყული: ბურჟუაზიის შორეული აზრდილიც კი არსად სჩანდა, გლახობა ყრუ იყო, თავად-აზნაურობა კი—ლიბერალიზმის სრული მოწინააღმდეგე.

სამოქმედო ასპარეზი ჩვენს ლიბერალურ ინტელიგენციას მეტათ ვიწრო ჰქონდა, აქ ის ვერ ჰპოვებდა კმაყოფილებას და შვებას.

მთელი თავისი ენერგია მან მწერლობაში გადიტანა. სულიერი განწყობილების უშუალო გამომხატველი პოეზია არის.

სევდა, გოდება და ტრემლები გადიქცენ ჩვენი პოეზიის მუდმივ თანამგზავრებათ, სამშობლო იმის მთავარ საგნათ, მამულისადმი სიყვარული—იმის მთავარ განცდათ.

მტერი—რუსეთის თვითმპყრობელობის სახით—იყო მეტათ ძლიერი.

მოწინააღმდეგე ჩვენი ინტელიგენცია მეტათ სუსტი.

სისუსტის შეგნებამ თუ გოდება და ტრემლები წარმოშვა, მანვე წარმოშვა სიძულვილი, შურის ძიების გრძნობა და სისხლის სიყვარული.

აკაკისა აქვს ერთი ლექსი, სადაც შემდეგი სტრიქონებია:

არ ვნატრობ მეტს აღარასა,
 რომ სამშობლოს მტრის სისხლითა
 ვიღებავდე ქაღარასა.

საშინელი სიტყვებია და უფრო საშინელი პოეზია.

იმ პოეტს, რომელიც თავის ღვთიურ ცეცხლს ასე უღვთოთ აქრობს, ზერელის შეხედვით არაფერი არა აქვს თითქოს საერთო პოეზიასთან, მაგრამ ეს მხოლოდ იმას ეჩვენება ასე, ვინც საგნის ზედაპირს უკვირდება, შიგ უშუაგულში ჩახედვა კი არ შეუძლია.

მაშინდელი ჩვენი ინტელიგენცია ორ ბანაკათ გაიყო.

ერთი იყო თავდაზნაურული ნაწილი, მეორე ლიბერალური.

პირველი იყო კონსერვატიული ნაწილი ჩვენი საზოგადოებისა, ყოველივე

ძველის მოტრფიალე; მეორე კი მესამოცე წლების ლიბერალური რევოლუციის მომხრე.

პირველი ეკედლებოდა თავად-აზნაურობას და იყო მისი მისწრაფების გამოხატველი; მეორე კი ოცნებობდა შრომის სუფევაზე და იყო ბურჟუაზიის წინამორბედი.

ამ ორ ბანაკს შორის შეურიგებელი ბრძოლა იყო. პირველის სულის ჩამდგმელი იყო გრიგოლ ორბელიანი, მეორისა—ილია ჭავჭავაძე.

გრიგოლ ორბელიანს, როგორც ძველი ბატონყმური წყობილების თავყანის მცემელს, ყველა ლიბერალები—ხელჯოხიანები და თერგდალეულები—მამულის დამღუპელათ მიაჩნდა. თერგდალეულებმა სასტიკი იერიში მიიტანეს ძველი აზროვნების ბუდეზე და ბოლოს დაამარცხეს კიდევ. მიუხედავად ასეთი წინააღმდეგობისა და ბრძოლისა ამ ორ ბანაკს ერთი რამ აერთებდა: სამშობლოს განთავისუფლების აზრი.

ვახტანგ ორბელიანი, გრიგოლი ისევე ოცნებობს თავისუფალ საქართველოზე, როგორც აკაკი წერეთელი, ილია ჭავჭავაძე.

თუ სამშობლოს მიერ თავისუფლების დაკარგვა სევდით ავსებდა ვახტანგ ორბელიანის პოეზიას, იგივე სევდა იყო გამეფებული ილიასა და აკაკის პოეზიაში.

სანამ ჩემი საყვარელი
 ქაჯებსა ჰყავს ცხრა კლიტულში,
 ვინ მაღირსებს სასუფეველს,
 ჯოჯოხეთი მიძევს გულში.

ასე სწერდა აკაკი და ეს ჯოჯოხეთი ახასიათებს მთელს მაშინდელ პოეზიას. მშვენიერო, შენ გეტრფი!

და ეს ტრფობა მამულისა ახასიათებს ყველას—გრიგოლს, ვახტანგს, ილიას, აკაკის.

ილია ჭავჭავაძის მარტო პოეზია კი არა, მთელი ლიტერატურული მოღვაწეობა ერთი ჩამოყალიბებული პრაქტიკული გეგმაა: ქართველი ერის დაცემული ვინაობის აღდგენა.

როგორი ვართ, როგორი აღარ უნდა ვიყოთ, როგორი უნდა ვიქნეთ და რა საშუალებით უნდა მივალწიოთ ამ მიზანს,—აი რა აქვს დასახული ილიას „კაცია აღამიანიდან“ მოკიდებული „ოთარაანთ ქვრივამდე“.

როგორც რომელიმე ინჟინერი შეადგენს გეგმას ხიდისას, სწორეთ ისე აქვს ილიას შედგენილი გეგმა თავისი შემოქმედებისა ჯერ კიდევ სტუდენტობის დროს და ამ გეგმას ახორციელებს ის მთელ თავის სიცოცხლეში.

როგორ, რა ნაირათ უნდა ავაგო ხიდი, ანგარიშობს ინჟენერი.

როგორ, რა ნაირათ უნდა აღვადგინო ქართველი ერი, ანგარიშობს ილია.

თავისთავათ ცხადია, აქ არც თავისუფალი ხელოვნებაა, არც თავისუფალი შემოქმედება.

აქ არის მიზნათ დასახული ერთგვარი პრაქტიკული გეგმა და ხელოვნებას დავალებული აქვს ამ გეგმის შესრულება.

არის პროგრამა და არის საპროგრამო პოეზია,

მთელი თავისი დიდი შემოქმედებითი ნიჭი აკაკიმ ამ საპროგრამო პოეზიას შეაღია.

სამშობლოს სიყვარული, სამშობლოს განთავისუფლება, ეროვნული სევდა და გოდება, ერის მტრებისადმი ზიზღი და სიძულვილი,—აი რა მოტივებია აკაკის პოეზიაში.

როგორც ილიას, ისე აკაკის შეხედულებით სამშობლოს აღდგენას წინ ეღობებოდა შინაური უკუღმართობა და სიღუბეჭირე და ამიტომ ერთიცა და მეორეც გესლიანის სატირით ილაშქრებენ ყველა შინაური მტრებისა და წვრილ-ფეხა ადამიანების წინააღმდეგ.

ცხადია, არც აკაკის პოეზიაშია თავისუფალი შემოქმედება. სადაც პროგრამაა, იქ თავისუფლება არ არის, იქ არის ერთგვარი ძალდატანება.

თავისუფლება კი ერთი აუცილებელი პირობაა ხელოვნებისა.

აიღეთ მოცეკვავე—ხელოვანი და მოცეკვავე—ხელოსანი. პირველს ახასიათებს სრული თავისუფლება მოძრაობაში, მეორესკი გაზეპირებული ფარგლები.

მართალია, წარსულმა პოეზიამ პირველის შეხედვით თითქოს უღალატა თავის მიზანს, თავისუფალი შემოქმედება მან პროგრამას დაუმორჩილა, მაგრამ მე ვამბობ:

ეს იყო აუცილებელი და ამიტომ მთელი წარსული პოეზია აღნიშნული ხანისა გასამართლებელი და მისაღებია.

სიცოცხლე დიდი განძია, დიდი სილამაზე.

რა მიზანი აქვს სიცოცხლეს?

უქმი კითხვაა,—ის თვითონ არის თავისი მიზანი.

მაგრამ ცხოვრებაში არის ისეთი შემთხვევა, როდესაც ადამიანი შეგნებულათ სწირავს თავის თავს რაიმე მიზანს.

გოგია დიაკონი ბევრი იცის ისტორიამ და გოგიას მოქმედებაში უდიდესი სილამაზეა.

ჩვენმა პოეზიამ გაიღო უდიდესი მსხვერპლი: მან თავისი თავი ზეარაკათ მიიტანა სამშობლოს განთავისუფლების, აღდგენის სამსხვერპლოზე.

თუ ოდესმე პოეზიას გაუკეთებია დიდი საქმე, ჩვენმა წარსულმა პოეზიამ სწორეთ გააკეთა ასეთი საქმე და მან ღირსეულათ შეასრულა თავისი ისტორიული დანიშნულება.

აქ ჩვენს წინაშე ისევ იშლება საკითხი პოეზიის დანიშნულების, წმინდა ხელოვნების, მიზნინი ხელოვნების შესახებ და სხვ.

დიდი საკითხია, საყურადღებო სარკვევი.

ერის ცხოვრებაში არის ზოგჯერ ისეთი მომენტი, როდესაც ყოველისფერი—თვითონ პოეზიაც—განსახდევრულ მიზანს უნდა ემსახუროს. საერთოთ პოეზია, ხელოვნება ღირსია იმისი, რომ ის თავისუფალი იყოს, მაგრამ ერს მეტი მნიშვნელობა და ფასი აქვს, ვიდრე პოეზიას.

შეიძლება ერი კი არა კაცობრიობა მთლათ ერთიანათ მოისპოს და მშვენიერება კი არსებობდეს.

მაგრამ როდესაც ერის არსებობა მსხვერპლს ითხოვს, დეე პოეზია შეეწიროს ერს: გადარჩენილი და თავისუფალი ერი შექმნის ღირსეულ პოეზიას.

ჩვენი წარსული პოეზია სწორეთ ერს შეეწირა და ამაშია მისი დიდი, დაუვიწყარი ისტორიული ღვაწლი.

როდესაც თურმე მტერთან ომში სპარტანელებს გაუქირდათ, ჯარი შედრკა, ათინელებს თხოვეს დახმარება.

ჯარის ნაცვლათ პოეტი ანთეოსი მიიღეს.

სპარტანელებმა იწყინეს, დაცინვათ მიეგებენ.

მაგრამ ანთეოსმა უკუქცეულ ჯარს ისეთი სული ჩაბერა თავისი პატრიოტული პოეზიით, რომ აგზნებული, გადახალისებული ჯარი ლომივით ეკვეთა მტერს და სძლია.

ანთეოსის პოეზია საპროგრამო იყო და ისტორიამ ამ პოეტის სახელი შეინახა, შარავანდედით შემოსა; ბევრი სხვა კი წმინდა პოეზიის მიმდევარი სრულიათ დაივიწყა.

ვინ იტყვის, რომ ანთეოსმა დიდი საქმე არ გააკეთა?

დიდი საქმე გააკეთა, იმიტომ რომ დიდი პოეტი იყო.

წარსული პოეზიის უნიკიერესი წარმომადგენელი აკაკია. მან პოეტი ასე დაახასიათა: გარემოების საყვირი.

რა თქმა უნდა, საერთოთ შემცდარი აზრია.

პოეტის საგანი მარადიულია, უკვდავი, გარემოების საყვირი ის არ უნდა გახდეს.

მაგრამ არის ისეთი ხანა ერის ცხოვრებაში, როდესაც ყველამ უნდა გაიღოს

უდიდესი მსხვერპლი, პოეტმაც; ასეთ დროს ის გარემოების საყვირათაც უნდა გადიქცეს.

თეთრი ხელმწიფე მარტო თავისი პოლიტიკით კი არ იყო ჩვენში საშიში, ის საშიში იყო უფრო იმით, რომ ერეკლეს დროის ქართველი ხალხი მას მოუთმენლათ, სიყვარულით მოელოდა, მასში თავისი მსხნელს ჰხედავდა.

თეთრი ხელმწიფე თეთრ გიორგის აგონებდა მას.

ასეთ შეხედულებასა და რწმენას ჰქონდა თავისი გასამართლებელი საბუთი. ხალხი ფიზიკურათ ისპობოდა.

ლექები, სპარსელები, ოსმალები, შინაური ფეოდალები — ყველა ერთათ მუსრს ავლებდა მას.

ხალხს სიცოცხლე გაუმწარდა, ის თეთრ ხელმწიფეზე ოცნებობდა.

ხალხი არ მოსტყუვდა: რუსის ხელში მან გარეშე მტრები და შინაური დამრბევენი მოიშორა, სიცოცხლე შეინარჩუნა, მოისვენა, ტკბილი ლუკმა შექამა.

საშინელება იმდენათ რუსულ რეჟიმში კი არ იყო, არამედ ხალხის სულიერ განწყობილებაში: მან რუსეთი შეიყვარა, ამით მთავრობას მისი პოლიტიკის წარმოება გაუადვილა და უფრო გაუნაყოფიერა.

აი ასეთს პირობებში ყოველისფერი უწყობდა ხელს — საშინელი რეჟიმი, ხალხის სულიერი განწყობილება, ახლობელი წარსულის მწარე გაკვეთილები — რომ მშვიდი მოქალაქეობრივი ცხოვრების ქერ-ქვეშ ჩვენი ხალხი თანდათან გადაგვარებულყო და მომკვდარიყო.

და თუ ის ეროვნულათ არ მოკვდა, აქ სწორეთ პროგრამამ გააკეთა დიდი საქმე და სხვათა შორის საპროგრამო პოეზიამ.

საქართველო პოეზიაში არ მოკვდა, დამონებული, დანარცხებული საქართველო პოეზიაში იყო თავისუფალი, ამაყი, წელში გამართული.

ცხოვრების სინამდვილე ჰკლავდა საქართველოს. პოეზია კი თავდავიწყებით, თავგანწირვით დასტრიალებდა მას და ასმევდა სასიცოცხლო ნექტარს.

ამ მიზანს ძველმა პოეზიამ ყოველივე შესწირა და ანაცვალა, ამ დიადი საქმისათვის მან ყოველივე დაივიწყა და გასწირა — საკუთარი სახეც.

პოეზიამ გაიმარჯვა, სამშობლო განთავისუფლდა, აღსდგა და ეს გამარჯვება სრულებით ამართლებს ძველ პოეზიას.

ხელოვნება ჩვენ შეგვიძლია სამშობლოს შევადაროთ და აი რა მხრით: სამშობლო ყველა კლასსა და წოდებას უნდა, მაგრამ ყველას — საკუთარი სხეულისათვის.

ხელოვნებაც ყველა კლასსა და წოდებას ესაქიროება, მაგრამ ყველას — საკუთარი სხეულისათვის.

ამიტომ ხელოვნებაში საერთოც არის და კერძოც, საკაცობრიოც, კლასობრივიც.

როდესაც ესა თუ ის კლასი მტკიცეთ გამოდის ცხოვრებაში, მას საკუთარი სახე შეაქვს ხელოვნებაში, საკუთარი სული პოეზიაში.

პოეზია ხშირათ მატიანეა კლასის ყრმობის, დავაჟიაციების, სიბერისა და დაძაბუნების.

რაც საერთოა, ის ყველასთვის მისაღებია.

რაც კლასობრივია, ის მხოლოდ კლასისათვის არის მისაღები. ყოველ კლასს აქვს თავისი საკუთარი შეხედულება პოეზიაზე, საკუთარი ესთეტიკა.

ოთხმოცდა ათიან წლებში ჩვენს ცხოვრებაში შემოიჭრა ქალაქის მუშათა კლასი.

მან შემოიტანა ჩვენს პოეზიაში კლასობრივი ბრძოლის ცეცხლი. ამ ცეცხლის მუგუზალი ხელთ უპყრიათ ევდოშვილს, ვარლამ რუხაძეს, ქუჩიშვილს, ობოლ მუშას, გელას. ესენი უწინარეს ყოვლისა პროლეტარული ბრძოლის პოეტები არიან.

მეგობრებო! წინ, წინ გასწით,
 ნუ შედრკება თქვენი გული.
 დე მკერდს სისხლის დალი აჩნდეს
 და შუბლს—ოფლის ნაკადული.

მათი ესთეტიკა—ბრძოლის ესთეტიკაა. მუშათა კლასი მოითხოვს, რომ პოეზია ჩირაღდნებით ხელში წინ მიუძღოდეს მას დიადი მიზნისაკენ.

აღნიშნული პოეტები სწორეთ ამ გზით მიდიან და მათა აქვთ ერთგვარი კავშირი ძველ პოეტებთან.

ძველი პოეტების ჩანგზე არის ეროვნული ბრძოლის სიმი.

ამ პოეტების ჩანგზე—კლასობრივი ბრძოლის სიმი.

ძველი პოეტები სამშობლოს განთავისუფლებას სწირავდენ თავის პოეზიას; ესენი—მუშათა კლასის განთავისუფლებას.

ძველი პოეტები იყენენ მღალადებელნი, ისინი ლაშქარს ჰკრეფდენ, გმირებს დაეძებდენ თავის მიზნისთვის.

გმირებს დაეძებს, უყვივს
 ჩემი ბუკი და ნაღარა.

ამათ კი გმირები ჰყავთ, ესენი არიან მუშათა კლასი და ამ კლასზე არიან ისინი დაყრდნობილი.

ძველი პოეტები სამშობლოს განთავისუფლებას მთელი ერის საქმეთ ჰსახავდენ.

ჩვენში მუშათა კლასმა გაიმარჯვა: მან გაანთავისუფლა საქართველო. იმდროინდელი კობს მას საბოლოო გამარჯვებისათვის.

ამით გაიმარჯვა ვედროშვილის, რუხაძის, ქუჩიშვილის პოეზიამაც. მივიდა თუ არა ამათი პოეზია თავისი აღსასრულის კარებამდე? სანამ იქნება მუშათა კლასი, მას ექნება საკუთარი აზრი და შეხედულება ყოველი საზოგადოებრივი მოვლენის შესახებ, ექნება საკუთარი შეხედულება ხელოვნებაზედაც, საკუთარი ესთეტიკა.

სანამ საბოლოო მიზანი მუშათა კლასისა არ განხორციელებულა, მისი საკუთარი ფიქრი და გრძნობა უსათუოდ ჰპოებს თავის გამოსახვას პოეზიაშიც...

უკანასკნელ წლებში ჩვენს პოეზიაში დიდის ხმაურით შემოიჭრა ახალი მიმართულება, რომელიც ძველს პოეზიას სრულებით ანდერძს უგებს. „ჩვენ უარს ვეუბნებით ჩვენს ახლობელ წინაპართა ნაშრომს“.

„გილიოტინა, რომელიც ცისფერმა ყანწებმა დაუდგეს წინა პოეტებს, ჯერაც ვერ ნახულობს მსხვერპლს, რადგან არავინ არ არის ღირსი თავის მოკვეთის,“ სწერს ტიცუან ტაბიძე ყანწებში და შვილდოსანში. ეს მიმართულება არის სიმვოლიზმი, მოდერნიზმი.

მოდერნიზმი ქალაქის შვილია, ისიც დიდი ევროპიული კულტურისა და ტენიკის ქალაქის.

პარიზი, ლონდონი, ნიუიორკი—აი მოდერნიზმის სამშობლო და ასპარეზი. ჩვენი ცხოვრება ევროპისას არა ჰგავს, არც ჩვენი ქალაქია ევროპის ქალაქი. მიუხედავად ამისა თუ კი ჩვენი ცხოვრება მიდის ევროპისაკენ, ჩვენი ქალაქიც თანდათან დაემგზავსება ევროპის ქალაქს.

ამიტომ ევროპის ქალაქის პოეზიას ჩვენს ქალაქშიაც უნდა ჰქონდეს ბინა. ეს ბუნებრივია.

მაგრამ მოდერნიზმი ჩვენში სპობს, უარყოფს მთელს პოეზიას თითქმის რუსთაველს აქეთ და თვითონ ლამობს მთელი ერის მესაიდუმლოებას.

საინტერესოა, მიიღებს თუ არა მას მთელი ერი?

თუ არ მიიღებს, ვინ მიიღებს?

რა ახასიათებს მოდერნიზმს?

სრული თავისუფლება შემოქმედების, ხელოვნების თვითმიზნობა, ინდივიდუალიზმი და სხვა.

მაგრამ ყოველივე ეს ჩვენს მკითხველს ცოტას ეუბნება.

გაცილებით მეტს მასალას გვაძლევს ვალერიან გაფრინდაშვილი შვილდოსანში და თავის დასებში.

ვალერიან გაფრინდაშვილის ბოგემა სხვათა შორის გვეუბნება, რომ დღევან-

დელი პოეზია შექმნა ბოგემა. სიმვოლიზმი, მოდერნიზმი ბოგების პირველი ნაწარმოებებშია, ბოგემა კი შექმნა საფრანგეთში მე-19 საუკუნეში.

„ლოთი და ლატაკი ბოგემა ქმნის ახალ პოეზიას.“

ეს პოეზია ხშირათ ავადმყოფია და იქ „ალკოგოლს, ჰაშიშს და ოპიუმს უკანასკნელი როლი არ უჭირავთ.“

ბოგემის პროეტები უმთავრესათ „ცხოვრობენ არა ნორმალურ პირობებში და ქმნიან სხვა ნაირ სილამაზეს.“

„ბოგემა ქმნის სიმახინჯის ესთეტიკას.“

რადგანაც ავტორის რწმუნებით თანამედროვე შემოქმედება ბოგემის ნიშნის ქვეშ მიდის, ცხადია მოდერნიზმიც ანუ სიმვოლიზმი ბოგემის სიმახინჯის ესთეტიკას იზიარებს. სიმახინჯის ესთეტიკის ერთ საუცხოვო სურათს თვითონ გაფრინდაშვილი იძლევა ერთ თავის ლექსში:

ქალს ჩაეჩნილი თვალით.

აქ პროეტს ბუნებრივი თვალი კი არ იზიდავს, არამედ შუშის თვალი.

„ო, რა უცხოა შენი თვალი მხიბლავი ყალბათ—

ნეტავი იმას, ვინც ამ თვალზე ნაზათ გაკოცებს!

თვალის მაგივრათ შენ ძვირფას ქვას მუდამ ატარებ,

რომ მე ყოველთვის ვიოცნებო ხელოვნურ თვალზე“.

აქვე არის ერთი დიდი თავისებურობა სიმვოლიზმისა—სინამდვილის სრული უარყოფა

ქიმერები სიმვოლიზმს სწორეთ იმიტომ უყვარს, რომ ქიმერები სინამდვილის სრული დავიწყებაა.

ამავე წერილში ავტორი ახასიათებს პარიზს და სხვათა შორის ამბობს:

„პარიზი ახელებს ფანტაზიას თავისი ძვირფასობით და გარყვნილებით, თავისი ქუჩებით და ბრბოთი, თავის ტრამვაებით, ავტომობილებით, ეტლებით, აეროპლანებით, ხმაურობით. აქ ჩნდება ყველაზე საოცარი ქიმერები.“

უბრალოთ რომ გამოეხატათ ეს აზრი, მივიღებთ იმას, რომ პარიზში აუარებელი სიმდიდრეა და გარყვნილება; მდიდრულ გარყვნილებას აუარებელი შეძლება სჭირდება.

ბოგემა დაიბადა აი ასეთს ნიადაგზე, მან უარპყო სინამდვილეს, იწამა სიმახინჯის ესთეტიკა.

მაგრამ სიმახინჯეს ხომ სინამდვილეა.

და თვითონ გაფრინდაშვილიც ერთ თავის ლექსში აღიარებს:

სინამდვილესი დაბრუნება დამეზარებაო, სრულებითაც არ უარპყოფს მთელ

სინამდვილეს, — ამ სინამდვილიდან ის იტოვებს ქლექს, სიფილისს, თავის მკვლელობებს, შეშლილებს, აშორდიებს.

სანამდის ყოველივე ამაში გავერკვეოდეთ, საჭიროა გავიგოთ, რას ნიშნავს თვითონ ბოგემა?

ამის გასაგებათ საჭიროა მივმართოთ ისევ დიდ ევროპიულ ქალაქს და გავითვალისწინოთ მისი საზოგადოებრივი შემადგენლობა.

ევროპის დიდმა ქალაქმა წარმოშვა მსხვილი ბურჟუაზია და პროლეტარიატი, ინტელიგენცია და წვრილი ბურჟუაზია.

მსხვილი ბურჟუაზია ჩამოყალიბებული, გარკვეული შეხედულებისა და შეურყეველი მიზნის კლასია.

პროლეტარიატიც დარაზმული, შეკავშირებული და ნათელი მიზნის კლასია.

ორივე ეს ერთი მეორის სრული მოწინააღმდეგე კლასი იბრძვიან ცხოვრებაში, ახორციელებენ თავის საქმეს და მტკიცეთა სწამთ მიზანი თავისი ბრძოლისა. ორივე ესენი სინამდვილის, რეალიზმის კლასია.

ბურჟუაზია ევროპაში გაბატონებულია, მის ხელთ ყველაფერი არის და რევოლუციის მოლოდინი მას ზოგჯერ სასოწარკვეთილებაში აგდებს, აშინებს: ვაი თუ ყოველისფერი დაეკარგოვო.

აქედან იზადება ერთგვარი მისტიციზმი, რაც ხან და ხან იზიდავს ამ ბურჟუაზიას, მაგრამ ეს მხოლოდ დროებითი, შემთხვევითი და წარმავალი მოვლენაა. ყოველ შემთხვევაში ეს არ არის ბოგემის მისტიციზმი.

წვრილი ბურჟუაზია დგას კერძო საკუთრების ნიადაგზე. მისი მიზანი გამდიდრებაა.

არსად არ არის სიმდიდრის ძალა ისე დიდი და აშკარა, როგორც ევროპის ქალაქში. წვრილი ბურჟუაზიის იდეალი ქონების ზრდაა, მსხვილებში გადაჩოჩება.

ამ მიზნის განხორციელება მხოლოდ წვრილი ბურჟუაზიის მეტათ მცირე ნაწილს ერგება ხოლმე წილათ; დიდი ნაწილი სიმდიდრისა და სიღარიბის სამზღვარზე რჩება მთელი თავისი სიცოცხლე.

ერთი ნაწილი წვრილი ბურჟუაზიისა მარცხდება ბრძოლაში, რჩება ცხოვრებისაგან გარიყული და გადადის ლატაკთა ბანაკში.

ის სამუდამოთ ეთხოვება თავის მისწრაფებას, გამდიდრებას, ფუფუნების აჩრდილი სამუდამოთ შორდება მას. ასეთ პირობებში ის უარყოფს სინამდვილეს, რომელმაც დაამსხვრია ყველა მისი იმედები და აღკოგოლსა, ჰაშიშსა, ხაშხაშსა, კოკაინსა და ქიმერებში ეძებს თავდავიწყებას.

ინტელიგენცია ევროპის დიდ ქალაქში სამ მთავარ ნაწილათ იყოფა: ერთი

ეკედლება მსხვილ ბურჟუაზიას, მეორე პროლეტარიატს, მესამე ნაწილი — მუშაკთა ტიპს.

პირველ ორ ნაწილს გარკვეული სახე აქვთ და გარკვეული მიზანი. ისინი დგანან ცხოვრების სინამდვილის ნიადაგზე და მტკიცე რწმენით მიდიან თავისი გზით.

უპარტიო ინტელიგენციას აქვს ერთი უმთავრესი მისწრაფება: მოაწყოს თავისი ცხოვრება ისე, რომ დიდი ქალაქის ფუფუნება მისთვის ხელმისაწვდომი გახდეს.

მე განგებ ამოვწერე ბ. გაფრინდაშვილის წერილიდან, თუ რა ჰიზობლავს ადამიანს პარიზში: სიმდიდრე, ფუფუნება, აერობლანები, ავტომობილები, შანტანები, ნახევრათ შიშველი ქალები და სხვ.

ვისაც მუდამ ქეიფი და ღროს ტარება უნდა, ამისათვის ყველაფერია პარიზში. საჭიროა მხოლოდ ფული. უპარტიო ინტელიგენციაც იბრძვის ამ ფულისათვის. დიდი ნაწილი რასაკვირველია მარცხდება და სამუდამოთ ეთხოვება გამდიდრებისა და ფუფუნების იმედს. მას სხვა აღარა დარჩენია რა.

— ის უარჰყოფს ამ ცხოვრებას და ქიმერებსა, ლოთობასა და ნერვების გამაბრუნებელ ნივთიერებაში ეძებს თავ დავიწყებას.

ასეთ ცხოვრებას თან დასდევს ქლექი, სიფილისი, სიგიჟე, თვითმკვლელობა.

და აი ეს გარიყული ნაწილი, რომელმაც სინამდვილეში დაჰკარგა ფუფუნების, ბრწყინვალე ცხოვრების ყოველგვარი იმედი, ურიგდება თავის ერთადერთ თანამგზავრს — ცხოვრების სიმახინჯეს: ქლექს, ალკოგოლს, სიფილისს, თვითმკვლელობას, ქიმერებს და სხვ.

პროლეტარიატს გარკვეული გზა აქვს და სწამს თავისი მიზანი. ის ბრძოლის კლასია და ყოველი მებრძოლი სინამდვილეს უწყევს ანგარიშს. ოცნება მას უყვარს, მაგრამ ისეთი, რომელიც არსებულ სინამდვილეს გარდაქმნის უკეთეს სინამდვილეთ.

ცხოვრებაში ის ებრძვის და უარყოფს ყოველგვარ სიმახინჯეს და მიისწრაფის ისეთ წყობილებისაკენ, სადაც ერთგვარი კეთილდღეობა და ბედნიერება ყველასათვის ხელ მისაწვდომი გახდება და სადაც სიმახინჯე დაძლეული იქნება.

ბრძოლის ღროს მას ზოგჯერ წილათ ერგება დამარცხება, მაგრამ ეს ვერ ერევა იმის სულს; ცოტა იჭვისა და განვლილი ნაბიჯების გადასინჯვის შემდეგ ისევ მალე გასწორდება ხოლმე წელში და მიისწრაფის თავისი მიზნისაკენ.

პროლეტარიატის წრიდან ირიყება დიდ ქალაქებში ერთი ნაწილი — ლუპკენ პროლეტარიატი, რომელსაც არც წარსული აქვს, არც მომავალი.

მისი მიზანი კეთილი ცხოვრებაა, უუფუნება, მაგრამ რადგანაც მას ხელი არ მიუწვდება, ხან მშიერია, ხან მთვრალი და საერთოთ ლოთების, შანტანებისა და მეძავი ქალების დიდი მოტრფიალვა.

თუ ყოველივე ამის შემდეგ დაეუბრუნდებით ჩვენს კითხვას, ვინ შეადგენს ევროპის დიდ ქალაქში ბოგემას, პასუხი ადვილია: ყველა ცხოვრებისაგან გარიყული.

ასეთები არიან უმთავრესათ ნაწილი უპარტიო ინტელიგენციისა, წვრილი ბურჟუაზიისა და ლუმპენ-პროლეტარიატისა.

• ბოგემა არის ქაფი ევროპის დიდი ქალაქისა.

რადგანაც ინტელიგენციაში მეტი კულტურული ძალაა, შუაგულს ბოგემისას ინტელიგენცია შეადგენს.

ეს ინტელიგენცია უარპყოფს სინამდვილეს, რადგანაც სინამდვილე მას არაფერს აძლევს, გარდა სიმახინჯისა. ის ღებულობს, ურიგდება ამ სიმახინჯეს და გუნდრუქს უკმევს ქლექს, მშვენიერ ნავავს, თავის მკვლელებს, შეშლილებს, ოპიუმს, ჰაშიშს, ალკოგოლს. ის გაუბრბის რეალობას, სიცხადეს და ეძებს უცნაურობას, ბურუსს, გაუფებრობას, ბუნდოვანობას, აჩრდილებს, ორეულეებს, ქიმერებს, საშინელებას, კოშმარებს და სხვა.

ხელოვნებაშიაც ამ ინტელიგენციას სწამს მხოლოდ სიმახინჯის ესთეტიკა.

რაც შეეხება ნიქს, ყველასათვის ცხადია, რომ არავითარ სკოლასა და მიმართულებას ნიქის წარმოშობა არ შეუძლია. უნიკო და ნიქიერი, კემმარიტი შემოქმედი და ხელოსანი ყოველ მიმდინარეობაშია.

ასეა ბოგემის ინტელიგენციაში ანუ სიმვოლიზმის ნაკადშიაც. ბოგემის ინტელიგენციის ყურადღებას პოეზიაში განსაკუთრებით ღირიკა იპყრობს; ეს ადვილი ასახსნელია. ის ვინც უარპყოფს სინამდვილეს, წარსულს, მომავალს, პოლიტიკასა და საზოგადოებრივ წყობილებას ვინც არ აქცევს ყურადღებას, ვინც მსოფლიოს შუაგულში საკუთარ მე-ს ათავსებს, მისთვის განსაკუთრებული ღირებულება საკუთარ ფიქრს, გრძნობას, განცდას, სიხარულსა და ტკივილსა აქვს. ღირიკაში ბოგემას მეტათ ნიქიერი წარმომადგენლები ჰყავს, დიდი პოეტები, მაგრამ ყოველი დიდი პოეტი ყველასათვის მისაღები არ არის მთელის თავის შინაარსით.

როდესაც ადამიანი ხელს იღებს მთელს ცხოვრებაზე, ის თავს იკლავს, თუ ძლიერი ნების პატრონია.

თუ სუსტია, ქედს იხრის თავის მკვლელის წინაშე.

ამიტომ არის, რომ ბოგემის ინტელიგენციისა და იმის პოეტებს განსაკუთრებით უყვართ თავის მკვლელები.

პაოლო იაშვილსაც კი ენატრება მყრალ დარაბაზე თავის ჩამოხრჩობას. ვისაც თავის მოკვლა არ ძალუძს, ის მუდმივი ფიქრის, ტანჯვის, გოლისა და ხაშხაშის ზეგავლენით სულიერათ სნეულდება, ქკუიდან იშლება.

ასეთი შეშლილებიც განსაკუთრებით უყვართ ბოგების პოეტებს.

ვინც ორივე ამ გზას აცდება, ის ცხოვრობს დღევანდელი დღით, ხვალინდელი დღე მისთვის არ არსებობს. თუ არაფერი აქვს მშიერია; თუ აქვს, ქეიფობს და დროს ატარებს.

დღეს რომ მილიონი ჩაუვარდეს ხელში, ხვალ კაპიკი აღარ გაჰყვება.

ბოგებამ თავ-დავიწყებით, გატაცებით, მთელის თავისი არსებით იცის ქეიფი და დროს ტარება.

აი აქ არის სწორეთ ახსნა იმ მოვლენისა, რომ ბოგემა ხშირათ თავისი წრის გარეშეც ჰპოულობს ამყოლს, თანამგრძობს, მიმდევარს.

პოეზიაში ბოგემასა აქვს თავისი შინაარსი, თავისი ესთეტიკა, თავისი ფორმა. ვისთვის არის ასეთი პოეზია მისაღები?

პოეზია კი, განსაკუთრებით ლირიკა, საკუთარი სულის მოძრაობის გამოხატვაა; ლირიკა უმთავრესათ პიროვნულია, ანუ ინდივიდუალური.

ადამიანის სული ბრინჯაოდან არ არის ჩამოსხმული და ის ცხოვრების ზეგავლენის ქვეშ ვითარდება.

ბოგემის პოეზია გამოჰხატავს სულის კვეთებას იმ წრისას, რომელიც დიდი ქალაქის ცხოვრებამ გარიყა. დიდი ქალაქის თავბრუ დამსხმელმა ფუფუნებამ, სიმდიდრემ, ავტომობილებმა, ვასაფრებელმა კაფეებმა აათამაშეს ამ უბრინციპო წრის ოცნება, მაგრამ სინამდვილემ მას არ მისცა შეძლება, საშუალება დატკებს, დაითროს დიდი ქალაქის ფუფუნებით. ევროპის დიდი ქალაქი წარმოადგენს ზღვას საარაკო ფუფუნებისას და ავხორციანი ნეტარებისას.

ბოგემის წრეს, იმის ინტელიგენციას აქვს გემოვნება, აქვს უძლიერესი წყურვილი ამ ზღვაში ჩაყურყუმალებისა, მაგრამ სინამდვილემ მას შეუკრა ყველა გზები და მოუსპო ყოველგვარი იმედი.

საარაკო კაფეს მაგიერათ მას დარჩა ხელში უბრალო, ქუჭყიანი რესტორანი; სასახლის ნაცვლად—სარდაფი ან მეექვსე სართულის მტვერიანი ოთახი, ავტომობილის ნაცვლად—ჯოხი; კეკლუცი ქალების მაგიერ სიფილისისაგან ხმა ჩახლენილი ქუჩის ქალი.

ასეთმა მდგომარეობამ შექმნა თავისებური პოეზია და თავისი ესთეტიკა. ეს პოეზია მისი ესთეტიკით საუცხოვო გამოძახატველია ამ სნეული მდგომარეობისა.

ასეთ პოეზიას აქვს თავისი გამართლება, ის აუცილებელია, როგორც დიდი ქალაქის განსაზღვრული წრის სულის კვეთება.

ამ წრის გარეშე ეს პოეზია მიუღებელია და განსაკუთრებით კი ვინის უბრალო რაველესობისათვის — მშრომელი კლასისათვის.

რატომ?

იმიტომ რომ ის სრულებით არ გამოჰხატავს მშრომელი კლასის სულისკვეთებას, იმის მისწრაფებას.

სიმვლიზმი უნდა დაკმაყოფილდეს იმ ვიწრო წრით, რომელმაც ის წარმოშვა და რომელსაც ის სრულიათ შეეფერება.

მშრომელ კლასს, როგორც მებრძოლსა და ცხოვრების იდეალურათ მოწყობისათვის, გარდაქმნისათვის მოწოდებულს, უწინარეს ყოვლისა უყვარს ის, რასაც სიმვლიზმი უარყოფს, — ეს არის სინამდვილე.

მშრომელი კლასი იხედება ცისკენ, შეტრფის მზეს, მაგრამ იმ მიზნით კი არა, რომ სინამდვილე დაივიწყოს, არამედ მხოლოდ იმ მიზნით, რომ სინამდვილე უკეთ გარდაქმნას და მზეს დაუახლოვოს.

ცისა და მზის მშვენიერების მიწოდება მას დედამიწის გასალამაზებლათ უნდა და არა დედამიწის დასაევიწყებლათ. სიბნელეში ბრძოლა და მოქმედება მშრომელ კლასს არ უყვარს, რადგანაც ეს მისთვის დამღუპველია. მას უნდა სიცხადე, ნათელი, თვალით დანახული, აშკარა, — ასეთია ბუნება ყოველი მძლავრი მებრძოლისა.

ამიტომ ბუნდოვანს, გაუგებარს, უცნაურს, ორეულებს, ლანდებსა და ქიმერებს, რასაც ასე ეტანება სიმვლიზმი, მშრომელი კლასი უარყოფს.

მშრომელი კლასი ებრძვის ცხოვრებაში სიმახინჯეს: მასა სწამს, ცხოვრებას მოაწყობს ისე, რომ სიმახინჯეს, კლექს, სიფილისს, გამრყენელ ფუფუნებას ალაგი აღარ ექნება.

ამიტომ სიმახინჯის, ქიმერების, შეშლილების, თავის მკვლევლების, ჰაშიშით გაბრუებულების ესთეტიკა არასოდეს არ გახდება მშრომელი კლასის ესთეტიკათ.

მშრომელმა კლასმა იცის სილატაკე, იცის შიმშილი; ბოგემამაც იცის სილატაკე და შიმშილი.

მაგრამ ეს განა იმას ნიშნავს, რომ მშრომელ კლასსა და ბოგემას საერთო აქვთ რამე?

ბოგემა არ ებრძვის სილატაკესა და შიმშილს! თავი მოიხარა მათ წინაშე.

მშრომელი კლასის მთელი ცხოვრება კი ბრძოლაა სილატაკესა და შიმშილთან. ის დარწმუნებულია, რომ ამ ბრძოლაში გამარჯვებული გამოვა.

მშრომელი კლასის სულის კვეთება და მისწრაფება ითხოვს შესაფერ პოეზიასა და შესაფერ ესთეტიკას.

აქედან მე ის დასკვნა არ გამოძყავს, თითქოს სიმვლიზმის პოეზიიდან ყვე-

ლაფერი მიუღებელი იყოს მშრომელი კლასისათვის. სხვა და-სხვა მიმდინარეობის პოეზიაში ყოველთვის არის რამე საერთო და ერთნაირათ სავალდებულოც.

ასეთია სხვათა შორის ფორმა.

ფორმა, აღსაესე მარადიული სილამაზით, რუსთაველმა გამოჰკვეთა. წარსულ საუკუნის პოეზიაში ფორმა აზრმა ჩაჰყლაბა.

ფორმას ჩვენი დიდი პოეტები ბარბაროსულათ ეპყრობოდენ და ხშირათ ციური ცეცხლით უხვათ გამთბარი აკაკი და ვაჟაც კი მიუტევებელ დანაშაულს ჩადიოდენ ამ მხრივ.

ახალგაზრდა მგოსნებმა დაინახეს ეს დიდი ნაკლი და იწყეს მისი გამოსწორება. გრიშაშვილმა, აბაშელმა ამ მხრივ ჩვენს სიმვოლისტებზე გაცილებით უფრო ადრე დაიწყეს მუშაობა და გაამშვენიერეს კიდევ ლექსის ფორმა.

ჩვენმა სიმვოლისტებმა განსაკუთრებული ყურადღება მიაქციეს ლექსის გარეგნობას და დიდი მიღწევაც მოგვცეს.

ეს მათი დამსახურებული ღირსებაა.

იაშვილმა, გაფრინდაშვილმა იმდენი თავისებურობა, ისეთი სილამაზე, სიახლე და მდიდრული ფერადობა შეიტანეს ლექსში, რომ მათი სახელი ღღეიდან დაკავშირებულია ქართულ განახლებულ ლექსთან.

ფორმის თვალ-მომკრელი სილამაზის ბრალია უმთავრესათ ის გარემოება, რომ მათ ბევრი მიმბაძველი გამოუჩნდა.

ჩვენი სიმვოლიზმის აი ეს მხირე სრულათ მისაღებია მშრომელი კლასისა და მთელი ერისათვის. ის შევა ეროვნულ პოეზიაში დიდ განძათ.

შინაარსი და ესთეტიკა სიმვოლიზმისა მშრომელი კლასის სულიერი განწყობილების, მსოფლ-მხედველობისა და პოეზიის თვალსაზრისით სრულებით მიუღებელია.

აკაკი პაპავა

ფიქრები თეატრის კრიზისზე

3

ანტიურ ტრაგედიის აღდგენის ბედი თანამედროვე სცენაზე უფრო სავალალო შეიქმნა, მინამ საზოგადოთ ელინიზმის განახლებისა ამ დროულ ლიტერატურაში.

მის დასაწყისშივე დათვლილი იყო ელინიურ ტრაგედიის დღენი ევროპის თანამედროვე სცენაზე; და თუმცა დღემდისაც ურჩობენ მრავალნი, რეინჰარტის მიმდევრები გულს არ იტეხენ—რა ხედავენ ახალ მიმდინარეობის თეატრის სწრაფ ზრდას, მაგრამ სხვა მრავალთათვის აშკარა გახდა, რომ ეს მოდებული აღი წუთიერი ძალის იყო და ისიც მალე სულ ჩაქრება.

დაიმსხვრა რეინჰარტის იმედი, დამარცხდა მისი თეატრიც და დამარცხდა იმიტომ რომ საფუძველი მისი ყალბი იყო, იმიტომ რომ ელინთა სულის კვეთებას, მის ხალისიან ლტოლვასა და სრულ მთლიანობას ვერას გზით ვერ განიცდიდა და მით უმეტეს, ვერ გამოხატავდა თანამედროვე კულტურის შვილი. რომ უფრო კარგად გავიგოთ ამ დამარცხების მიზეზები, საჭიროა, რამდენიმედ მაინც გავვეცნოთ ელინთა სულის მთლიანობის, ნების სიმტკიცის და, უზრეტელ ნაკადულად მდინარე ვნების სახეს; სახეს, რომელსაც ანხორციელებდა ანტიური ტრაგედია...

ფსიხოლოგია ელინისა, რომელმაც სული ჩაბერა ანტიურ ხელოვნებას და კერძოდ ტრაგედიას, სადა, გარკვეული და უსაზღვროდ ნათელია.

მთელი მისი ბუნება ხალისიანი მზის სხივთა ძნით გაშუქებულია, მან არ იცის გაორება, ანალიზი წინასწარი—აქტიობის ჩამკვლელი; იგი თავისუფალია რეფლექსიიდან. ყოველ მოვლენას იგი ცხოვრების წარმავალ და ცვალებად სახეს აწერს და სტოიკურ სიმადლიდან უცქერის. მარტოოდენ ჰერაკლიტეს ცეცხლია მუდმივი და უშრობი...

ანტიური ქვეყნის და მის ბუნების კარგა მცოდნე დ'ანუნციო „სიკვდილის ტრიუმფში“ დეორდფო აურისპას ენით საკმაოდ ნათლად განმარტავს ძირითად

თვისებებს ელინისასა: „ელინის არსებაში ფესვი გაიდგა ჰომეროსიულმა გრძნობამ ცხოვრებისამ“.

ელინი მუდამ მხიარულის საღამით ეგებებოდა კეთილსაც და ბოროტსაც და მხოლოდ ერთი სწყუროდა: „გაეხსნა მთელი რთულობა თვის ძალთა და თანდაყოლილი ინსტიქტი ბატონობისა განუწყვეტლივ ევარჯიშებინა“.

მას შეეძლო ეპოვნა ძლიერი სიხარული საშინელებაში და ტანჯვაში.

იქამდე თვის მცდარობაშიაც, თვის ნაღველში, თვით ტანჯვაში იგი ცხოვრების დღესასწაულს და გამარჯვებას ხედავდა. ტანჯვა მისთვის სტიმული იყო, იგი ისე მოქმედებდა, ვით წამალი, რომელიც აცხოველებდა, აჩქარებდა და ანვითარებდა ორგანოთა მოქმედებას, ცხოვრების ძალას.

მის ტრადიკულ გრძნობათა სიღრმიდან იზრდებოდა არა შიში კატასტროფისა და საშინელების, არამედ, როგორც ნიცუმე აღნიშნა, ლტოლვა—რომ თვითვე გამხდარიყო საუკუნო სიხალისედ ყოფისა, ყოველ თანაგრძნობათა და საშიშროების მალა, რომ თვითვე ქცეულიყო სიხარულად... საშიშროების და თრგუნვის სიხარულის გამოუკლებლად.

„ელინის ძლიერი ნება საგანთა ბუნებაში მხილდებოდა. მიზანი მისი ინდივიდუალურ არსებობისა და კოსმიური პროცესი მუდამ ჰარმონიულად ვითარდებოდენ“.

რამ განავითარა ასეთი მტკიცე ნება და ხალისიანი ლტოლვა, ვნებიანი წყურვილი სიცოცხლისადმი ელინის ბუნებაში?

ამისი მიზეზი მრავალია.

უმთავრესი, რა თქმა უნდა, ეკუთვნის ელინის სულის ინდივიდუალურ მხარეებს... ეს მისი თანდაყოლილი თვისებაა, რომელსაც ხელს უწყობს და ძლიერ ნაკადად ანვითარებს ფიზიკური ბუნების თავისებურობა საბერძნეთში: გაშლილი ზღვა, ნათელი ცა, ხალისიანი მზე, მშვენიერი და მჩატე ჰავა, ჩუხჩუხა მდინარეებით დასერილი მწვანე არე-მარე, ლამაზი გორაკები და სხვ...

ამრიგად თვით ბუნებამ ჩაბეჭდა ბერძნის აზრში თავისი ფორმები და განავითარა ლტოლვა ნათელისა და ცხადისადმი.

ამ სახელმწიფოს ვიწრო ფარგლები არ ბადებდა მოქალაქეში მიდრეკილებას აუხსნელ მკრთალ და განყენებულისადმი.

ელინთა რელიგიაც ამ ბუნებრივ სიხალისეზე აგებულა; მათი ღმერთებიც განუწყვეტლივ განცხრომასა და ლხინში ატარებენ დროს.

ისინი სცხოვრობენ ოლიმპის მწვერვალგებზე და ვერავითარი მოვლენა წუთითაც კი ვერ შეაშფოთებს ამ ოლიმპიურ მშვიდობიანობას, ვერ გასწყვეტს განცხრომის წუთებს.

მუზის ღმერთები მათ მშვიდ ყოფას სიაშია დალიღინებენ და აფრთხილებენ ტკბილსა და ხალისიან ჰანგებს.

ელინთა ღმერთები ადამიანურ თვისებების მატარებელია, ისინი იმდენად არ დაშორებიან უბრალო მომაკვდავ ელინს, ვით სხვა ერისა და რწმენის ხალხი თავიანთ ღმერთებს.

ამიტომ მათი ცხოვრება ბრძნული და ტკბილი ყოფაა, მაგრამ ადამიანური, და ელინიც მას იდეალად ისახავს, მისდამი ილტვის და მის განხორციელებას თვითვე სცდილობს.

იგივე ხალისიანი ბუნება, რომელმაც ხელი შეუწყო „ცხოვრების ტრიუმფს“, სიცოცხლის კულტს, იძლევა დაუშრეტელ მასალას მხატვრულ სახეობისათვის... ბუნება ცოცხალი სიმბოლოა და თავისთავად მეტყველებს და, საკმარისი იყო ელინის მხატვრული ინტუიცია, მისი მახვილი აღლო, რომ ხელოვნება ამ ქვეყანაში შეუდარებელის სისწრაფით განვითარებულიყო და ცხოვრების ერთი მხარე გამხადარიყო... ამრიგად, მიზეზი ანტიურ ხელოვნების სიცხადისა, გარკვეულობის, ხალისიანობის და მთლიანობისა უნდა მის ბუნებაში, სულში და ფიზიკურ არეში ვეძიოთ, ისტორიულ მიზეზებთან ერთად...

4

ელინს სავსებით იტაცებს და ატყვევებს ამ ქვეყნიურ მშვენიერების ძალა. მისთვის სრულებით საკმარისია ეგ ხილული ქვეყნიერება, რომელიც ადამიანის ცხოვრებას სიამეში, ნეტარებაში, მამაცობაში წვრთნის. ელინი აქ ლაღობს და იმქვეყნიურობა თავის მისტიურ ბუნდოვანობით და გამოუცნობით სრულიად არ იტაცებს მას.

ღღევანდელი ევროპიელის ლტოლვა სიკვდილის საიდუმლოებისადმი და უკანასკნელის კულტი, ელინისათვის სავსებით უცნობი და უცხო გრძნობა იყო.

როცა ულისი იხილავს სიკვდილის შემდგომ აქილიესს გადესთან და მიულოცავს, რომ იგი პირველია აჩრდილთა შორის, უკანასკნელი მას მიუგებს: „ნურას მეტყვი მე სიკვდილის შესახებ, მამაცო. ჩემთვის სჯობს ვიყო მიწის მიუზა და ქირაში ვმსახურებდე რომელიმე ღატაკთან, რომელსაც საკვები ძლივს მოეპოება, ვიდრე ვბრძანებლობდე ყველა მიცვალებულთა“.

ასეთი დაუშრეტელია წყურვილი სიცოცხლისადმი, რომელიც ამდენად აშორებს ძველ ელინს თანამედროვე ადამიანიდან; უკანასკნელს სიცოცხლე თითქოს მობეზრებია, იგი ძალად იხშობს ამ ქვეყნიურ ხალისსა და ნეტარებას და გონებით უფრო იმ არყოფნის ქვეყანაში ცხოვრობს. მაგრამ აქედან ის დასკვნაც არ

უნდა გამოვიტანოთ, თითქოს ცხოვრების მოყვარულ ელინს სიკვდილის ნოღა.

წინააღმდეგ, იგი მის მშვილად ეგებებოდა და ხანდისხან მასში ნეტარებასაც პოებდა მისი სული, საკმარისია გავისხენოთ ბრძენ სოკრატის ტრალიკული სიკვდილი, რომელიც შეუღარებელ მამაცობასა და მხნეობას გამოხატავდა.

აი, რას ეუბნებოდა საბერძნეთის ფილოსოფოსი სიკვდილის წინ თავის მოსამართლეებს: „აუცილებლად ორისაგან სიკვდილი ერთი უნდა იყოს: მკვდარი ან სრულებით ვერაფერს ველარ გრძნობს, ანუ, როგორც ამბობენ, სიკვდილი მხოლოდ ცვლილებას, გარდასვლას ამ ქვეყნიურ საყოფელიდან მეორეში. თუ სიკვდილის შემდგომ არ არის არავითარი გრძნობა, თუ ადამიანი თითქოს მუდმივ ძილშია, რომელიც მოკლებულია ოცნებას, ჭეშმარიტად ამ შემთხვევაში სიკვდილი უადრესი ბედნიერებაა. მაგრამ თუ კი სიკვდილი მართლაც გადასვლას სხვა მხარეში, სადა ყველა მიცვალებულნი ცხოვრობენ ერთად, მაშინ განა შესაძლოა, მოსამართლენო, წარმოვიდგინოთ ამაზე უმადლესი ნეტარება?.. მაშასადამე ორივე შემთხვევაში ჩვენ უნდა მოვკვდეთ **სამხიარულო იმედებით**“.

ასე გამირულად გარდალახა საბერძნეთის ხალხმა, დღეს ჩვენთვის საბედისწეროდ და საშიშრად ქცეული, სიკვდილი!..

5

ამ მხრივ თანამედროვე ადამიანი საშინელ უმწეობას განიცდის; იგი ასეთი გარკვეულისა და ნათელი ბუნების მატარებელი ვერ გამხდარა. მის ფსიხიკაში საშინელი ქაოსი გამეფებულა და მან არ იცის სად თავდება ამ ქვეყნიური და იწყება „გარდაღმა მხარე“... ცოცხალი იგი უფრო მკვდარსა გავს და მისი უფნებოდ მბეუტავი, მიმქრალი სული მუდამ ამ ორ სამეფოში ირევა. მოღლილი, მოქანცული, ნება დამსხვრეული, იგი მუდამ საზღვარზე სდგას და შიშით ვერ გადაუდგამს ფეხი... მას უნდა, სწყურია სიკვდილი, მოსვენება, მაგრამ იმ ქვეყნიური არსება მისთვის სრული ლაბირინთია და ეშინია მისი სიახლოსა, მას არ შეუძლია რეალური აქტის სახე მისცეს თავის წარმოდგენას, ბოლომდე მიიყვანოს ოცნება.

ფიქრი და ზრახვანი მისთვის თვითონ განხორციელებას უდრის, იგი იქვის მსხვერპლი გამხდარა და თვითონვე სჯის თავის თავს.

ინტესიური წარმოდგენა სასურველ იდეალისა მისთვის, ან უკვე აღსრულებულ აქტად არის მიჩნეული, ან და იგი წარმოდგენა ორდება და თვითვე ახშობს წარმონადენ ნების ნაკადს.

ელინისათვის იდეალი იმდენად წარმტაცი და სასურველია, რამდენადც იგი რეალურად ხორციელდება; თანამედროვესათვის კი ოცნება ოცნებისათვის არის საჭირო და მას მუდამ აკლია რეალობა, სხეული.

ელინმა იცის, რომ მისი ბედი ღმერთებს წინასწარ განუსაზღვრავს, მაგრამ იგი მაინც მოქმედებს, თავის ნებით მართავს სურვილებს, იგი აქტიურობის სიმბოლოა; მას არას გზით არ უნდა ბრმად დაემორჩილოს ბედს, იგი დატყვევებულია ლამაზი და ლაღი სიცოცხლის წყურვილით და ღმერთებსაც შეებრძოლება, თუ წინ გადაუდგებიან მას.

თანამედროვე ადამიანს კი აუტანელი შიში იპყრობს და უფლობს, იგი უმოქმედოა და პასიური, აქტიობის ფანტაზიით მოტრფიალვა.

ელინი თავის მიზანს ასრულებს, რეალურად ამთავრებს და შემდგომ იქვენეულობს; თანამედროვე ადამიანი კი ოცნების განხორციელებას ლამობს, მის სხეულობას ცოცხალის სახით განიცდის და წარმტაც ფერადებით ხატავს დასაწყისში; მაგრამ ამ ინტესიურად მოქმედ ფანტაზიას წინ უდგება განხორციელების პრობლემა და აი, აქ იწყება ტრაგედია თანამედროვე ადამიანისა...

იგი წინასწარ იქვენეულობს, მოქმედების შედეგი მას საშინლად აფრთხობს და სკდილობს ამოიშალოს გულიდან ეგ წადილი... ამ გაორებასთან იწყება ბრძოლა ფსიხიური, თვის თავის ანალიზი, რეფლექცია, რომელიც წინ უსწრებს მუდამ მქნე ძალას და გზას უკრავს მას.

ტრაგედია ელინისა მოქმედების ნაყოფია და, მაშასადამე, უაღრესი მოქმედება, სტიქია ბუნებისა; ტრაგედია თანამედროვე ადამიანთა ფანტაზიის და ოცნების ნაყოფია და შორს არის ნების მოქმედებისაგან; იგი დამწყვედეული სულის უმწეო ფართხალია.

აზრი და ლტოლვა მისი უნაყოფოა.

ეს უნაყოფობა და მისგან წარმოდგენილი ტრაგედია თანამედროვე ადამიანისა მშვენიერად გამოხატა ნიკიერმა დანუნციომ ზემოაღნიშნულ შესანიშნავ რომანში: „ტრიუმფი სიკვდილისა“.

გმირი მისი დეორეო აურისპა ტიპიური წარმომადგენელია თანამედროვე ადამიანისა, რომლის სული იქვის ისრებით დაცხრილულია. მას სწყურია მოქმედება, სიცოცხლე, სიყვარული, მაგრამ იგი უნებლიეთ, მარტოოდენ სიკვდილზე ფიქრობს და სიცოცხლის ნაცვლად იწყება „სიკვდილის ტრიუმფი“, რომელიც ნელი-ნელ უფლობს მას. „ო“, ამბობს იგი, „საიდან ვპოვო რწმენა ჩემის თავისა? იქვი მღრღნის მუდამ, იგი იპყრობს ჩემს ნებას და წეწს ჩემს სულს, ოცნებას, მაწამეთ ყოველგვარ წამებით, მაგრამ მაგრძნობინეთ ძლიერი ნება, რომ გზა ხსნილი მივსცე ჩემს ოცნებას... ოხ, რომ შემეძლოს ზეკაცის შობა“...

მისი ოცნების უნიადაგობას ავტორი სიმბოლიურად გვიხატავს მისი ლობაში; მან იცოდა, რომ შთამომავლობა არ გაუჩნდებოდა, რომ თესლი მისი უნაყოფოდ ქრებოდა...

მას სტანჯავდა აზრი, რომ ვერავითარ გზით იგი ვერ განამტკიცებდა თვის ინტელექტს, ვერ გახსნიდა შინაგან ქვეყანას. „მისი პიროვნება მარტოოდენ დროული შეკავშირებაა მოვლენათა ერთი ცქითის (ცენტრის) ირგვლივ, თითქოს სვეტზე მიბმული ძაღლი იყოს“. მისი უნაყოფობა განუკურნებელია და მას შეუძლია ისურვოს მარტო აღსასრული.

და რომ დასასრული მიეცეს ყველა ოცნებას, მან უნდა იოცნებოს მარტო იმაზე, რომ აღარ ისურვოს მეტი ოცნებობა“.

აი, ბედი თანამედროვე ადამიანის უნაყოფო ოცნებათა. აი, ტრაგედია, რომელიც უნაყოფოდ ქრება და ნებას სავსებით აქრობს.

ასეთი დიდი კონტრასტია ელინისა და თანამედროვე ადამიანთა შორის და ცხადია იგივე განსხვავებულობა ხელოვნებაზეც გადადის და კერძოდ მის განცდაზე.

ასეთი დიდია საზღვარი ძველისა და ახლის შორის და ამ საზღვრის წაშლამდე ტყუილია ზრუნვა ელინურ სულის კვეთების შექმნის შესახებ; ტყუილია ოცნება ანტიურ ტრაგედიის აღდგენისა: თანამედროვე ადამიანის უნებო, დაწეწილი, დაქუცმაცებული სული თვის უმოქმედობით სულ მოწინააღმდეგე პოლიუსზე იმყოფება, ვიდრე მძლავრი ელინის მთლიანი, ვნებით ანთებული, აქტიობის წყურვილით შეპყრობილი სული. მაგრამ ცოტა კიდევ ჩავყვით და ეს კონტრასტი ძველისა და ახლის შუა საშინელ უბსკრულად გადაიქცევა...

ვაი, თუ მართლაც უბსკრული შეიქმნეს იგი და მომავალშიაც დაკარგოს კაცობრიობამ იმედი ელინიზმის რენესანსისა!..

წ ე რ ი ლ ი მ ე ხ უ თ ე

1

თუ ხელოვნების ისტორიას ოდნავ თვალს გადავაგვლებთ, ჩვენთვის აშკარა გახდება მთელი განსხვავება ელინურ ხელოვნებისა თანამედროვესთან შედარებით; ჩვენ დავინახავთ, რომ ისინი სულ სხვა-და-სხვა გზით ვლენ და მათი შერიგება თანდისთან შეუძლებელი ხდება.

ავიღოთ მარტივი მაგალითი და შევადაროთ ძველი ტიპი ახალს.

იქ საღი შეგნება ცხოვრებისა, ნაკლებად დასახიჩრებული სული, მარტოველი და ნათელი აზრი, ცხოველი ხალისიანობა და სიცხადე ამჩნევია ყოველ ქანდაკებას. არც ერთი ღარი ტანჯვისა, არც ერთი ნაკვთი სხეულზე, წამებით წარმოვლენილ; მთელი სტიქია მხატვარისა ძლიერ და დასრულებულ ქანდაკებაში ლამაზად ლაღობს.

დღევანდელ მხატვრობაში და ქანდაკებაში სულ სხვა სჩანს: აქ დაქუცმაცებული სული მეტყველებს, ამღვრეული თვალები ტანჯვის ზღვად ქცეულან; სულის უმწეო ძახილით ნატანჯი სხეული ათასნაირ ნაკვებს შეუპყრია.

ღაწვებზე ობლობისა და უმწეობის ცრემლები ჩამოსდის; სხეულის სილამაზე და სილაღე სადღაც გამქრალა, იგი თითქოს სულ ზედ-მეტად ქცეულა, რომელიც სულს უნდა შეეწიროს სავსებით.

ეს შედარება აშკარად ყოფს ორ ქვეყნის განსხვავებას: წარმართ ელინისას და ქრისტიან თანამედროვესას.

ქრისტიანობამ კაცობრიობის ისტორიაში დიდი როლი ითამაშა, იგი მსწრაფლ მოედო მთელ განათლებულ ქვეყნებს და მის გავლენის ქვეშ განვითარდა და გამოიწვრთნა სულ სხვა გვარი ფსიხიკა, რომელიც დიამეტრალურად ეწინააღმდეგება ელინურს.

მან მოსტეხა და მოსპო ელინური სულის კვეთება, მას ქვეყანა ბოროტების სამყოფელად წარმოედგინა, მისი აზრით ადამიანი ამ ბოროტების ჭურჭელი იყო, სხეულის მონა. ადამიანმა, ქრისტიანობის მცნებით, უნდა შესცვალოს თავისი გზა. ამ ქვეყნიური ცხოვრება მარტოოდენ მზადებაა, მივაპყროთ მთელი ჩვენი სული და არსი იმ ქვეყნიურს.

ბუნებრივი დასაწყისი ადამიანისა ცოდვილია, მოვკლათ ჩვენში ეგ ბუნება, მთელი ჩვენი ლტოლვა ჩავახშოთ, მთელი ვნება დავაცხროთ, მოვკლათ სხეული, სულის სახსნელად.

მთელი ჩვენი ცდა, მეცნიერული საზომი მცდარია; ყველაფრის მამოძრავებელი ძალა იმ ქვეყნიური საიდუმლოებაა, რომელსაც უნდა ვეზიაროთ ამ ქვეყნიურის დამარცხებით.

შენანიებით და ლოცვებით განვაფრთხილოთ ჩვენში მეორე დასაწყისი, დასაწყისი სულისა, მთელი ჩვენი ცხოვრება მწირობად ვაქციოთ; ვიყვნეთ განდგორი, რომელთაც კლავს მარტო სულიერი წყურვილი.

როგორც ვხედავთ, ქრისტიანობის იდეა სავსებით უარყოფს ვნების ძალას, ცხოვრების ხალისიანობის წყურვილს, მეცნიერულ გზას და ყოველივე ამ ქვეყ-

ნიურს; იგი კლავს ნებასა და სილამაზეს, სხეულსა და მიწიერობას, რაიც დასულს
დგმულებდა ელინთა სულს და მათ ხელოვნებას.

ეს განსხვავება ორ ქვეყანათა შორის სავსებით გადმომდინარებს ხელოვნე-
ბაშიაც.

2

ამ მხრივ საინტერესოა ორ პოეტთა შედარება, რომელნიც სავსებით და
ღრმად გამოხატავენ ამ ორ მიმდინარეობის თვისებებს.

მე მოგახსენებთ ჰომეროსსა და დანტეზე.

აქ ეს შედარება შორს წაგვიყვანდა და ჩვენ მხოლოდ გაკვრით აღვნაშნავთ
მას.

დანტეს „ღვთაებრივი კომედია“ იმ ქვეყნიურობის ხატებაა. მან თითქოს
სრულიად გასწყვიტა მიწასთან კავშირი და თავისუფლად ნავარდობს ცაში. იგი
არც კი გრძნობს სხეულს და მის ლტოლვას. საუკუნოებათა სამეფოში გადასუ-
ლი, იგი ხედავს უსაშინელეს ტანჯვას, ცოდვათა გამოსყიდვას და ნეტარებას; იგი
შეძრწუნებულა ზეკაცური საშიშროებით... „და მთელი პოემა მის ჯოჯოხე-
თურისა და ღვთაებრივ ნაწილებით წარმოგვიდგება ჩვენ სიზმრად, რომელიც იწ-
ყება საშინელებით და თავდება აღფრთოვანებით“ (იბ. ტენი).

ჰომეროსის „ილიადა“ და „ოდისეია“ ამ ქვეყნიურ ცხოვრების ჰიმნია; მას-
ში უმთავრესად მომაკვდავ ბერძენთა გრძნობანი, მათი ზნე ჩვეულებანი და გან-
ცდანი იხატება. ამიტომ ჰომეროსის წიგნი ნამდვილი ისტორიული დოკუმენტია;
მასში ყოველი ისტორიკოსი უხვ მასალას პოებს.

არა მარტო სიტყვა-კაზმულ მწერლობას, არამედ მთელ ხელოვნებას აშკა-
რად ამჩნევია ეს განსხვავება და თავისებურობა.

ჩვენ აღვნიშნეთ იგი სკულპტურაში, ამასვე დავინახავთ ხუროთ მოძღვრება-
ში, თუ შევადარებთ ბერძენების ტაძრებს თანამედროვე და საზოგადოდ გოტიურ
სტილის ტაძრებს, რომელთაც მისტიურობის და ბუნდოვანობის ხასიათი აქვთ.

ამასვე დავინახავთ მხატვრობაშიც.

ელინიურ შემოქმედების ნაყოფი მხნეობის, მამაცობის და სულის სიმტკიცის
მატარებელია.

იგი უსრულეს მშვენიერების სიმბოლოა; ძველმა ელინმა იცოდა ამ სილა-
მაზის ფასი და იგი ერთნაირად ავარჯიშებდა და წრთენიდა როგორც სულს, ისე
სხეულსაც; იგი არ ფარავდა თავის ტანს. უკანასკნელი ვერ დაუმარჩილებია სულს
და ისინი ჰარმონიულად შეერთებულან.

ბრძენი არისტოტელიც აფასებს სხეულის სიმტკიცეს და სილამაზეს და იმ ყრმას, რომელიც ფილოსოფოსის აზრებს ეზიარება, იგი პირდება: „შენ მუდამ გექნება გაშლილი მკერდი, თეთრი კანი, ფართე მხარ-ბეჭი, დიდრონი ფეხები, ყვავილოვანის სილამაზით განვლი შენს დროს.“ ამრიგად ცოცხალი ტანი და მისი ყოველი ნაწილის სილამაზე იზიდავს ელინს.

იგი არ სდებს საზღვარს ცენზურულ და არა ცენზურულ ნაწილებ შუა ამ სხეულში; მასში ყველაფერი, ყოველი ნაკვთი ესტეტიურ სიამის გრძნობას შობს და არასოდეს არ იწვევს ბინძურ აზრებს, რომლითაც იმსჯვალება თანამედროვე ადამიანი, სიშიშვლის მნახველი.

მას შემდგომ, რაც სხეული და მისი ყოველი ლტოლვა ცოდვის დასაწყისად აღიარა კაცობრიობამ, იგი ზრუნვით მალავს და განგებ სიმახინჯის სიმბოლოდ გამოჰყავს ტანი, რომელიც მუდამ ებრძვის სულის წმინდა დასაწყისს.

ამ ბრძოლის ზრდის და სურვილთა შებოქვის ნაყოფია სხეულის დამონვება და მისი მტანჯავი გამომეტყველება, რომელიც უმთავრესად იხატება სახის ხაზებში, მიმიკაში.

ამ მოვლენით იხსნება ისიც, რომ თანამედროვე ადამიანი მხატვრობაში პირველ და თითქმის მთელ მნიშვნელობას სახის ქცევას და მის ღარებს აპყრობს.

თუ ელინს ერთნაირად აინტერესებდა სახე და ყოველი ნაწილი სხეულისა, მთლიანი სიხალისით შეკრული და შედუღებული, დღეს მარტოოდენ სახე გამხდარა ყურადღების ღირსი და ისიც მხოლოდ იმდენად, რამდენადაც იგი სრულად გამოხატავს სულის ტანჯვისა და კვეთების თვისებებს.

ასეთი სურსათების სიმბოლოდ თვითონ ქრისტეც კი გაუხდიათ თანამედროვე მხატვართ და დიადი მეფე, ეკლის გვირგვინით შემკული, აუწერელ ტანჯვას და თან მამისადმი ლოცვითი გრძნობებს გამოსახავს თვის სახეზე; თვალები ზეცისაკენ აუპყრია და სისხლის ღვარი შუბლის ნაოქზე ჩამოსდის, ირგვლივ კი სულის სინათლის რგოლი არტყია ..

ცალმხრივად განვითარდა თანამედროვე კულტურულ ადამიანის აღღო: მას მარტოოდენ სახის მოძრაობით და სიტყვით შეუძლია გაიგოს სხვისი ტრაგედია, ამის გარეშე მას არაფერი აინტერესებს და არც შეუძლია სხეულის ნაწილების მოძრაობით, მისი რხევით რაიმე გაიგოს.

ელინის ქანდაკება ყველა ნაწილებით მეტყველებდა, იგი მუდამ დამთავრებული იყო და მხატვარსაც და მკვრეტელსაც ერთნაირად იზიდავდა სხეულის ყო-

ველი ნაკეთი, სულის სილაღე-სილამაზესთან ორგანიულად შესხეულვებულად ასეთივე იყო ელინური თეატრი და მისი მსახიობნიც, რომელნიც სახის ქცევასთან ერთად, ავარჯიშებდნენ სხეულს და მის რითმულ რხევაში ხსნიდნენ ტრაგედიის სულს.

თანამედროვე მსახიობი ამ მხარეს აბსოლიუტურად მოკლებულია და არც ანვითარებს მას, რადგან მაყურებელიც ვერ ამჩნევს მის მნიშვნელობას და სრულებით კმაყოფილება მარტოოდენ სახის ქცევით.

თუმცა აქა-იქ იჩინა თავი ამგვარმა ტენდენციამ და კერძოთ რუსეთში, ცნობილი თეორეტიკოსი თეატრისა, თავ. ს. ვოლკონსკი განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს ტანის ვარჯიშობას, მაგრამ მისი ლტოლვაც უნიადაგო გამოდგა, საქიროა მთელი ფსიხიკის გარდაქმნა... და არა მარტო მსახიობთა, არამედ მაყურებელთაც, რადგან ამათაც უნდა ტანის რხევაში და მის ნაწილთა თავისუფალ, რიტმიულ მოძრაობაში, სულის მხარე ამოიკითხონ და განმარტონ.

ღღეს მთელი მოქმედება მარტოოდენ სახის ქცევით იხატება და მსახიობმაც ზედმიწევნით განავითარა მიმიკა.

ამგვარ ელინურ დასაწყისის განვითარებას ამას წინად მოსკოვის ინტერნაციონალურ თეატრშიაც შეეცადნენ.

აქ თავი იჩინა ახალმა სკოლამ; მათ დასდგეს „ხრიზისი“, რომელშიაც მონაწილეობას იღებდნენ მარტო ქალები.

მთელი თამაში დაფუძნებული იყო ტანის გარეგნულ პლასტიურ სილამაზეზე. ყოველივე სახე და მოძრაობა სტილური იყო, თითქო მოთამაშენი ბერძნულ ვაზას მოსწყდნენ და ცოცხლად, იმავე მშვენიერ რხევით სცენას გადმოეშვენ.

სახის ქცევას და მიმიკას ამ წარმოდგენაზე ან სულ არ ქონდა არავითარი მნიშვნელობა, ანდა იმდენი, რამდენიც ყოველ თვითეულ ნაწილს ტანისას.

მაყურებელს უნდა სხეულის რხევაში და ჟესტებში აღმოეკითხა სულიერი განცდანი და, საზოგადოდ, სულიერ მხარის სარკვედ გაეხადა აქტიორ ქალების მოძრაობა.

მაგრამ დამსწრემ ეს ვერ იკისრა და, თუმცა განცვიფრებით შესცქეროდა ახალ ჯიშის სცენას, მაგრამ უგულოდ და მარტოოდენ კვირვობდა... გრძობა მისი დატყვევებული არ იყო, სული ვერ შეეთვისა ამ უცნობ თამაშს და თამაშით ვერ დაკმაყოფილდა. ვერ გაიგო მისი ავან-ჩავანი.

ასე დამთავრდა ეს ცდაც, რომელშიაც იხატებოდა ელინურ ტრაგედიის აღდგენის წყურვილი და მისი თვისების ერთი მხარის ჩანასახი...

თუ რამდენათ დაშორებულია თანამედროვე ადამიანი ამ მხრით, ედვინსონს ამას ისიც მოწმობს, რომ მრავალ სხვა და სხვა გვარ ჰიპოტეზების შემდეგაც კი ვერ აფხსენით—როგორი მხრით ქონდა მიქცეული ხელები მილოსის ვენერას და ან რას აკეთებდა იგი მოქანდაკის აზრით. ჩვენ თითქმის გავიგეთ მისი მშვენიერება, სილამაზე, ლალი სულის კვეთება, მაგრამ სხეულის სხვა ნაწილების მიმართულებას ვერ შევუგუეთ, ჰარმონიულად ვერ შევუთვისეთ ეს ნაწილებიც, რომელთა მთლიანობის ნაზიარვეი ელინის, უეჭველია, სავსებით ახსნიდა...

(შემდეგი იქნება)

სარედაქციო კოლეგია:

ივ. გომართელი
ს. აბაშელი
პ. ირეთელი
არ. რუხაძე
ობოლი მუსა

1919 წ. დეკემბრიდან გამოდის ყოველ-თვიური სამხატვრო-სალიტერატურო ჟურნალი

„ცისარტყელა“

გამოცემა რკინის გზის მუშა-მოსამსახურეთა პროფესიონალურ კავშირის ცენტრალურ გამგეობასთან არსებულ კულტურა-განათლების კომისიისა.

ყოველგვარ პირობების გასაგებად მსურველებმა უნდა მიმართონ ამავე კომისიას,—თბილისი, ელისაბედის ქუჩა, № 200.
